

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო

უნივერსიტეტი

ლექსო ლომიძე

რელიგიური ინსტიტუტების ფაქტორი თანამედროვე საქართველოს

პარტიულ პოლიტიკაში

პოლიტიკის მეცნიერება

სამაგისტრო ნაშრომი შესრულებულია პოლიტოლოგიის მაგისტრის აკადემიური

ხარისხის მოსაპოვებლად

ხელმძღვანელი: სალომე დუნდუა

ასოცირებული პროფესორი

თბილისი

2017

ანოტაცია

პირველ თავში განვიხილეთ საქართველოს ისტორიული გამოცდილება სეკულარიზმის კუთხით. ისტორიული გამოცდილება საკმაოდ მნიშვნელოვანია ნებისმიერ საკითხში, განსაკუთრებით კი ისეთ სენსიტიურ საკითხზე, როგორცაა რელიგიური ინსტიტუტებისა და სახელმწიფოს ურთიერთობა. ადამიანები საკუთარი ქვეყნის ისტორიის მაგალითზე შეიცნობენ, რომ სეკულარიზმის დაცვა საშიში, ცუდი არ არის არც ქვეყნისთვის, არც მოქალაქისთვის. პირიქით, აუცილებელია, ვინაიდან რაც უფრო გამიჯნულია რელიგია სახელმწიფო პოლიტიკისგან, მით უფრო სუფთაა იგი და მით უფრო ახლოა ეკლესია თავის პირვანდელ დანიშნულებასთან, კერძოდ, იზრუნოს ადამიანის სულზე. ასეთ კონტექსტში საქართველოს ისტორიის გააზრება საკმაოდ მნიშვნელოვანია. ჰქონდა თუ არა ჩვენს ქვეყანას სეკულარიზმის გამოცდილება? ამ ფაქტის ახსნა დაგვეხმარება, თუ რა მდგომარეობაშია დღევანდელი ქართული საზოგადოება ამ მხრივ, როგორ მოვიდა ქართული საზოგადოება აქამდე? მეორე თავში განვიხილეთ თუ რატომ თანამშრომლობენ რელიგიური ინსტიტუტები პოლიტიკურ პარტიებთან, რა აიძულებთ ითანამშრომლონ. რელიგიური ინსტიტუტია ერთი შეხედვით არის ის ინსტიტუტია რომელიც უფრო სულიერებით ინტერესდება ვიდრე მიწიერებით, ამის მიუხედავად მათ მაინც ახლოს ურთიერთობა აქვთ პოლიტიკასთან, რომელიც „ბინძურ საქმესთან“ არის გაიგივებული რამდენიმე წმინდანის მიერ. მესამე თავში შევეცადე ამეხსნა თუ რატომ ჭირდებათ პოლიტიკურ პარტიებს რელიგიური ინსტიტუტების დახმარება, რა გზა გაიარა პოლიტიკურმა პარტიებმა, როგორც ინსტიტუტებამ, დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან დღემდე და როგორ დაკნინდა დროთა განმავლობაში ეს ინსტიტუტია, რამაც მიიყვანა კიდევ პოლიტიკოსები რელიგიურ წარმომადგენლებთან.

Annotation

In first chapter we discussed secularism and experience throughout the history of Georgia. Historical experience is always important in any topic, especially in sensitive topics, such as relationship between religious institutions and State. Throughout the history of their country, people realize that protecting secularism is neither dangerous, nor bad for the country or its citizens. Contrary, it is necessary, because the more religion is separated from state politics the closer it is with its original mission, to guide human spirit. In this regard, Analyzing history of Georgia is sufficiently important. Does our country have experience in secularism? Answering this question will help us explain where does today's Georgian society stand on this? How did Georgian society come to this point? In second chapter we discussed why religious institutions collaborate with political parties, what makes them work with political parties? Religious institutions, on one hand, are the institutions, which are interested in spiritual life rather than material life. Despite this, they stay involved in politics, which is portrayed as "dirty work" by several saints. In third chapter we tried to explain why political parties require help from religious institutions, what did political parties, as institution, went through since gaining independence and how did they fall into decay during this time, which, as a result, led politicians to religious representatives.

სარჩევი

შესავალი -----	4 - 16
თავი 1: საქართველოში სეკულარიზმის ისტორიული გამოცდილება-----	17 - 26
თავი 2: ეკლესიის თანამშრომლობა პოლიტიკურ პარტიებთან- -----	27 - 38
თავი 3: პარტიების პროგრამის ანალიზი, პარტიების ურთიერთმიმართება ეკლესიასთან-----	39 - 57
თავი 4: დასკვნა-----	58 - 60
გამოყენებული ლიტერატურა-----	61- 67

შესავალი

ჩემი საკვლევი თემაა რელიგიური ინსტიტუტების ფაქტორი თანამედროვე საქართველოს პარტიულ პოლიტიკაში. ეს თემა მტკივნეულია, პირველ რიგში, ქართული საზოგადოებისთვის, რადგან საზოგადოება არ შედგება, თუ მისი თითოეული წევრი დაცული არ იქნა რაიმე სახის დისკრიმინაციისგან. ეს პრობლემა აქტუალურია ქართული პოლიტიკური პარტიებისთვისაც, ვინაიდან პოლიტიკური პარტიების დაბალმა რეიტინგმა შეუქმნა წინაპირობა რელიგიურ ინსტიტუტებს, ჩარეულიყვნენ ქართული პოლიტიკური პარტიების საქმიანობასა და მოღვაწეობაში.

ეს პრობლემა საკმაოდ აქტუალურია. პარტიები ხშირად მიმართავენ რელიგიურ ორგანიზაციებს. ეს შეიძლება აიხსნას ხალხში პარტიების მიმართ ნაკლები ნდობითა და ლეგიტიმურობის არქონით, ამავდროულად, რელიგიური ორგანიზაციების მაღალი ნდობით. ასეთი მიდგომა არღვევს კონსტიტუციას, სადაც უპირატესობა არც ერთ რელიგიას არ ენიჭება(საქ.კონსტიტუცია თავი პირველი, მუხლი მე-9). დღეს-დღეისობით ჩვენ ვხედავთ, რომ პოლიტიკური პარტიები ელექტორატის მოსაზიდავად იყენებენ ამომრჩევლების რელიგიურ სენტიმენტებს.

რელიგიური ინსტიტუტების ჩარევა პოლიტიკური პარტიების საქმიანობაში და მათზე რაიმე სახის ზეწოლა არღვევს თანამედროვე სახელმწიფოებრიობის პრინციპებს, რადგან სახელმწიფოს ერთ-ერთი ნიშანი არის სეკულარიზმი (გაეროს 1981 წელს მიღებული დეკლარაცია რელიგიის და რწმენის საფუძველზე შეუწყნარებლობის და დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ). ამ პრინციპს არღვევენ ქართული პარტიები, რადგან მათ ნაკლები ნდობა აქვთ საქართველოს მოსახლეობაში, ხოლო ხელისუფლებაში მოსასვლელად სჭირდებათ მაღალლეგიტიმური ორგანიზაციების მხარდაჭერა. საქართველოში ასეთ ორგანიზაციებად ითვლებიან რელიგიური ინსტიტუტები. როგორც წესი, პარტიები რელიგიურ ინსტიტუტებს ჰპირდებიან უამრავ შეღავათს, იქნება ეს ეკონომიკური თუ პირადი სახის. პარტიები ხელისუფლებაში მოსვლის შემდგომ იწყებენ ამ დანაპირების აღსრულებას.

ჩემი საკვლევი თემა აქტუალურია საქართველოსთვის. იგი ეხება როგორც ქვეყნის შიდა პოლიტიკას, ასევე ჩვენს საერთაშორისო ასპარეზს. ჩვენი დასავლელი პარტნიორების ერთ-ერთი მთავარი მოთხოვნაა ადამიანთა უფლებების დაცვა,

„განურჩევლად მისი რელიგიური აღმსარებლობისა“ (საქართველოს კონსტიტუცია; მუხლი მე-14). ვფიქრობ, ჩემი საკვლევი თემა ეწინააღმდეგება ჩვენი კონსტიტუციისა და ჩვენი დასავლელი მოკავშირეების მოთხოვნებს.

კვლევა მიზნად ისახავს გამოვიკვლიო, თუ რა დოზით ითვალისწინებენ პოლიტიკური წარმომადგენლები თავიანთი პროგრამების ჩამოყალიბებისას რელიგიური ლიდერების აზრს, გადიან თუ არა მათთან კონსულტაციებს. რა მოტივაცია აქვთ რელიგიური ინსტიტუტების წარმომადგენლებს, დაეხმარონ პარტიებს მათთვის სასურველი პროგრამების ჩამოყალიბებაში.

ჩემი ამოცანები იქნება შევისწავლო, თუ როგორია სახელმწიფოსა და რელიგიური ინსტიტუტების ურთიერთთანამშრომლობა ისტორიულ კონტექსტში: იკვეთებოდა თუ არა მათი გზები, თუ იკვეთებოდა, რამდენად ხშირად და ამ ურთიერთ თამანამშრომლობით რომელი უფრო მეტ სარგებელს ნახულობდა. ასევე, ამ თემასთან დაკავშირებით შევისწავლი პარტიების პროგრამებს, გავაანალიზებ მათი ლიდერების გამოსვლებს რელიგიურ ინსტიტუციებთან მიმართებაში. განვიხილავ, თუ რამდენად მიმართავს რელიგიურ ინსტიტუტებს ესა თუ ის პარტია.

ამისთვის მე დამჭირდება საკვლევი კითხვები, რომლებიც დამეხმარება ავხსნა და გავაანალიზო ჩემ მიერ არჩეული პრობლემა. საკვლევი კითხვა მექნება ორი:

ა) რა განაპირობებს პოლიტიკური პარტიების მიერ რელიგიური ინსტიტუტებისადმი აპელირებას?

ბ) რატომ სჭირდებათ რელიგიურ ლიდერებს ამა თუ იმ პარტიისთვის მხარდაჭერა?

ცვლადები

დამოუკიდებელი ცვლადი: რელიგიური ინსტიტუტები

დამოკიდებული ცვლადი: პოლიტიკური პარტიები

წინამდებარე ცვლადი: ელექტორატი

შუამდებარე ცვლადი: აპელირება

ჰიპოთეზა: ელექტორატის მოზიდვის ან განმტკიცების მიზნით პოლიტიკური პარტიები აპელირებენ რელიგიურ ინსტიტუტებზე

ამის თქმის საფუძველს მაძლევს ქართულ პოლიტიკაში გავრცელებული „ტრადიცია“, რომ ყველა პარტია ვალდებულია, როგორმე მადლობა გადაუხადოს რელიგიურ ინსტიტუტებს, მნიშვნელობა არ აქვს, ამ პარტიას რეიტინგი აქვს თუ არა. ყველა ცდილობს, რევერანსი გაუკეთოს რელიგიურ ინსტიტუტებს. მაგალითისთვის ავიღოთ ბოლო არჩევნებში საკონსტიტუციო უმრავლესობამოპოვეებული „ქართული ოცნება“, რომელმაც გამარჯვების შემდეგ, ზეიმზე, მიმართა საზოგადოებას და გაახსენა საქართველოში ყველაზე ძლიერი რელიგიური ინსტიტუციის, მართლმადიდებელი ეკლესიის, უმაღლესი წარმომადგენლის, კათალიკოს - პატრიარქის სიტყვები: „2012 წლამდე საქართველო უფსკრულის პირას იყო“ (<https://www.youtube.com/watch?v=4DEjbMX9ogw>), ეს მიგვანიშნებს, ერთი მხრივ, რომ არც ერთმა პოლიტიკურმა პარტიამ არ უნდა აწყენინოს რელიგიურ ინსტიტუტებს, არჩევნებში გამარჯვების თუ დამარცხების მიუხედავად, მეორე მხრივ, კი მიგვანიშნებს იმაზე, რომ ყველა პოლიტიკური პარტია თამაშობს რელიგიურ სენტიმენტებზე, ზოგი პარტია ელექტორატის მოსაზიდად და ზოგიც- ელექტორატის გასამყარებლად. ამის კარგი მაგალითია 2004 წელს საპრეზიდენტო არჩევნებში მიხეილ სააკაშვილის გამარჯვება, რომელმაც ფიცი დადო გელათის ტაძარში, დავით აღმაშენებლის საფლავზე (<http://www.civil.ge/geo/article.php?id=20309>). იმ დროს სააკაშვილის რეიტინგი განუსაზღვრელად დიდი იყო ქართულ საზოგადოებაში, თუმცა ის მაინც ირჩევს ეკლესიას ფიცის დასადებად, რაც ირიბად მიგვანიშნებს, რომ ის აპირებდა, რელიგიურ ინსტიტუტებთან კარგი ურთიერთობა ჰქონოდა, ამავდროულად, ამ ინსტიტუციებთან პრობლემა არ სურდა. საბოლოოდ, შეიძლება ითქვას, რომ ყველა პოლიტიკურ პარტიას, მიუხედავად მისი რეიტინგისა, სჭირდება რელიგიურ ინსტიტუტებთან აპელირება, რათა მოიზიდოს ან გაიმყაროს ელექტორატი.

ცვლადები

დამოუკიდებელი ცვლადი: პარტიები

დამოკიდებული ცვლადი: რელიგიური ინსტიტუტები

წინამდებარე ცვლადი: ძალაუფლება

შუამდებარე ცვლადი: დივიდენდები

ჰიპოთეზა: ძალაუფლების განსამტკიცებლად რელიგიური ინსტიტუტები იღებენ გარკვეულ დივიდენდებს პოლიტიკური პარტიებისგან

იმისთვის, რომ სასულიერო ინსტიტუტების წარმომადგენლებმა მხარი დაუჭირონ ამა თუ იმ პარტიას არჩევნებში, მათ სჭირდებათ გაკვეთილი დივიდენდები. როგორც წესი, ეს შედეგები ვლინდება მიწის გადაცემით, რომელიც სჭირდება ამა თუ იმ რელიგიურ ნაგებობას. ცნობილია, რომ საქართველოს ეკლესიის მფლობელობის ქვეშ არსებული მიწის საერთო ფართობი 36 - ჯერ აღემატება ვატიკანის ტერიტორიას (<http://news.ge/ge/news/story/210847-gamokvlevebis-tanakhmad-saqartvelos-eklesiis-kutvnili-mitsis-saerto-fartobi-36-jer-aghemateba-vatikanis-teritorias>). ეს ყველაფერი ეკლესიის წარმომადგენლებმა მიიღეს სრულიად უსასყიდლოდ. ამას ემატება ისიც, რომ საქართველო არის მცირემიწიანი ქვეყანა და თუ დავუმატებთ სხვა კონფესიებისთვის გადაცემულ მიწებს, მივიღებთ სავალალო სურათს, რაც ნათლად დაგვანახებს, თუ რა გავლენა აქვს რელიგიურ ინსტიტუტებს პოლიტიკურ პარტიებზე და მათ ამომრჩევლებზე. დივიდენდები არ ვლინდება მარტო მიწების გადაცემისას, დივიდენდებში, ასევე, იგულისხმება ეკონომიკური შედეგებიც, რომლებითაც რელიგიური ინსტიტუტების წარმომადგენლები სარგებლობენ მხოლოდ. მაგალითად, „IDFI“-ს კვლევის მიხედვით 2014 წელს საპატრიარქოს საკუთრებაში 27 კომპანიაა, რომლებიც სხვადასხვა მიმართულებით საქმიანობენ; კერძოდ, ესაა წყლის ბიზნესი, სოფლის მეურნეობისა და კვების პროდუქტები, ჯანდაცვა, განათლება... ამავე კვლევის საფუძველზე, საპატრიარქოს დაფუძნებული აქვს 84 არასამეწარმეო იურიდიული პირი, მათ შორის, 4 უნივერსიტეტი, 5 სასულიერო სემინარია, 25 სკოლა, 8 სოციალური დაწესებულება, 18 საქველმოქმედო და განვითარების ფონდი და 16 კულტურული და სულიერი განვითარების ცენტრი. საპატრიარქოს დაქვემდებარებაშია 90-მდე

საგანმანათლებლო და სოციალური პროფილის დაწესებულება – სემინარიები, სკოლები და საბავშვო ბალები, ასევე რამდენიმე ბავშვთა სახლი, რომლებშიც 2 000-ზე მეტი თანამშრომელი და 18 000-მდე მოსწავლე ირიცხება. ამ სკოლების უმრავლესობა საპატრიარქომ დააფუძნა და მათ ამჟამად ეპისკოპოსები ან ეკლესიის მაღალი იერარქიის სხვა სასულიერო წარმომადგენლები მართავენ.

ამ ყველაფრიდან გამომდინარე ნათლად ჩანს, რომ პოლიტიკურ პარტიებს არჩევნებში რელიგიური ინსტიტუტების დახმარება არცთუ ისე იაფი უჯდებათ, რომელსაც ჩვენ, უბრალო მოქალაქეები და გადასახადის გადამხდელები, ვიხდით ჩვენივე ჯიბით.

კვლევის შეზღუდვა

ნებისმიერი თემის წერისას ჩვენ ვაწყდებით სირთულეებს, რომლებიც ხელს გვიშლის ხოლმე ამ თემის წერისას. ჩემი თემის წერის დროსაც გადავაწყდი ობიექტურ სირთულეებს, რომლებმაც შემაფერხეს. ყველაზე დიდი პრობლემა იყო სასულიერო ინსტიტუტების ჩაკეტილობა ჩემს საკვლევ თემასთან დაკავშირებით. ზოგადად, სასულიერო ინსტიტუტი ჩაკეტილი სივრცეა, იქიდან თავისუფალი ინფორმაცია იშვიათად გამოდის სააშკარაოზე. იმ ინფორმაციების დიდი ნაწილი,

რომლებიც ჩვენამდე აღწევს ხოლმე, ამ სასულიერო ინსტიტუტების წარმომადგენლების მიერვეა გადამოწმებული და გავრცელებული. რელიგიური ინსტიტუტები და მათი წარმომადგენლები უფრო მკაცრნი არიან, როცა საქმე პოლიტიკას და მათ ურთიერთდამოკიდებულებას ეხება. მათგან დამოუკიდებელი ინფორმაციის მოპოვება საკმაოდ რთულია, ან საერთოდ თავს არიდებენ ამ თემაზე საუბარს, ან ზოგადი ფრაზებით საუბრობენ, რაც კვლევისთვის ნაკლებ გამოსაყენებელია.

კიდევ ერთი პრობლემა, რომელმაც შემიშალა ხელი ამ პრობლემის უფრო ღრმად და ძირფესვიანად გამოკვლევისას, არის ამ თემის სენსიტიურობა დღევანდელ ქართულ საზოგადოებაში. ის თემები, რომლებიც ეხება სასულიერო ინსტიტუტებს, ქართულ საზოგადოებაში მტკივნეულად აღიქმება, რადგან ასე თუ ისე ეხება მათ სულიერე გრძნობებს, საჭიროა სიფრთხილე. ეს კი ხელს გვიშლის, გავიგოთ, თუ რამდენად პრობლემატურია საზოგადოებისთვის რელიგიური ინსტიტუტების ჩარევა ქართულ პოლიტიკაში. მოქალაქეები ამ დროს გასახუბობენ არა ობიექტურ აზრს, არამედ გამოდიან თავიანთი რელიგიური გრძნობებიდან გამომდინარე და, ზოგადად, ნებისმიერ საკითხში, სადაც რელიგიური ინსტიტუტების პრობლემა იქნება წამოჭრილი, ქართული საზოგადოების დიდი ნაწილი ამ პრობლემას არ მოისმენს და ყოველგვარი კამათის გარეშე დაუჭერს მხარს ისევ რელიგიურ ინსტიტუტებს და მათ წარმომადგენლებს.

შემდეგი პრობლემა, რომელსაც წავაწყდი ამ თემაზე მუშაობისას, არის სხვა რელიგიების არცოდნა, გარდა ქრისტიანობისა. მკვლევარი ნაკლებად ჩახედულია, მუსლიმურ კონფესიაში, ასევე, ებრაული და სომხური რელიგიების საქმეებში, რაც ხელს მიშლის სრული სურათის წარმოსახვაში და იქიდან სწორი დასკვნების გამოტანაში. შიდა საქმეების მეტ - ნაკლებად ცნობა აუცილებელია, რათა გქონდეს ზუსტი და ობიექტური აზრი, ვინაიდან სხვა კონფესიებთან, გარდა ქრისტიანულისა, ნაკლებად მქონია შეხება, მათ შესახებ თითქმის არაფერი ვიცი, რაც ხელს მიშლის დასკვნებისა და აზრების ჩამოყალიბებაში. თუმცა, რელიგიური ინსტიტუტების სტრუქტურა უმეტესად ერთნაირია ყველა კონფესიაში.

კვლევითი თეორია

ჩემი ამხსნელი თეორია იქნება მარკ იუგერსმეიერის თეორია, რომელიც მან გამოიყენა ნაშრომში: „ახალი ცივი ომი? რელიგიური ნაციონალიზმი უპირისპირდება სეკულარულ სახელმწიფოს“.

მოცემული თეორიის მიხედვით: „თანამედროვეობამ გამოიწვია რელიგიის გავლენის ზრდა საზოგადოებასა და პოლიტიკაში. ხელისუფლებებმა, განსაკუთრებით მესამე სამყაროში, რომლებიც ხელმძღვანელობდნენ თანამედროვე დასავლური პოლიტიკური და ეკონომიკური იდეოლოგიებით, ვერ შეასრულეს პოლიტიკური სამართლიანობისა და ეკონომიკური აყვავების დაპირება. ამან მათი ლეგიტიმურობას ძირი გამოუთხარა; ამას მოჰყვა პოლიტიკური და იდეოლოგიური ვაკუუმი, რომლის შევსებაც რელიგიურმა მოძრაობებმა დაიწყეს“.

https://books.google.ge/books?id=qBJmeM6DiBAC&pg=PR3&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false

<http://www.culturedialogue.com/resources/library/translations/fox.shtml>

ეს თეორია ნათლად გვიხატავს სურათს, თუ რატომ იზრდება მესამე სამყაროში რელიგიის როლი, სადაც ხშირია შემთხვევები, როცა რელიგიის როლის ზრდა ფუნდამენტალიზმში გადადის. მაგალითად, ავღანეთი ან ირანი, სადაც რელიგია და რელიგიური ინსტიტუციები უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს. ეს თეორია არ ეხება მარტო მუსულმანურ სამყაროს. იგივე ძალიან კარგად მიუდგება ლათინურ ამერიკას, სადაც კათოლიკური რელიგიური ინსტიტუტის წარმომადგენლები უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს პოლიტიკური თუ ყოფითი საკითხების გადაწყვეტისას. ასევე, ეს თეორია მიუდგება ჩვენს ქვეყანას, მის დღევანდელ მდგომარეობას და ხსნის იმ ფაქტორს, თუ რატომ გახდა რელიგია ასეთი პოპულარული, როცა ამისი არანაირი წინაპირობა არ იყო. საქართველომ 70 წელი გაატარა მკაცრად ათეისტურ საბჭოთა კავშირის იმპერიაში. საბჭოთა იმპერიის დაშლის შემდგომ სწრაფად იზრდება რელიგიური ინსტიტუტებისადმი ნდობა საქართველოშიც და ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებში, თუ არ ჩავთვლით ბალტიისპირეთის ქვეყნებს. ისმის კითხვა: რა ფაქტორებმა გამოიწვია ასე სწრაფად რელიგიური ინსტიტუციებისადმი ნდობის ამაღლება?

აქ რამდენიმე ფაქტორი უნდა გამოიყოს. პირველი ის, რომ საბჭოთა კავშირი ებრძოდა რელიგიურ ინსტიტუტებსა და რწმენას, ასევე, მის ყოველგვარ

გამოვლინებას. მას შემდეგ, რაც საბჭოთა კავშირი დაიშალა და დამარცხდა, ხალხის თვალში მასთან მეზრძოლმა ინსტიტუტებმა სწრაფად მოიპოვეს ნდობა, როგორც იმპერიასთან მეზრძოლი და გამარჯვებული ინსტიტუცია. მეორე და, ჩემი აზრით, ყველაზე მთავარი ფაქტორი კი არის ის, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ საქართველოში მოსული ყველა მთავრობა ხალხს ჰპირდებოდა სწრაფ ეკონომიკურ აღმავლობას, სწრაფ განვითარებასა და წინსვლას, რასაც, მათ აზრით, საბჭოთა კავშირი ხელს უშლიდა, მაგრამ ხელისუფლებაში მოსული ყველა პარტია ვერ ან არ ასრულებდა ამ დაპირებებს. უზრუნველად ცხოვრობდნენ თვითონ და მათ გარშემო მყოფი ადამიანები, მაგრამ ხალხის უმეტესობა ისევ გაჭირვებაში ცხოვრობდა. ასე იყო „ მრგვალი მაგიდა - დამოუკიდებელი საქართველოს“ დროსაც, რომელიც ხალხს დაპირდა ეკონომიკურ წინსვლას, მაგრამ რეალურად ხალხმა ამის ნაცვლად მიიღო სამოქალაქო ომი თბილისში, ასევე კონფლიქტები ოსეთსა და აფხაზეთში, რამაც მოსახლეობა მიიყვანა უკიდურეს სიღარიბემდე. ასე მოხდა „მოქალაქეთა კავშირის“ ხელისუფლებაში მოყვანის დროსაც, როცა ქვეყანაში მძვინვარებდა კორუფცია და ხელისუფლების სამივე შტოს ყველა რგოლი კორუმპირებული იყო მაშინ, როცა ხალხი უკიდურესად გაჭირვებული იყო, მაგრამ დაპირება კი სხვა იყო, დაპირება იყო ეკონომიკური წინსვლა და დასავლური ღირებულებების დანერგვა სახელმწიფოში, ასევე, დემოკრატიის დანერგვა სახელმწიფოში. დაპირებები არ შესრულდა, რასაც მოჰყვა ხელისუფლების გადაყენება, ახალი პარტიის არჩევა პარლამენტში და, შესაბამისად, ახალი მთავრობის მოყვანა. „ნაციონალური მოძრაობა“ თავისი წინა მორბედი პარტიებისგან იმით განსხვავდებოდა, რომ დაპირების რაღაც ნაწილი შეასრულა, აღმოფხვრა კორუფცია, ნელ - ნელა ავითარებდა საქართველოს, მაგრამ ამას აკეთებდა პოლიციური რეჟიმისა და შიშის ქვეშ. პოლიციური სისტემა იყო შესული ყველა რგოლში, დაწყებული სასამართლოს უმაღლესი ინსტანციიდან დამთავრებული ადგილობრივი თვითმართველობით. ეს ხალხში აღიქმებოდა არადემოკრატიულობად, რადგან დემოკრატიის მთავარი პრინციპია ხელისუფლების შტოების დანაწილება და მათ შორის შემაკავებელი და გამაწონასწორებელი ბერკეტების არსებობა. „ნაციონალური მოძრაობის“ დროს კი ნათლად ჩანდა აღმასრულებელი ხელისუფლების ძალაუფლება ყველა სხვა სახელმწიფო შტოზე, პარლამენტზეც და სასამართლოზეც, რამაც გამოიწვია მოსახლეობის უდიდესი ნაწილის უკმაყოფილება, ეს აისახა 2012 წლის საპარლამენტო არჩევნების შედეგებზე, როცა „ნაციონალური მოძრაობა“ დამარცხდა და გზა დაუთმო ახალ პარტიას- „ქართულ ოცნებას“, რომელიც, მსგავსად წინამორბედებისა, დაპირდა მოსახლეობას ეკონომიკურ წინსვლას, დასავლურ დემოკრატias. მათ ნაწილი დაპირებებისა შეასრულეს, მაგრამ უფრო დიდ რესურსი იხარჯებოდა და იხარჯება

ვიწრო ჯგუფის ეკონომიკურ გამდიდრებაზე. ამან ხალხის დიდ ნაწილში პარტიული ინსტიტუტებისადმი აპათია გამოიწვია.

საერთო, რაც ყველა სამთავრობო პარტიას აქვს საქართველოში, არის ის, რომ ყველანი ჰპირდებოდნენ დასავლურ დემოკრატias, ეკონომიკურ წინსვლასა და ცხოვრების მნიშვნელოვნად გაუმჯობესებას, მაგრამ ვერც ერთმა პარტიამ ეს პროგრამა ვერ შეასრულა, რაც მიზეზია ქართულ საზოგადოებაში პარტიული ინსტიტუტებისადმი ასეთი დაბალი ნდობისა. ადამიანი კი ისეთი არსებია, რომ უნდა ვინმეს ენდოს, სხვაგვარად არ შეუძლია ცხოვრება. პოლიტიკურ სფეროში ქართულ საზოგადოებას მთავრობებმა, პარტიებმა ბევჯერ იმედები გაუცრუეს, ამიტომ საზოგადოების უმეტესობამ გადაწყვიტა ენდოს რელიგიურ ინსტიტუტებს, რომლებიც არა ეკონომიკურ კეთილდღეობაზე არიან ორიენტირებულნი, არამედ სულიერზე, ამიტომ ნებით თუ უნებლიეთ საზოგადოების უდიდესი ნაწილი მიემხრო რელიგიას. აქედან გამომდინარე აქვს რელიგიურ ინსტიტუტებს ასეთი ნდობა საქართველოშიც და, ზოგადად, ეგრეთწოდებულ, მესამე სამყაროს ქვეყნებში.

კვლევის მიზნებიდან და ამოცანებიდან გამომდინარე, ჩემი მეთოდოლოგია იქნება მეორადი წყაროების ანალიზი, კერძოდ, სხვათა სტატიების, ნაშრომებისა თუ წიგნების მიმოხილვა და გაანალიზება. ასევე კვლევისას თვისებრივ მეთოდს - კერძოდ, სიღრმისეულ ინტერვიუებას. ჩემი თემიდან გამომდინარე, გამოვიკითხავ ორ ისეთ პარტიას, რომლებიც ხშირად მიმართავენ ამომრჩევლების მოსაზიდად რელიგიურ ინსტიტუტებს, ორ ისეთ პარტიას, რომლებიც საერთოდ არ მიმართავენ რელიგიურ ინსტიტუტებს და ორ პარტიას, რომლებიც ნაკლებად, მაგრამ მაინც მიმართავენ ხოლმე რელიგიურ ინსტიტუტებს ელექტორატის მოსაზიდად. ეს მომცემს სრულ სურათს, თუ რატომ გადის ან არ გადის კონსულტაციებს ესა თუ ის პარტია რელიგიურ ლიდერებთან, ასევე, ჩემი ამოცანა იქნება, შევისწავლო ჩემი გამოკითხული პარტიების პროგრამები, გავაანალიზო ეს პროგრამები. დამატებით, პოლიტიკური ლიდერები, რომლებიც, ამავე დროს, ამა თუ იმ პოლიტიკურ პარტიებს წარმოადგენენ. განცხადებების ანალიზი, რომელიც ეხება რელიგიურ

საკითხებს-ეს დაგვეხმარება გავიგოთ, რამდენად დამოკიდებულნი არიან პარტიები რელიგიურ ინსტიტუტებზე.

ჩემი შერჩევა იქნება არაალბათური, რადგან უნდა გამოვიკითხო როგორც რელიგიური, ასევე ნაკლებად რელიგიური და არარელიგიური პარტიებიც, რაც მომცემს სრულ სურათს, თუ როგორია დამოკიდებულება ამა თუ იმ პარტიებისა რელიგიურ ინსტიტუტებთან, როგორ ქმნიან ეს პარტიები თავიანთ პროგრამებს და რამდენად ითვალისწინებენ რელიგიური წარმომადგენლების აზრს.

ჩემი კვლევის ობიექტები იქნებიან:

პარტიების წარმომადგენლები; პარტიების პროგრამები; საზოგადოება.

ლიტერატურის მიმოხილვა

თანამედროვე მსოფლიოში იმისთვის, რომ გერქვას შემდგარი სახელმწიფო, ერთ-ერთი ნიშანი არის სეკულარიზმი. დღევანდელ საქართველოში სეკულარიზმი გაგებულია, როგორც „ანტირელიგიურობა“ და ერთგვარად ქართული იდენტობის დაკარგვა. რომ გავიგოთ რა არის სეკულარიზმი, უნდა ჩავუღრმავდეთ ამ ტერმინის წარმოშობას, საიდან მოდის, რას ნიშნავს?

ტერმინი სეკულარიზმი მომდინარეობს ლათინური სიტყვიდან „სეკულუმ“, რაც „წარმავალ დროს“ ნიშნავს. ლათინურ ენაში ასხვავებდნენ, როგორც წესი, ორ დროს: მარადიულსა და წარმავალ დროს. სწორედ ამ წარმავალ დროებას აღნიშნავს ტერმინი „სეკულუმ“. ეკლესიაში ეს ტერმინი შუა საუკუნეებში შემოვიდა. „სეკულარიზაცია“ კანონიკურ სამართალში აღნიშნავდა სასულიერო პირის საერო სტატუსში დაბრუნებას (გიგა ზედანია: „სეკულარიზაცია თუ დესეკულარიზაცია“). საინტერესოა, როგორი ისტორია აქვს „სეკულარაზიაციას“, ეს ტერმინი აქტიურად შემოვიდა საფრანგეთში „დიდი რევოლუციის დროს“. იმ დროს ამ ტერმინით აღწერდნენ ეკლესიებისთვის მიწების ჩამორთმევის პროცესს.

იმისათვის, რომ გავიგოთ საიდან მოდის სეკულარიზმის იდეა, საჭიროა გავიგოთ მისი ისტორიული ასპექტები, როგორ წარმოიშვა ეს იდეა ევროპაში და შემდგომში როგორ გავრცელდა იგი მსოფლიოში და იქცა სახელმწიფო მოწყობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ნიშნად. სეკულარიზმის დასაწყისად მიიჩნევენ საღვთო რომის იმპერატორის, ჰაინრიხ მე-2-ის, გვირგვინის დადგმას პაპის კურთხევის გარეშე. ეს იმ დროს წარმოუდგენელი რამ იყო, რადგან ნებისმიერი იმპერატორის, მეფის ან ხელისუფალის ძალაუფლება მოდიოდა რომის პაპისგან. ჯერ პაპს მირონი უნდა ეცხო ხელისუფალისთვის და ამის შემდეგ აღიარებდა ხალხი ხელისუფალს, როგორც თავის მმართველს. საღვთო რომის იმპერატორი ჰაინრიხ მე-2 კი დაუპირისპირდა პაპს და ამით დაიწყო სეკულარიზაციის პროცესი ევროპაში, რადგან ეს იყო ერთგვარი გამიჯვნა სახელმწიფო ძალაუფლებასა და სასულიერო ძალაუფლებას შორის (A History of the Church in the Middle Ages by f. Donald logan).

შემდეგი ასეთი დაპირისპირება ხდება ფილიპე მე-4-სა და რომის პაპს შორის, რომელიც გამოიწვია, ეგრეთ წოდებულმა, ასწლიანმა ომმა ევროპაში. ამ დროს რომის პაპი მხარს უჭერდა ინგლისს, ინგლისი და საფრანგეთი ერთი რელიგიის მიმდევრები იყვნენ, ინგლისისთვის პაპის ღია მხარდაჭერამ საფრანგეთში დიდი პროტესტი გამოიწვია. ფილიპე მე-4 ფრანგებს მოუწოდებდა, ებრძოლათ არა სარწმუნოებისთვის, არამედ საკუთარი ქვეყნისთვის და ყოფილიყვნენ საფრანგეთის

პატრიოტები, მსგავსი შინაარსის განცხადებები შუა საუკუნეებში არ კეთდებოდა, რადგან მიაჩნდათ, რომ მთავარი იყო არა სამშობლო, არამედ სარწმუნოება და რომ ჯერ დასაცავი იყო სარწმუნოება და არა სამშობლო. ფილიპე მე-4 კი მოუწოდებდა ფრანგ ხალხს, რომ ჯერ დაეცვათ სამშობლო და შემდგომში ეზრუნათ სარწმუნოებაზე. ეს ფაქტი მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იყო სეკულარიზმისთვის შუა საუკუნეებში (A History of the Church in the Middle Ages by f. Donald logan).

შემდგომი მნიშვნელოვანი ნაბიჯი სეკულარიზმისკენ გადაიდგა მაშინ, როცა ევროპაში დაიწყო რეფორმაციის ხანა. კათოლიკე ეკლესიაში მოხდა განხეთქილება და ცალკე გავიდნენ ლუთერანები, ცალკე კალვინისტები. ამას მოჰყვა დიდი სისხლისღვრა მთელ ევროპაში და განსაკუთრებით საფრანგეთში, სადაც იმ დროს ბევრი პროტესტანტი ცხოვრობდა. მეფის ტახტზე ასასვლელი ერთ-ერთი კანდიდატიც სწორედ პროტესტანტი ანრი მე-4 ნავარელი იყო. ის ავიდა ტახტზე კიდევ, ოღონდ რელიგია შეიცვალა და პროტესტანტობიდან კათოლიკობაზე გადავიდა. ანრი მე-4-მ გამოსცა ნანტის ედიქტი (1598 წელს), რომელიც თავის დროზე აღიქმებოდა როგორც რევოლუციური, რადგან ამ ედიქტში თანაბარი უფლებებით სარგებლობდნენ როგორც კათოლიკეები, ისე პროტესტანტები და არანაირი უპირატესობა არ ენიჭებოდა არც კათოლიკეებს და არც პროტესტანტებს. მთავარი იყო მშვიდობიანად ეცხოვრათ ერთ ქვეყანაში ორი სარწმუნოების აღმსარებელ ადამიანებს. ამ მომენტიდან იწყება გადამწყვეტი ბრძოლა სახელმწიფო პოლიტიკიდან რელიგიის ჩამოშორებისათვის, რომელიც დამთავრდა საფრანგეთის რევოლუციით, შემდგომში მონარქების ჩამოშორებით, რასაც ავტომატურად მოჰყვა ევროპაში ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთგამიჯვნა. (გიორგი მაისურაძე - სეკულარულობა და მისი კრიზისი თანამედროვე საქართველოში, ბათუმის უნივერსიტეტი, 01.06.2016).

მე-19 საუკუნეში არაერთი დიდი მოსაზროვნე და ფილოსოფოსი შეეხო სახელმწიფოსა და რელიგიის ურთიერთობებს. მაგალითად: ჰეგელი, მარქსი, მაქს ვებერი და სხვები. ჰეგელის აზრით, იმისათვის, რომ ადამიანმა აღასრულოს საკუთარი სარწმუნოებრივი ინტერესები, საჭიროა სახელმწიფო პოლიტიკა და რელიგია გამიჯნული იყოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში სახელმწიფო იყენებს რელიგიას როგორც კეთილი, ასევე ბოროტი მიზნებისათვის (ჰეგელი. გონის ფილოსოფია. თბილისი, 1984 წელი, გამომცემლობა „მეცნიერება“). კარლ მარქსი ჰეგელზე უფრო მეტად აკრიტიკებდა რელიგიას და სულიერ ინსტიტუტებს. იგი ამბობდა: „რელიგია ეს არის ოპიუმის ხალხის და მასების დასამორჩილებლად“ (კარლ მარქსი; „ჰეგელის სამართლის ფილოსოფიის კრიტიკისათვის; <https://burusi.wordpress.com/2013/08/17/marqs/>) . ემილ დურკჰემისთვის რელიგია საზოგადოების მხარდამჭერ მნიშვნელოვან სტიმულს წარმოადგენდა. იგი ამბობდა: „ადამიანებს უფრო უადვილდებოდა სწამდეთ რელიგია და დაკავშირებული ღვთაებრივი (საკრალური) და მასთან ასოცირებული განსაკუთრებული რიტუალები, ვიდრე აღიარონ საზოგადოების ძალაუფლება მათს ცხოვრებაზე“

(ემილ დურქჰაიმი; „რელიგიური ცხოვრების ელემენტარული ფორმები“; 1912 წელი; <http://www.qwelly.com/group/sociology/forum/topics/iluzia?commentId=6506411%3AComment%3A976167&groupId=6506411%3AGroup%3A886792>).

ფრიდის აზრით:

"რელიგიის საბოლოო საფუძველი ადამიანის ინფანტილური უძლურებაა." (<http://www.radiotavisupleba.ge/a/blog-giorgi-maisuradze-tsminda-giorgi/26996298.html>), ასევე, მეცხრამეტე საუკუნის ერთ-ერთი დიდი მოაზროვნე ნიციშე რელიგიას ბრბოთა საქმედ მიიჩნევდა: „რელიგია ბრბოს საქმეა“ (<http://intermedia.ge/%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%90/27316-%E1%83%A4%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%93%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%AA%E1%83%A8%E1%83%94%E1%83%A1-%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%A5%E1%83%95%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98/95/>) , ხოლო არტურ შოპენჰაუერის ამბობდა, რომ „რელიგია არის ხელოვნების შედევი ცხოველთა წვრთნაში“.

საბოლოოდ, ისტორიული კონტექსტიდან და მეცნიერების ნააზრევთა საფუძველზე ჩვენ შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სეკულარიზმი არ უშლის ხელს მორწმუნეებს იყვნენ რელიგიური რიტუალებით დაკავებულნი, ამავდროულად, იყვნენ სახელმწიფოს მოქალაქეები ისე, რომ ეს ორი ცნება ერთმანეთში არ აურიონ. სეკულარიზმი აუცილებელია თანამედროვე მსოფლიოში ისევე და ისევე მორწმუნეთათვის, რომ ისინი იყვნენ დაცულები, თავიანთი აღმსარებლობის გამო, ასევე სეკულარიზმი კარგია სულიერი ინსტიტუტებისათვის, რადგან ის ათავისუფლებს რელიგიას ზედმეტი პასუხისმგებლობისგან. მოგებული რჩება სახელმწიფოც, რადგან ის აღარ იღებს ზედმეტ პასუხისმგებლობას, აღარ არის მაკონტროლებელი ფუნქციის მქონე, არამედ არის მარეგულირებელი ორგანო თავის ტერიტორიაზე არსებულ რელიგიურ ინსტიტუტებს შორის.

თავი პირველი

საქართველოში სეკულარიზმის ისტორიული გამოცდილება

ქართულ სახელმწიფოსა და ეკლესიას ურთიერთობის დიდი ხნის ისტორია აქვს. ამ ისტორიის გააზრება და გათვალისწინება საკმაოდ მნიშვნელოვანია ამ თემასთან დაკავშირებით, რადგან ჩვენ თუ გვინდა გავიგოთ რამდენად სეკულარულია დღეს - დღესობით ქართული სახელმწიფო, ამისთვის აუცილებელია გავიგოთ ქონდა თუ არა ქართულ სახელმწიფოებრიობას სეკულარულობის გამოცდილება, თუ ქონდათ რამდენი ხნით ან თუ არ ქონდა საერთოდ, მთელი თავისი ისტორიის განმავლობაში რა იყო ამის პრობლემა? ან რატომ არ ქონდათ?

საქართველოში ქრისტიანობა მეოთხე საუკუნეში გამოცხადდა ოფიციალურ რელიგიად, (თუმცა თარიღი ამ დრომდე დაუდგენელია), აქედან მოყოლებული ქრისტიანული რელიგიური ინსტიტუტი და მათი წარმომადგენლები მნიშვნელოვან როლს თამაშობდნენ, საქართველოში. ქრისტიანობა გამოაცხადა მეფე მირიანმა, თუმცა უნდა აღინიშნოს რომ იგი თავიდან უარზე იყო ელიარებინა ქრისტიანობა სახელმწიფო რელიგიად, საქართველოში ამ დროს უკვე მოღვაწეობდნენ ქრისტიანი მრევლი, მათ შორის ყველაზე გამორჩეული იყო წმინდა ნინო, რომელიც არ იყო წარმომადგენელი ქართველი, იგი დაიბადა ბიზანტიის პროვინცია კაბადოკიაში, თუმცა შემდგომში ქრისტიანული მოღვაწეობა გააგრძელა ქართლში და მისი დიდი ძალისხმევით მირიან მეფემ საქართველოში ქრისტიანობა ოფიციალურ რელიგიად გამოაცხადა, ამის შემდგომ, როგორც ისტორიული წყაროები ამბობენ მირიან მეფე ხშირად მიდიოდა წმინდა ნინოსთან აზრის საკითხავად, რომელიც იყო როგორც პოლიტიკური ასევე რელიგიური სახის (<http://samtavro.ge/index.php?m=384>), ეს ფაქტი მეტყველებს იმაზე რომ წმინდა ნინოს ქონდა გარკვეული გავლენა სახელმწიფო მეთაურზე, რაც დაღვევა სეკულარიზმის პრინციპისა.

შემდგომი მეფეებიც დაახლოებით იგივე პოლიტიკას ატარებდნენ რელიგიასთან მიმართებაში, სანამ ტახტზე არ ავიდა ვახტან „გორგასალი“, რომელსაც დაპირისპირება მოუვიდა ქართლის მთავარეპისკოპოსთან მიქაილთან. როდესაც ვახტანგ მეფე ინდოეთის ლაშქრობიდან დაბრუნდა, სადაც ის გაყვა ირანის შაჰ პეროზს, ამ დროს ქართლის მთავარეპისკოპოსი საკმაოდ მოძლიერებული და

შიძლება ითქვას „თავზე გასული“ იყო, მომძლავრებული იყო წარმოუდგენლად. მეფის ჩამოსვლამ მთავარეპისკოპოსის ძალაუფლება ეჭვქვეშ დააყენა, რისი დათმობაც ეპისკოპოს არ უნდოდა, ამიტომ მიქაელმა გადაწყვიტა ვახტანგისთვის დაებრალეზინა სარწუნოების შეცვლა და ცეცხლთაყვანისმცემლობაზე ანუ მაზდიანობაზე გადასვლა. ეს რელიგია იყო გავრცელებული მეხუთე საუკუნის ირანში, ამიტომ ქართველ მოქალაქეებში მტრის რელიგიაზე გადასვლა შენც მტრად გაქცევდა, სწორედ ეს ჩანაფიქრი ჰქონდა მიქაელს, რომ ხალხი აეჯანყებინა ვახტანგ მეფის წინააღმდეგ. ქართლის მეფემ მთავარეპისკოპოსის ბრალდება საპასუხო ბრალდებით უპასუხა და ეკლესიის ყველაზე დიდი რანგის წარმომადგენელი „ვერცხლისმოყვარეობაში“ დაადანაშაულა, რაც ქრისტიანულ სამყაროში საკმაოდ დიდ ცოდვად მიიჩნევა. სახელმწიფოს მთავარის და ეკლესიის საჭეთმპყრობელის დაპირისპირება მარტო სიტყვიერი დაპირისპირებით არ შემოიფარგლა, იგი ფიზიკური დაპირისპირებით დასრულდა. როდესაც ვახტანგი მივიდა მთავარეპისკოპოსთან ამ დაპირისპირების დასასრულებლად მშვიდობიანი გზით, ისტორიული წყაროების ცნობით, მიქაელმა მეფეს სახეში ფეხი ჩაარტყა, რის შედეგადაც ქართლის მეფეს ტუჩი გაუსკდა და კბილი ჩამოტყდა. ვახტანგმა იმ მომენტში არაფერი მოიმოქმედა, მაგრამ შემდგომში, როცა ირანთან ურთიერთობა მეტ-ნაკლებად სტაბილური გახდა და ამ მხრიდან საქართველოს დროებით არანაირი საფრთხე ემუქრებოდა, მეფემ შიდა პრობლემების მოსაგვარებლად მოიცალა და ერთ-ერთი პირველი სწორედ საქართველოს სულიერი ლიდერი იყო. იგი გადააყენეს და საბერძნეთში, იმ დროის ბიზანტიაში, ათონის მთაზე გააგზავნეს. ვახტანგმა ამ ადგილზე ბიზანტიის სულიერ ლიდერთან და მეფესთან შეთანხმებით საბერძნეთიდან მოიწვია პეტრე, რომელიც საქართველოში პირველი კათალიკოსი იყო. პირველი სერიოზული დაპირისპირე სასულიერო და სახელმწიფო ხელისუფლებას შორის საქართველოს ისტორიაში იყო ეს ფაქტი. ეს ფაქტი მნიშვნელოვანია კიდევ რამდენიმე კუთხით, რომელიც შიძლება დავინახოთ ამ მოვლენაში. პირველი: როცა მეფე წავიდა ირანის მხარესთან ერთად საბრძოლველად ჰუნების წინააღმდეგ, მაშინ ყველაზე ძლიერი იყო და შემდგომშიც ძალაუფლება მოიპოვა, განუსაზღვრელი, სასულიერო ლიდერმა, ანუ სახელმწიფოში, როგორც მინიმუმ მეორე პირი არის მღვდელმთავარი, ხოლო როცა მეფე არ არის იგია სახელმწიფოს წარმომადგენელიც და რეალურად სასულიერო ლიდერია სახელმწიფო პოლიტიკის გამტარებელი, რაც უხეში ჩარევაა რელიგიური ინსტიტუტებისა სახელმწიფო პოლიტიკაში. თავის მხრივ, ეს გამორიცხავს რაიმე სახის სეკულარულობაზე საუბარს. ამის შემდეგ, როცა ვახტანგ მეფე ჩამოდის ქართლში, ხედავს რომ მის არ ყოფნაში სახელმწიფო არეულია, იწყებს სიტუაციის დალაგებას, რასაც ერთ-ერთი პირველი ვინც

ეწინააღმდეგება არის სწორედ მიქაილი, რომელსაც ძალაუფლების დათმობა არ სურს. ეს ფაქტი არის საქართველოს ისტორიაში პირველი დაპირისპირება სასულიერო და საერო ხელისუფლებისა. ვახტანგის ჩამოსვლის პირველ წლებში ჩვენ ვხედავთ რომ დიდ წინააღმდეგობას ვახტანგი ვერ უწევს სასულიერო ხელისუფლებას, იგი მხოლოდ ბრალდებებზე პასუხით შემოიფარგლება, ეს გამოწვეულია იმით რომ მეფეს დასუსტებულია, იმდენი ძალაუფლება არ აქვს ვიდრე მთავარეპისკოპოსს, რაც ნათლად მიუთითებს სასულიერო პირების საკმაო გავლენაზე ქართლში იმ დროს, შემდგომში, როცა მეფე საკმაოდ მოძლიერდა მოგვარდა შიდა პრობლემები, მიადგა მიქაილ მთავარეპისკოპოსსაც. ქართლის მმართველი ვერანაირ ლეგიტიმურ საბაბს ვერ ნახულობდა სასულიერო პირის მოსაცილებლად, ეს საბაბი თვითონ მიქაილმა მიცა, როცა ვახტანგს ფიზიკური შეურაცხყოფა მიაყენა. ეს ფაქტი ვახტანგმა სათავისოდ გამოიყენა და მთავარეპისკოპოსი გააგზავნა ათონის მონსატერში, ისე რომ არავინ შეწინააღმდეგებია. ამ დროს ვახტანგი იქცევა როგორც დიქტატორი მმართველი, იგი უხეშად ერევა სასულიერო ცხოვრებაში და მისთვის არასასურველ წინამძღოლს იცილებს, ეს ფაქტი გვიჩვენებს რომ, ამ შემთხვევაში, საერო ხელისუფლება უხეშად ერევა სასულიეროში, რაც ასევე სეკულარიზმის პრინციპის უხეში დარღვევაა. ამ ყველაფრის შემდეგ ქართლს ჭირდებოდა სულიერი წინამძღვალი და ვახტანგიმ იგი მონახა საბერძნეთში. პეტრე, რომელიც საქართველოს ისტორიაში შევიდა როგორც პირველი კათალიკოსი. პეტრე მოწვეულ იქნა ვახტანგის და ბიზანტიის კათალიკოსის რჩევით ქართლში. უნდა ვივარაუდოთ, რომ ვახტანგს პეტრეზე საკმაოდ დიდი გავლენა ქონდა, ანუ თუ პირველ შემთხვევაში მირიან მეფე უჯერებდა წმინდა ნინოს და სასულიერო ძალაუფლება აღემატებოდა საეროს, ამ შემთხვევაში საერო ხელისუფლება აღემატება სასულიეროს და იგი კარნახობს თუ რა უნდა გააკეთოს და რა არა, თუმცა ორივე შემთხვევაში სეკულარიზმის პრინციპი ირღვევა.

შემდგომ ამისა სასულიერო ინსტიტუტები და საერო ინსტიტუტები ერთად თანამშრომლობენ, რაც გავლენას ახდენს საერო ხელისუფლებაზე და ქართველს ხალხზე. პოლიტიკას სასულიერო პირებთან შეთანხმებით წარმართავენ, ასევე რელიგიური გრძნობებით წარმართავენ საგარეო პოლიტიკას, ამის კარგი მაგალითია ეგრედ წოდებული „ეგრისის სახალხო კრება“ რომელიც გაიმართა 555 წელს, სადაც წყდებოდა დასავლეთ საქართველოს საგარეო კურსი. ეგრისის დიდებულთა ერთი ჯგუფი, რომელსაც აიეტი მეთაურობდა, მოითხოვდა ბიზანტიასთან კავშირის გაწყვეტას და ირანის მხარეზე გადასვლას; მეორე — ფარტაზის ჯგუფი, ირანთან კავშირის მოწინააღმდეგე იყო და საჭიროდ თვლიდა იმპერატორ იუსტინიანე პირველისთვის მოეთხოვათ გუბაზის მკვლელთა სასტიკი დასჯა და ეგრისის მეფედ

გუბაზის უმცროსი ძმის წათეს დამტკიცება. ცხარე კამათის შემდეგ მეორე აზრმა გაიმარჯვა და კრებამ აირჩია დიდებულთა დეპუტაცია კონსტანტინეპოლში გასაგზავნად. იუსტინიანე I იძულებული გახდა დაეკმაყოფილებინა ეგრისელთა მოთხოვნა. ვინაიდან ბიზანტია ქრისტიანული იყო, ხოლო - ირანი მაზდიანული დასავლეთ საქართველოს მცხოვრებლებმა რელიგიური გავლენების გათვალისწინებით აირჩიეს ბიზანტია და მათთან კარგი ურთიერთობა. ეს ფაქტი ნათლად გვიჩვენებს თუ როგორი გავლენა აქვს მოპოვებული სასულიერო ხელისუფლებას დასავლეთ საქართველოში, და არა მარტო იქ, მცხოვრებ ადამიანებზე, პრაქტიკულად რელიგია და სახელმწიფო პოლიტიკა ერთ რანგად არის აყვანილი და უპირველეს დაცვა სახელმწიფოს კი არ უნდა არამედ - რელიგიას.

ამის შემდგომ სასულიერო ხელისუფლების ძალაუფლება საეროზე ნელ-ნელა იზრდება. სასულიერო ხელისუფლების უდიდესი გავლენა ჩანს ადრეულ მეცხრე საუკუნეში, როცა ტაო - კლარჯეთითი მეფე იყო აშოტ კურაპალტი, რომელმაც თავის სასახლეში მოიყვანა „სიძვის დიაცი“ და ამყოფებდა თავისთან ერთად. ეს ფაქტი რომ გაიგო იმ დროს იქ მოღვაწე გრიგოლ ხანძთელმა, რომელიც იყო ტაო - კლარჯეთში ერთ - ერთი გავლენიანი სასულიერო პირი, იგი ეგრევე მივიდა აშოტ კურაპალატთან და სასტიკად მოითხოვა განშორებოდა „სიძვის დიაცს“ და სასახლეში დაებრუნებინა კანონიერი ცოლი, წინააღმდეგ შემთხვევაში დაწყევლიდა და შეაჩვენებდა გრიგოლ ხანძთელი აშოტ კურაპალატს. იცოდა რა აშოტმა გრიგოლ ხანძთელი გავლენა ტაო - კლარჯეთში და ისიც იცოდა რომ წმინდა ბერი გრიგოლი თავის სიტყვას აუცილებლად აასრულებდა უკან დახევა გადაწყვიტა და „სიძვის დიაცი“ ბერს გაატანა, რომელმაც ეს ქალი მონაზვნად აღკვეცა, ხოლო აშოტმა დედოფალი სასახლეში დააბრუნა (<http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0period--00-1----0-10-0---0---0prompt-10---4-----0-11-11-ka-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-OutfZz-8-00&a=d&c=period&cl=CL2.15&d=HASH9c2e0e93f425d262f855b7.10>) .

საგულისმოა რამდენიმე ფაქტი ამ ეპიზოდში, პირველი ის რომ, სასულიერო ხელისუფალთა წარმომადგენლები, უკვე სახელმწიფო ხელისუფალთ პირად ცხოვრებასაც განაგებენ, არა თუ სახელმწიფო პოლიტიკას, მათ დაუკითხავად ქვეყანაში არანაირი გადაწყვეტილებები არ იქნება მიღებული, მათ შორის პირადი სახისაც. რაც საკმაოდ მნიშვნელოვანი ჩარევაა სასულიერო პირების მხრიდან. მეორე ის ფაქტი, რომ გრიგოლ ხანძთელი აშოტს ემუქრება შეჩვენებით, რაც შუა საუკუნეებში აქტიურად ნიშნავდა ძალაუფლების დათმობას და დელეგირებული იქნებოდა, გრიგოლს გადაწყვეტი სიტყვა ეთქმოდა იმ დროს ტაო -კლარჯეთში და მისი ერთი უარყოფით ტონში მოხსენიება ნიშნავდა იმას რომ იქ მცხოვრები თემი შენ მხარს არ დაგიჭერდა და განგიდგებოდა. იცოდა რა ეს აშოტმა ამიტომ გადაწყვიტა დათმობაზე

წასულიყო და სიტუაცია აღარ გამეწვავებინა, თან ამ გადაწყვეტილებას ის ფაქტორიც უწყობდა ხელს რომ, თუ დაპირისპირებამდე მივიდოდა საქმე მაშინ აშოტი აუცილებლად დამარცხდებოდა. ყველა ამ ფაქტორიდან გამომდინარე აშოტს მოუწია უკან დახევა და საკუთარი პოზიციის დათმობა. ისევე როგორც წინა შემთხვევებში აქაც დაღვეულია სეკულარიზმის იდეა, ოღონდ ამ შემთხვევაში სასულიერო პირები ფლობენ არნახულ ძალაუფლებას, რომელიც აქამდე არ ქონიათ, ისინი წყვეტენ არამარტო ქართული სახელმწიფოების ბედს არამედ თითოეული ადამიანის ბედს, დაწყებული მეფიდან დამთავრებული „სიძვის დაიცვით“.

ეს სიტუაცია შეიცვალა დავით მეოთხე „აღმაშენებლის“ გამეფების შემდეგ. მან მოიწვია მოიწვია რუს - ურზნისის კრება (მოწვევის თარიღი დღემდე დაუდგენელია), სადაც გადაწყდა საეკლესიო საკითხები, ამ კრებაში მონაწილეობდა თვითონ დავით მეფეც და მისი აღმზრდელი გიორგი მწიგნობართუხუცეს - ჭყონდიდელი. დავით აღმაშენებელი, რომელიც არ იყო სასულიერო პირი არამარტო მონაწილეობდა, არამედ ერეოდა ხოლმე ხშირად და თანაც უხეზად, უკვე ეს ფაქტი საკმაოდ მიუღებელია, რადგან სასულიერო კრებაზე მონაწილეობს არა სასულიერო პირი რომელიც წყვეტს მნიშვნელოვან საკითხებს, ეს საკმაოდ უხეზი ჩარევაა, მაგრამ დავითი მეოთხე ამას არ დაჯერდა და მისი ჩარევის წყალობით გადააყენეს ლეგიტიმური კათალიკოსი, ასევე რამდენიმე მნიშვნელოვანი მთავარეპისკოპოსი და აგრეთვე დავით აღმაშენებლის ჩარევის წყალობით ამ თანამდებობაზე დაინიშნენ მეფესთან დაახლოებული პირები, რომელიც მეფეს უსიტყვოდ დაემორჩილებოდნენ, კათალიკოსი გახდა დავით აღმაშენებლის მასწავლებელი და აღმზრდელი გიორგი მწიგნობართუხუცესი - ჭყონდიდელი, რომელმაც არამარტო სასულიერო თანამდებობა შეითავსა, არამედ დავით აღმაშენებლის დამხმარეც იყო, ანუ ჭყონდიდელი ერთდროულად იყო სასულიერო და საერო თანამდებობის მქონე პირი, რომელიც პირადად ემორჩილებოდა მეფეს. ასე რომ, დავით მეფემ ჩამოიშორა ურჩი სასულიერო პირები და მათ ადგილას დანიშნა თავისთვის ყველაზე სასურველი პიროვნებები. ჩამოყალიბდა თეოკრატიული მსგავსი ქართული სახელმწიფო. მისი თეოკრატიულობა იმაში გამოიხატებოდა, რომ ეკლესიამ იკისრა სახელმწიფოს მმართველობის ზოგიერთი ფუნქციის შესრულება, თავის მხრივ ეკლესიამაც დათმო გარკვეული უფლებები. საერთოდ თეოკრატია განისაზღვრება ასე - „მმართველობის ფორმა, რომლის დროსაც მონარქიული სახელმწიფოს მეთაური წარმოადგენს იმავდროულად მის რელიგიურ მეთაურს“ (<http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0patriarc--00-1----0-10-0---0---0prompt-10---4-----0-11--11-ka-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&cl=CL3&d=HASH0521810ff9a47db51542d8.13.3&x=1>) . ასეთი პრეცედენტი რაც

დავით აღმაშენებელმა გააკეთა ქართული ისტორიაში მანამდე არ დაფიქსირებულა, მცდელობა ქონდა ვახტანგ გორგასალს მაგრამ მან სანამ რაიმე სახის მიზეზი არ ნახა ურჩი სასულიერო პირის წინააღმდეგ მანამდე ვერ გადააყენა, ამ შემთხვევაში დავითმა გადააყენა სრულიად ლეგიტიმური კათალიკოს პარტიარქი, ისე რომ არანაირი მიზეზი არ ქონია ამისთვის. გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ ვახტანგს დაუპირისპირდა ქართლის მღვთელმთავარი, ხოლო დავითს - სრულიად საქართველოს კათალიკოსი, რომელიც ქრისტიანული სასულიერო რანგის მიედვით გაცილებით უფრო დიდი იერარქიას წარმოადგენს და შესაბამისად გაცილებით უფრო დიდ ძალაუფლება აქვს ვიდრე მღვდელმთავარს, ასე რომ, წესით, დავითს უნდა გასჭირვებოდა კათალიკოსის ჩამოგდება სასულიერო თანამდებობიდან, მაგრამ ეს საკითხი უპრობლემოდ და დიდი აჟიოტაჟის გარეშე მოაგვარა. კრებაზე მიღებულ იქნა დავითისთვის ხელსარელი გადაწყვეტილებები, სადაც ეკლესიას რაღაც უფლებები შეეზღუდებოდა, სამაგიეროდ საეროს ეზრდებოდა. ასევე შეიქმნა ახალი თანამდებობა, რომელიც გულისხმობდა სახელმწიფოს ვაზირის და სასულიერო ლიდერის ერთად ყოფნას, რაც თავის თავის თავში გულისმობს იმ ფაქტს რომ ამიერიდან სასულიერო და საერო ხელისუფლება გადაჯაჭვული უნდა ყოფილიყო, რომლის თავში რეალურად მეფე იქნებოდა. დავით აღმაშენებელი ამ რეფორმებით უხეშად ჩაერია სასულიერო ინსტიტუციაში, გადააყენა კათალიკოსი და მასთან ერთად რამდენიმე სასულიერო პირი, ამით უხეშად დაარღვია სეკულარიზმის პრინციპი და ფაქტობრივად დაიმორჩილა სასულიერო ხელისუფლება. თუმცა უნდა აღინიშნოს რომ ამ რეფორმების წყალობით დაიწყო საქართველოს აღორძინების ხანა. დავით აღმაშენებლის დროს კიდევ ერთხელ გადაიკვეთა მისი და სასულიერო პირების ბედი. როცა 1122 წელს დავითმა გადაწყვიტა თბილისის დაბრუნება, მან ალყა შემოარტყა თბილისს, თუმცა თბილისში მყოფმა მცხოვრებლებმა წინააღმდეგობა გაუწიეს, რაზეც მეფე გაბრაზებულა და როცა აიღო ხუთსამდე კაცი ძელზე გაუკრავს (http://www.dzeglebi.ge/statiebi/istoria/davit_agmashenebeli.html), სადაც უმეტესობა ადგილობრივი ბერი იყო, საქმე იმაშია რომ, როცა არაბები დასუსტდნენ და საქართველოდან საბოლოოდ წავიდნენ(1080 წელს), თბილისის საამირომ არსებობა გააგრძელა და მას მართავდა ადგილობრივი ბერები, რომლებმაც წინააღმდეგობა გაუწიეს დავით მეფეს, ამაზე გაბრაზებულ მეფეს მათი უმეტესობა ძელზე გაუსვამს, აქედანაც ჩანს თუ როგორი ხისტი დამოკიდებულება ქონდა დავით აღმაშენებელს სასულიერო წარმომადგენლების მიმართ, ასეთმა დამოკიდებულებამ მოიტანა ის რომ, საერო ხელისუფლება გაბატონდა სასულიეროზე, ასეთი დამოკიდებულება გაგრძელდა საქართველოს აღორძინების ხანაში, დემეტრე მეფის, გიორგი მესამის და თამარის დროს. შემდეგში, როცა, საერო ხელისუფლება ნელ -

ნელა სუსტდებოდა სასულიერო ხელისუფლება ძველ ძლიერებას იკრეფდა. ნელ - ნელა დაიწყო ისევ დაპირისპირება სასულიეროსა და საეროს ხელისუფლებას შორის, ოღონდ ამჯერად სასულიერო ხელისუფლება ამარცხებდა და არა - პირიქით, ამას მოყვა ერთიანი საქართველოს დაშლა სამეფო - სამთავრობოებად, აქ გამოიკვეთა სასულიერო ხელისუფლების დომინირება თითოეულ სამთავროში. აღნიშვნის ღირსია კახთა სამეფო, სადაც შედიოდა: ალავერდის, ბოდბის, რუსთავის (მარტყოფის), სამების, ნინოწმინდის, ჭერემის, ნეკრესის, ხარჭაშნის და სხვა საეპისკოპოსოები. ეპისკოპოსებს მეფე ნიშნავდა. კახეთი სამხედრო-ადმინისტრაციული თვალსაზრისით სადროშოებად იყო დაყოფილი, რომელთაც სათავეში, განსხვავებით საქართველოს სხვა ნაწილებისაგან, ეპისკოპოსები ედგნენ. ეპისკოპოსობა მემკვიდრეობითი თანამდებობა არ იყო, ამიტომ ისინი ყოველმხრივ მეფეზე იყვნენ დამოკიდებული. ზოგჯერ ამა თუ იმ სადროშოს სათავეში მეფის მიერ დანიშნული უფლისწული იდგა. ასე რომ კახეთში ჯარი ემორჩილებოდა ეპისკოპოსებს, ხოლო ეპისკოპოსებს ნიშნავდა მეფე, რაც ცხადყოფს რომ პოლიტიკა და სულიერება გადაჯაჭვული იყო ერთმანეთში. კახეთში შეძლო საერო ხელისუფლებამ დაემორჩილებინათ სასულიერო პირები, განსხვავებით სხვა ქართული სამთავროებისგან სადაც სასულიერო პირები ეურჩებიდნენ საერო წარმომადგენლებს, ხაზგასასმელია ის ფაქტიც რომ, ქართული სამთავროების ქიშპობასთან ერთად, ასევე ერთმანეთს მტრობდნენ სამთავროების სასულიერო პირები, ანუ ქართული ეკლესია არ იყო მონოლითური და ერთიანი.

ამის შემდეგ, მეჩვიდმეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან ქართულ სამთავროებზე ადის მაჰმადიანი ბაგრატიონი და ჩვენ ქრისტიანული ფუნდამენტალიზმის ნაცვლად ვიღებთ მაჰმადიანურ ფუნდამენტალიზმს, თუმცა განსხვავება ისაა რომ საქართველოს მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი ქრისტიანი რჩება და არ ემორჩილება მმართველს, ისიც უნდა აღინიშნოს რომ, მმართველები ბოლომდე არ ითვალისწინებდნენ მაჰმადიანი სასულიერო პირების რჩევა - დარიგებებს და ითვალისწინებდნენ საქართველოს მოსახლეობის აზრს, ასე რომ, საქართველოში მაჰმადიანური მმართველობა ისეთი ფუნდამენტალური არ ყოფილა როგორც იმდროინდელ ჩვენს მეზობლებში, სპარსეთში და ოსმალეთში, მაგრამ ქართულ მოსახლეობას უნდოდა ქრისტიანი მმართველი ამიტომ მუდამ ხდებოდა აჯანყება და იყო ბრძოლა მაჰმადიანი მმართველების წინააღმდეგ, რამაც საბოლოოდ მოიტანა შედეგი და მე-18 საუკუნის პირველ ნახევარში ტახტზე ადის ქრისტიანი მმართველი თეიუმარზ პირველი, რომლის მმართველობის დროს დალაგდა ურთიერთობები ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის. ასე იყო ერეკლე მეორის დროსაც. მართალია ეკლესია, ისევე როგორც სახელმწიფო ერეოდნენ ერთმანეთის პოლიტიკაში, მაგრამ

ისე უხეზად აღარ ერეოდნენ ერთმანეთის საქმეში როგორც ეს იყო, დავით აღმაშენებლის ან გრიგოლ ხანძთელი დროს. ურთიერთობა მეტ - ნაკლებად დალაგდა.

მაგრამ 1801 წელს ქართული სახელმწიფოებრიობა გაუქმდა. მის ადგილას შემოდის მართლმადიდებელი რუსეთი, რომელიც, შეიძლება ითქვას, ფუნდამენტალისტური სახელმწიფო იყო. რადგან, პეტრე პირველიდან მოყოლებული, ალექსანდრე მესამემდე ეკლესიის უმაღლეს სასულიერო პირს იმპერატორები ნიშნავდნენ, რაც ასევე დარღვევაა სეკულარიზმის პრინციპისა. სწორედ ასეთი ფუნდამენტალისტური სახელმწიფო შემოდის საქართველოში და ისევე როგორც ყველა სფეროში, სასულიერო სფეროშიც შემოაქვს თავისი იდეები, მაგალითად, სასულიერო წირვა - ლოცვა აღევლინება ქართულ ტაძრებში რუსულად, ბევრი ქართული ტაძრის მოხატულობა გადაღებეს, რადგან მათ არასწორად მიაჩნდათ. რუსები ჩვენში ერთმორწმუნეობის დროში და სინამდვილეში კი როგორც დამპყრობლები ისე შემოვიდნენ. საქართველო XIX საუკუნის დასაწყისისათვის დაიპყრეს და შესაბამისად, არ მოითმენდნენ დამოუკიდებელი ავტოკეფალური ეკლესიის არსებობას. კათოლიკოს-პატრიარქობის გაუქმების შემდეგ, ეგზარქოსები, რომლებიც საქართველოში მოღვაწეობდნენ, გამოხატავდნენ რუსეთის საერო და სასულიერო ხელისუფლების იმ რეაქციულ პოლიტიკას, რაც მათ ჩვენი ქვეყნის მიმართ გააჩნდათ (<http://www.ambioni.ge/saxelmwifo-da-eklesia>).

შოვინისტურ - ფუნდამენტალისტურ ცარისტული რუსეთის დაშლის შემდეგ საქართველოში მოდის მემარცხენე იდეოლოგიის მენშევიკური პარტია, რომელიც იყო ათეისტური, თუმცა პირველი რესპუბლიკა იყო საქართველოს ისტორიაში პირველი სეკულარული სახელმწიფო, თავის 1921 წლის კონსტიტუციაში ისინი წერენ:

თ ა ვ ი 16.

სახელმწიფო და ეკლესია

მუხლი 142. სახელმწიფო და ეკლესია განცალკევებულნი და დამოკიდებულნი არიან.

მუხლი 143. არც ერთ სარწმუნოებას არა აქვს უპირატესობა.

მუხლი 144. ხარჯის გაღება სახელმწიფოს ხაზინიდან და ადგილობრივ თვითმართველობათა თანხიდან სარწმუნოებრივ საქმეთა საქმეებისათვის აკრძალულია(<https://malkhaznakashidze.files.wordpress.com/2013/10/konstitucia-kart.pdf>).

ეს პრინციპი არის აუცილებელი იმისთვის რომ, დღეს შედგე როგორც თანამედროვე სახელმწიფო. ჩვენ ეს პრინციპები ერთი საუკუნით ადრე გვქონდა, რომელსაც ვიცვავდით. სამწუხაროდ ამ კონსტიტუციას ამოქმედება არ ეწერა, რადგან რუსეთმა კიდევ ერთხელ წაგვართვა დამოუკიდებლობა, მაგრამ ამ დოკუმენტში კარგად ჩანს დამფუძნებელი კრების წევრების დამოკიდებულება სეკულარიზმის მიმართ, რომელიც იყო სწორი და გამართლებული.

საბჭოთა რუსეთის ძალით შემოსვლის და დაპყრობის შემდეგ, საქართველოში მყარდება ბოლშევიკური რეჟიმი, რომელიც იყო მკაცრად ათეისტური სახელმწიფო და ადამიანებს რწმენის გამო სჯიდნენ, იყო შემთხვევები როცა ხვრეტდნენ მორწმუნე ადამიანებს, თუმცა რელიგიურ ინსტიტუტები არ გაუუქმებიათ. საქართველოში ისევ იყო ავტოკეფალიური ქრისტიანული ეკლესია, რომელსაც რეალურად არაფერი შეეძლო, ასევე სომხეთშიც და აზერბაიჯანშიც იყო ადგილობრივი სარწმუნოების ინსტიტუტები, მაგრამ უკიდურესად შეზღუდული. მათ აკონტროლებდათ საბჭოთა უშიშროება და მათი აგენტურა. სტალინმა 1943 წელს შექმნა რელიგიურ საქმეთა საჭო, რომელსაც დაევალა გაეკონტროლებინა რელიგიური პირები, მთლიანად საბჭოთა კავშირში (<https://iberiana2.wordpress.com/russia/stalin-and-church/>). ეს საბჭო არსებობდა სსრ-ის დაშლამდე და ასრულებდა თავის მოვალეობას. ასე რომ, საბჭოთა რეჟიმმა გარდა იმისა რომ აკრძალა რელიგიური ინსტიტუტები, დაიმორჩილა კიდევ და თუ ვინმე ამ ორგანოს დირექტივებს არ დაემორჩილებოდა, როგორც მინიმუმ დაპატიმრება არ არცდებოდა, როგორც მაქსიმუმ შეიძლება სიცოცხლე წაერთმიათ მორწმუნე ადამიანისთვის, ან რომელიმე სარწმუნოების იერარქიის მქონე პირისთვის.

საბჭოთა რეჟიმის დაშლის შემდეგ, მრწმუნე ადამიანს მიეცა თავისუფლება აღმსარებლობისა, ასევე თავისუფლება მიეცა რელიგიურ ინსტიტუტებს. თუმცა, პირველი პრეზიდენტის და საქართველოს ეკლესიის ურთიერთობა არ ყოფილა ადვილი, ისინი ხშირ შემთხვევაში ერთმანეთს ვერ უგებდნენ და ამ ფონზე მუდმივად რთული ურთიერთობა იყო მათ შორის. სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის სიტუაცია გამოსწორდა შევარდნაძის მმართველობის დროს, როცა 1995 წლის კონსტიტუციაში ხაზი გაესვა საქართველოს ავტოკეფალიური ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს:

მუხლი 9

1. სახელმწიფო აცხადებს რწმენისა და აღმსარებლობის სრულ თავისუფლებას, ამასთან ერთად აღიარებს საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური

მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს საქართველოს ისტორიაში და მის დამოუკიდებლობას სახელმწიფოსაგან. (<http://www.parliament.ge/ge/kanonmdebloba/constitution-of-georgia-68>). ამის შემდეგ, ნათლად ჩანს რომ, რელიგიური ინსტიტუტების წარმომადგენელი ერევან სახელმწიფო პოლიტიკაში, არბევნ სხვა აღმსარებლობის მქონე პირებს, ოღონდ სახელმწიფო ინსტიტუტებს ასეთ ფაქტებზე არ რეაგირებენ, რაც რეალურ საფუძველს გვაძლევს ვიფიქროთ რომ ნელ - ნელა სასულიერო ხელისუფლება კვლავ ამყარებს კონტროლს საერო ხელისუფლებაზე, ასევე, უხეშად ერევან არჩევნების მონაწილეობაზე, ეკლესიებიდან ქადაგებენ რომ თავიანთ სასურველ პოლიტიკურ ფიგურას დაუჭირონ მხარი, რაც უხეში ჩარევა ადამიანის თავისუფალ არჩევნის პრინციპითობაში, ასევე სახელმწიფო პოლიტიკაში, რაც აღვევს სეკულარიზმის მნიშვნელოვან პრინციპს, რომ სახელმწიფო და რელიგია გამიჯნული უნდა იყოს. სამწუხაროდ სეკულარიზმ არ არსებობს დღემდე საქართველოში, რაც საკმაოდ მნიშვნელოვანი პრობლემაა ჩვენთვის, რადგან თუ გვინდა რომ შევდგეთ ერთხელ და სამუდამოდ ნამდვილი დასავლურ სახელმწიფოდ იქ აუცილებელია იყოს სეკულარიზმი და მისი რეალური დაცვა.

საბოლოოდ, რომ გადავავლოთ საქართველოს ისტორიაში ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობას, რომელიც უკვე ჩვიდმეტი საუკუნე გრძელდება, თუ არ ჩავთვლით პირველ რესპუბლიკის სამ წლიან მმართველობას, არასდროს არ ყოფილა ქართული სახელმწიფოებრიობა სეკულარული, იყო მომენტები როცა ეკლესია აკონტროლებდა ან უხეშად ერეოდა სახელმწიფო საქმიანობაში და იყო მომენტები როცა სახელმწიფო ერეოდა სასულიერო ცხოვრებაში და წყვეტდა ვინ რომელ თანამდებობაზე უნდა დანიშნულიყო. ორივე შემთხვევაში სეკულარიზმის პრინციპი ირღვეოდა, ყოველივე აქედან გამომდინარე, ჩვენ უნდა ვისწავლოთ სეკულარულ სახელმწიფოში ცხოვრება. უნდა ვისწავლოთ, რადგან მანამდე ამის გამოცდილება არ გვქონია. სამწლიანი პერიოდი ჩვიდმეტსაუკუნოვან სახელმწიფოსა და რელიგიის ურთიერთობაში საკმაოდ ცოტაა. სეკულარიზმის პრინციპების დაღვევა, გამონაკლისების გარდა, იყო სახელმწიფოსა და ქრისტიანულ რელიგიურ ინსტიტუტებს შორის, არადა, ჩემი აზრით, ქრისტე, რომელიც არის ქრისტიანული რელიგიის ღმერთი და რომლის აზრებს უნდა ითვალისწინებდეს თითოეული ამ აღმსარებლობის მქონე ადამიანი, იყო სეკულარიზმის მომხრე, მომხრე იმისა რომ სახელმწიფო და რელიგია ყოფილიყო გამიჯნული, მისი ცნობილი ფრაზა „მიეცით კეისარსა კეისრისა“ სხვა არაფერია თუ არა დღევანდელი სეკულარიზმის ფუნდამენტი, ყველა დამიანმა საკუთარი საქმე უნდა ვაკეთოთ, ყველა ადამიანმა საკუთარ თავზე ვიზრუნოთ და სხვის საქმეში უხეშად კი არა, საერთოდ არ უნდა ჩავერიოთ, მანამ სანამ ის ადამიანი დახმარებას არ გთხოვს. სამწუხაროა როცა ამას არ ითვალისწინებენ სასულიერო პირები და უხეშად ერევან სახელმწიფო საქმიანობაში და ამით არღვევენ სეკულარიზმს.

თავი მეორე

რელიგიური ინსტიტუტების თანამშრომლობა პოლიტიკურ

პარტიებთან

რელიგიურ ინსტიტუტებს ყოველთვის ჰქონდათ სურვილი მოეხდინათ რამენაირი გავლენა ამა თუ იმ ქვეყნის პოლიტიკაზე, ხშირ შემთხვევაში ახერხებდნენ ამას. თანამედროვე მსოფლიოში რელიგია და პოლიტიკა გამიჯნულია ერთმანეთისგან, თუმცა არიან ქვეყნები სადაც რელიგიური ინსტიტუტების წარმომადგენლები ერევან სახელმწიფო პოლიტიკაში, ესენი არიან: ეგრეთ წოდებული მესამე სამყაროს წევრები ან ფუნდამენტალისტები, სადაც რელიგია სახელმწიფო პოლიტიკის დონეზეა აყვანილი. საბედნიეროდ, საქართველო ფუნდამენტალისტების ქვეყანის რიცხვს ჯერ არ მიეკუთვნება, მაგრამ, ჩვენდა სამწუხაროდ, ჩვენი ქვეყანა, მიეკუთვნება მესამე სამყაროს წევრთა რიგს, აქედან გამომდინარე, რელიგიური ინსტიტუტები ერევან სახელმწიფოს შიდა თუ გარე პოლიტიკაში, რაც კარგი არ არის როგორც სახელმწიფოსთვის, ასევე თვითონ რელიგიური ინსტიტუტებისათვის. სასულიერო კონფესიების წარმომადგენლები ლობივებენ მათთვის არასასურველ კანონის არ მიღებას, ამის კარგი მაგალითია 2016 წელს განათლების კომიტეტში შესული იყო ახალი სასწავლო გეგმა, სადაც განიხილებოდა ახალი საგანი „მე და საზოგადოება“, რომლის სწავლებაც მესამე და მეოთხე კლასიდან უნდა დაწყებულიყო, თუმცა რელიგიურ ინსტიტუტებთან დაახლოებულმა ჯგუფებმა პარლამენტში ამ საგნის მიღება ჩაშალეს, რადგან, მათი აზრით, ეს საგანი შეიცავს გარყვნილებას და არ უნდა ისწავლებოდეს სკოლაში, მითუმეტეს ასეთ პატარა ასაკში (http://for.ge/view.php?for_id=44160&cat=3), პარლამენტის წარმომადგენლებმა წინააღმდეგობა ვერ გაუწიეს ასეთი ჯგუფების ზეწოლას და ამ საგნის შემოტანა გადადეს მომავლისთვის. ამის მიზეზები იყო, ერთი მხრივ, სასულიერო ინსტიტუტებთან დაახლოებული ჯგუფების სრული მობილიზაცია, მეორე მხრივ კი, სახელმწიფოს წარმომადგენლების არაკომპეტენტურობა ამ საკითხთან დაკავშირებით და სისუტე საჯარო დისკუსიებში (<http://liberali.ge/articles/view/20867/me-da-sazogadoeba--ramdenime-mosazreba-realuri-gamotsvevebis-shesakheb>).

დღევანდელ რეალობაში, პარტიებს და პოლიტიკურ ლიდერებს არ აქვს დიდი ნდობა, სამაგიეროდ დიდი ლეგიტიმურობა აქვს რელიგიური ინსტიტუტების წარმომადგენლებს, იქნება ეს ადგილობრივი წარმომადგენელი თუ უმაღლესი რანგის სასულიერო პირი, ამას დიდი მნიშვნელობა არ აქვს, ამით რელიგიური პირები

საკმაოდ კარგად სარგებლობენ და ცდილობენ არჩევნებზე, სადაც ქვეყნის ბედი წყდება, ზემოქმედება მოახდინონ, ამის კარგი მაგალითია 2012 წლის არჩევნები, როცა რელიგიური ლიდერები ცდილობდნენ სასულიერო შენობა - ნაგებობებიდან ექადაგათ მრევლისთვის თუ ვისთვის უნდა მიეცათ ხმა. ეს ხდებოდა როგორც უმაღლესი სასულიერო პირებისგან, ასევე ადგილობრივი წარმომადგენლებისგან (http://news.ge/ge/news/story/34258-ilia-meoris-mimart-internetshi-mimartva-gavrtselda?fb_comment_id=339113496184821_1792438#fad1a12bad1b7), ადგილობრივ არჩევნებში ჩარევის ყველაზე კარგი მაგალითია, რაც 2012 წელის ოქტომბერს განვითარდა ხაშურის რაიონში, როცა ადგილობრივი სასულიერო პირები, აგიტაციას ეწოდნენ ერთ - ერთი მაჟორიტარი კანდიდატის სასარგებლოდ, შემდგომ ამისა, გავრცელდა ხმა თიქთოს ეს კანდიდატი აგებდა, სასულიერო პირების ნაწილმა დაიწყო გამოსვლა თავიანთი რჩეული კანდიდატის სასარგებლოდ, შეკრება დაიწყო მათთვის არასასურველი კანდიდატის სახლთან (<https://www.youtube.com/watch?v=ac6KLvWLDW8>), საბოლოოდ იმ წელს არჩევნები ხაშურის დიდ ნაწილში ბათილად გამოცხადდა და გამარჯვება დაიმსახურა მამაოებისთვის სასურველმა კანდიდატმა, რომლის მთავარი მიღწევა იმ რაიონში იყო, ეკლესიების აღდგენა და სკოლის დაარსება, რომელიც ეხლა ერთ - ერთი რელიგიური ინსტიტუციის ხელშია (<http://www.mediacity.ge/news.php?id=901>). როგორც ნათლად ჩანს, რელიგიური ინსტიტუციის წარმომადგენლები ღიად ერევიან ქვეყნის შიგნით მიმდინარე არჩევნებში, მაგრამ ეს ინსტიტუციები მარტო ამით როდის შემოიფარგლებიან. დროდადრო გამოდიან პოლიტიკური განცხადებებით, რასაც დიდი ვნებათა დელვა მოჰყვება ხოლმე პოლიტიკურ სივრცეებში, მაგალითად, მართლმადიდებლური ეკლესიის უმაღლესი საჭეთმპყრობელმა, კათალიკოს - პატრიარქმა 2015 წლის 5 დეკემბერს გამოთქვა სურვილი რომ მას ქონოდა პატიმრების შეწყალების უფლება - "ვფიქრობ, რომ პატრიარქს უნდა ქონდეს უფლება შეიწყალოს პატიმრები და ბრალდებულები. ჩვენ ამაზე ვესაუბრეთ პრემიერ-მინისტრს და იმედი გვაქვს, რომ დააყენებს ამ საკითხს" (<http://www.newposts.ge/?l=G&id=93802-%E1%83%9E%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98,%20%E1%83%9E%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%A5%E1%83%98>), ამის შემდეგ საპატრიარქომაც გაავრცელა ოფიციალური განცხადება "ა.წ. 5 დეკემბერს რუსთაველის თეატრში შედგა სპექტაკლი პატიმარი ქალების მონაწილეობით. ეს იყო პირველი შემთხვევა, როდესაც სახელმწიფო თეატრის სცენა და დარბაზი მჯავრდებულებს დაეთმო. წარმოდგენაც და შექმნილი გარემოც მეტად ემოციური იყო; მისმა უწმინდესობამ სწორედ ამ ფონზე ბრძანა, რომ კარგი იქნებოდა, პატრიარქსაც ჰქონოდა პატიმრების შეწყალების უფლება.

ეს იყო მათდამი სოლიდარობის, მათი დახმარებისა და თანადგომის სურვილით ნათქვამი აზრი და არა მოთხოვნა საკანონმდებლო დონეზე ამ წინადადების

განხილვისა", - ნათქვამია საპატრიარქოს განცხადებაში (<http://news.ge/ge/news/story/162111-patriarqis-mier-patimrebis-shetsyalebis-initsiativastan-dakavshirebit-saqartvelos-sapatrariqo-ganmartebas-aketebs>). ამ განცხადებას პოლიტიკური წარმომადგენლები არა თუ ეწინააღმდეგებოდნენ, არამედ კვერს უკრავდნენ. ამ თემაზე სასჯელ აღსრულების მინისტრმაც კი გააკეთება განცხადება "მეც მიმაჩნია, რომ პატრიარქს უნდა ჰქონდეს ეს უფლება. მასზე ბრძენი ადამიანი ვინ არის, არ ვიცი და მას უნდა ჰქონდეს უფლება, შეიწყალოს პატიმრები," - აცხადებს მინისტრი კახა კახიშვილი (<http://rustavi2.ge/ka/news/33444>), ეს სურვილი რომ სისრულეში მოსულიყო, ჭირდება კონსტიტუციის შეცვლა, რაც ჩვენისთანა არამდგრადი კონსტიტუციური ქვეყნისთვის, სადაც ქვეყნის უზენაესი კანონი სამთავრობო პარტიის ნება - სურვილზეა დამოკიდებული და ისე ცვლიან როგორც მათ და მათ მთავრობას აწყობს, საკმაოდ სახიფათოა. პატიმრების შეწყალება წმინდად პოლიტიკური ბერკეტია, რომლის ექსკლუზიური ფლობაც მთავრობის ხელშია, ახალი კონსტიტუციით პატიმრების შეწყალება პრეზიდენტსაც და პრემიერ - მინისტრსაც აქვს, მაგრამ არა სხვა ხელისუფლების უმაღლეს წარმომადგენლებს, იმ შემთხვევაში თუ ერთ - ერთი სასულიერო ინსტიტუტის წარმომადგენელი მიიღებს ამ უფლებას, ჩვენ გავცდებით კონსტიტუციურ ჩარჩოებს, რადგან კონსტიტუციაში წერია „ყველა ადამიანი დაბადებით თავისუფალია და კანონის წინაშე თანასწორია განურჩევლად რელიგიისა“ (საქართველოს კონსტიტუცია; მუხლი მე-14), ამ შემთხვევაში კი ირღვევა კონსტიტუციის ეს ფუნდამენტური მუხლი, რადგან ამდგომდება, რომ ერთი კონფესია მნიშვნელოვნად აღემატება სხვა საქართველოში არსებულ კონფესიებს. მეორე ასეთი განცხადება საქართველოში ყველაზე სანდო ინსტიტუტის წარმომადგენელმა, სრულიად საქართველოს კათალიკოს - პატრიარქმა, გააკეთა "საქართველო არის უძველესი ქვეყანა, უძველესი კულტურით. იქნებ გვეფიქრა ჩვენ იმაზე, ვინ ვიყავით წარსულში, ვინ ვართ დღეს და ხვალ ვინ ვიქნებით. იქნებ გვეფიქრა იმაზე, რომ საქართველო არის უძველესი მონარქია. ღვთის წყალობით, მეფე გვმართავდა. დღეს ხშირია შემთხვევაა მსოფლიოში, როცა მონარქი ეწოდება, მეფე მეფობს, მაგრამ არ მართავს. ამას ეწოდება კონსტიტუციური მონარქია და სიმშვიდე შემოაქვს ქვეყანაში. ეს, რა თქმა უნდა, დღეს და ხვალ ვერ მოხდება, მაგრამ ჩვენ უნდა გავაანალიზოთ წარსული, დღევანდელი დღე და მომავალი" (<http://www.ambebi.ge/sazogadoeba/205051-ilia-meorem-monarqiis-mnishvnelobaze-iqadaga-qes-ra-thqma-unda-dghes-da-khval-ver-mokhdebaq.html>), ამას მყისიერად მოჰყვა მთავრობასა და მმართველ პარტიაში შეფასებები. ყველასგან მოულოდნელად, კათალიკოს - პატრიარქის ეს განცხადება დადებითად იქნა აღქმული. მოულოდნელი იყო იმის გამო, რომ პარტიამ რომელმაც ეს შეფასება

დადებითად მიიღო წარმოადგენს, იდეურად, მემარცხენე პარტიას. მემარცხენეობა და კონსტიტუციური მონარქია შორს დგანან, მაგალითისთვის: პარტია „ქართული ოცნების“ ლიდერებმა გაივალსკიმ და მამუკა მდინარაძემ ეს წინადადება შეაფასეს როგორც, „მონარქია არა მხოლოდ ჩვენი ისტორიული წარსულია, არამედ არის ძალიან წარმატებული მაგალითი, რომელიც დასავლეთ ევროპაში არსებობს. ამ ქვეყნებს საკმაოდ წარმატებული განვითარება ახასიათებს როგორც ეკონომიურად, ასევე პოლიტიკურად. ამ თემასთან დაკავშირებით პირადად მე ნამდვილად პოზიტიური დამოკიდებულება მაქვს და არა მხოლოდ ემოციური შინაარსიდან გამომდინარე - ჩემთვის ამ საკითხს მხოლოდ ემოციური საწყისი არა აქვს. ეს არის დაკავშირებული საკვებით პრაგმატულ ხედვასთან. საკონსტიტუციო მონარქიის ახლა ამოქმედება რეალურად არ მეჩვენება, რადგან თვითონ მეფის გვარი, მეფის ოჯახი, სამეფო სახლი ჯერ ისე არ არის ჩამოყალიბებული და მომზადებული, რომ რეალური კანდიდატურა წარმოადგინოს. ალბათ დიდი დრო დაჭირდება, მაგრამ ახლავე თუ პოზიტიური განწყობა დაითესება, ურიგო არ იქნება. გადავხედოთ დიდი ბრიტანეთის, დანიის, შვედეთის, ბელგიის ნორვეგიის და სხვა ქვეყნების მაგალითს, როდესაც ერის და სხვადასხვა ეროვნებების გამაერთიანებელი არის სამეფო ოჯახი" - განაცხადა გაივალსკიმ. ბატონმა მამუკა მდინარაძემ თქვა: „პატრიარქის პოზიცია ყოველთვის უდიდეს პატივისცემას იმსახურებს. დღეს შეიძლება კონსტიტუციური მონარქიისთვის, ქვეყნის ასეთი მოწყობისთვის მზად არ ვიყოთ, მაგრამ სამომავლო, შედარებით შორეულ პერსპექტივაში ქართულმა პოლიტიკურმა სპექტრმა შესაძლოა ეს საკითხი ძალიან სერიოზულად განიხილოს, მით უმეტეს, როდესაც ამას პატრიარქი საკუთარ ქადაგებაში მეორედ ახსენებს. საკონსტიტუციო მონარქიის აღდგენამ შესაძლებელია გარკვეული განსაკუთრებულობა, ინდივიდუალიზმი და ხიბლი შესძინოს ქვეყანას ბევრი თვალსაზრისით" (<http://www.ambebi.ge/politika/205054-ras-fiqrobs-qqarthuli-ocnebaq-saqarthveloshi-monarqiis-aghdgenaze.html>), ამ თემას ასევე გამოეხმაურა პარლამენტის თავმჯდომარე, რომელიც სახელისუფლო უმაღლეს ეშელონს წარმოადგენს, ირაკლი კობახიძე, „პატრიარქს შევხვდით. ვისაუბრეთ ამ განცხადების შინაარსზე, მიზანზე, ჩვენთვის პატრიარქის თითოეულ სიტყვას, თითოეულ მოწოდებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. სერიოზულად უნდა ვიმსჯელოთ. ყველა მმართველობის სისტემას თავისი უპირატესობები აქვს, მათ შორის კონსტიტუციურ მონარქიას აქვს თავისი სერიოზული უპირატესობა. პატრიარქმაც ბრძანა, რომ კონსტიტუციური მონარქია არის სიმშვიდის შემომტანი მმართველობის სისტემაში, პოლიტიკურ სისტემაში. კონსტიტუციურ მონარქიას თავისი სერიოზული პლუსი აქვს“ (<http://fortuna.ge/irakli-kobakhidzegrdzelvadian-perspektivashi-konstituciuri->

monarqiis-aghdgenis-sakitkhze-sheidzleba-fiqri/), ამ თემას გამოეხმაურენ ასევე მთავრობაში, კერძოდ ვიცე - პრემიერი ალექსანდრე ჯეჯელავა, „ეს ისეთი საკითხია, მოგეხსენებათ, რომელსაც სრული ეროვნული თანხმობა სჭირდება. პირველ რიგში უნდა ვთქვათ, რომ პატრიარქის ინიციატივა, რა თქმა უნდა, საყურადღებოა და მეორე რიგში უნდა ვთქვათ, რომ მთელმა ქართველმა ერმა უნდა მიიღოს ასეთ გადაწყვეტილებაში მონაწილეობა და ჩვენი პოზიცია, როგორც მთავრობის, იქნება სწორედ გამომდინარე ქართველი ხალხის ნებიდან“(<http://rustavi2.ge/ka/news/78402>). კათალიკოს - პატრიარქის ეს პოზიცია რთულად თუ განსახორციელებადია, მაგრამ აქ მთავარი სხვაა, ხელისუფლების წარმომადგენლები სწრაფი დათანხმება ნიშნავს რომ მთავრობა სრულად ემორჩილება და წინააღმდეგობას ვერ უწევს ხალხში პოპულარულ ინსტიტუტს, რადგან ეშინია ელექტორატის დაკარგვისა, რადგან თუ ისინი მართლმადიდებლური ეკლესიის წინააღმდეგ წავლენ ეს ამომრჩევლებში უარყოფითად აღიქმევა, შესაბამისად, არსებობს საშიშროება რომ მათი რეიტინგი დაიწვეს. ყოველივე აქედან გამომდინარე, პოლიტიკურ პარტიებს და მთავრობასაც კი არ ძალუძს რეალური წინააღმდეგობა გაუწიოს მართლმადიდებლურ რელიგიურ ინსტიტუციას.

ამ თემის მეორე მხარეა რელიგიური ინსტიტუცია, კერძოდ მართლმადიდებლური ეკლესია, და იქიდან წამოსული განცხადებები. ის იდეები რაც კათალიკოს - პატრიარქმა გააღწერა რთულად შესასრულებელია, მაგრამ ის მაინც აკეთებს ამ განცხადებებს, ისმის კითხვა რატომ? განა ეკლესიის შიგნით არ იციან რომ ამ იდეებს განხორციელება არ უწერიათ? მაშინ რატომ აკეთებ ამას? მთავარი აქ არის „ძალების თამაში“, ისინი აკეთებენ ამ განცხადებებს რადგან იციან, რომ ვერც ხელისუფლების და ვერც პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლები წინააღმდეგობის გაწევას ვერ გაბედავენ, იმიტომ რომ, მათ არ აქვთ საკმარისი რეიტინგი და შესაბამისად ძალაუფლება, საქართველოში ყველაზე რეიტინგულ ინსტიტუციას წინააღმდეგობა გაუწიონ, შესაბამისად მათ წინასწარ იციან რომ პატრიარქის ინიციატივას ყველა დაეთანხმება, რაც არ უნდა აბსურდული იდეა იყოს ეს, ეს კი ჩვეულებრივ მოქალაქის თვალში აღიქმევა როგორც ეკლესიისა და სახელმწიფოს დაპირისპირება, სადაც სასულიერო წარმომადგენლება მოახერხეს გამარჯვება, ეს კიდევ უფრო უმყარებს მოქალაქეებს იმ აზრს, რომ ჯობია ეკლესიას ენდო ვიდრე ქართულ პარტიებს, რადგან რეალური ძალაუფლება მათ უფრო აქვთ ვიდრე ხელისუფლების რომელიმე შტოს ან რომელიმე პარტიას.

ხდება ისე ხოლმე, რომ რელიგიური ინსტიტუტების და სახელმწიფოს ჭიდილის დროს მთავრობას გააქვს ის კანონი რაც თვითონ მას უნდა, ასეთი შემთხვევა ცოტაა,

მაგრამ მაინც არსებობს, მაგალითად: 2010 წელს ნაციონალურმა მოძრაობამ მიიღო ახალი კონსტიტუცია, სადაც ყველა კონფესია გათანაბრდა და უპირატესობა არცერთ რელიგიურ ინსტიტუციას არ მიენიჭა. ეს ამ მოეწონათ მართლმადიდებლური ეკლესიის წარმომადგენლებს. ამ ფაქტთან დაკავშირებით მოაწყვეს მსვლელობა - აქცია, ქაშვეთის ეკლესიიდან სამების ეკლესიებამდე, იმედით, რომ პარლამენტი და მთავრობა დაინახავდა თუ რამდენი არიან, შეეშინდებოდათ და შეცვლიდენ კანონპროექტს ან როგორც მინიმუმ, უცვლელს დატოვებდა მართლმადიდებლური ეკლესიის სტატუსს კონსტიტუციაში. თუმცა მთავრობამ და პარლამენტმა უკან არ დაიხია და ეს კანონპროექტი მიღებულ იქნა, რასაც, საქართველოს იმდროინდელმა პრეზიდენტმა, ბატონმა მიხეილ სააკაშვილმა, მოაწერა ხელი, რაც ნიშნავდა იმას, რომ კანონპროექტი ძალაში შევიდა. ამაზე, რა თმა უნდა, მკაცრი შეფასებები ჰქონდა ეკლესიის უმაღლეს პირებს და თავად კათალიკოს - პატრიარქს. „ზოგიერთი ჩვენგანი ჩავარდნილია ამპარტავნებაში. ზოგიერთი ფიქრობს, რომ მისი ნათქვამი სწორია, სხვისი კი არა, ზოგიერთი ასწავლის სხვას, იმ დროს, როდესაც თავისთვის არ უსწავლია. გვახსოვდეს, რომ ჩვენი მფარველი არის წმინდა მართლმადიდებლური სამოციქულო ეკლესია. ეკლესიას ხშირად ებრძვიან და ამცირებენ. ვინც ეკლესიას დაამცირებს, აუცილებლად დაისჯება. ეკლესია წმინდაა, რადგან არის სხეული "წმინდისა ჩვენისა იესო ქრისტესი," - განაცხადა პატრიარქმა. სხვა სასულიერო პირებმაც შეაფასეს ეს კანონპროექტი მკაცრად. „ქართველი ერი მტერს თუ მოღალატეს ყველაფერს აპატიებს, მაგრამ სარწმუნოებასთან ჭიდილს და კონფლიქტს - არასდროს. ის, რაც ახლა ხდება, ქართველი ერის ბრწყინვალე გამარჯვებით დამთავრდება. ჩვენ, სამღვდელოება მოვუწოდებთ საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლებს, სანამ დროა, გონს მოეგონ, საჯაროდ შეინანიონ და ამით საუკუნოვან რისხვას აიცდენენ," (<http://www.opentext.org.ge/index.php?m=12&y=2011&art=8116>). უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ფაქტის შემდეგ სააკაშვილის ხელისუფლების და მართლმადიდებლური ეკლესიის ურთიერთობა მეტად დაიძაბა, მანამდე ისინი ერთად კარგად თანაარსებობდნენ. სააკაშვილის ხელისუფლება ბევრ ფულს და სხვა სახის პრივილეგიებს აძლევდა ეკლესიას და მის წარმომადგენლებს, მაგრამ ამ კონსტიტუციით ყველანაირი ურთიერთობა გაფუჭდა იმ დროინდელ მთავრობასა და ეკლესიის ხელმძღვანელებს შორის. ეს ფაქტი აისახა 2012 წლის არჩევნებში, როცა ეკლესიის წარმომადგენლები ამბიონიდან ქადაგებდნენ მთავრობის საწინააღმდეგოდ, რამაც შედეგი გამოიღო.

შემდეგი ასეთი ღია დაპირისპირება მართლმადიდებელ ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის მოხდა „ანტიდისკრიმინაციულ კანონზე“. პარლამენტმა მიიღო

კანონპროექტი ყოველგვარი ძალადობის აღმოფხვრის შესახებ, სადაც წერია, არ შეიძლება ადამიანზე ძალადობა განხორციელდეს „სექსუალური ორიენტაციის“ ან „გენდერული იდენტობის“ გამო. ეს ტერმინები არ მოეწონა ეკლესიის წარმომადგენლებს და ისევ პარლამენტის დასაშინებლად გამართეს მრავალათასიანი მიტინგი - მსვლელობა რუსთაველიდან სამების ეკლესიამდე. თუმცა, პარლამენტი ამას არ შეუშინდა და ეს კანონი მაინც მიიღო, რასაც მოჰყვა საჯარო კრიტიკა ეკლესიების წარმომადგენლების მიერ, "ეკლესიასთან და ხალხთან დაპირისპირება დღევანდელ ხელისუფლებას არ წაადგება“, ასევე იყო კათალიკოს - პატრიარქის მოწოდება ამ თემასთან დაკავშირებით „ქვეყნის განვითარებისათვის მნიშვნელოვან ამ კანონპროექტში კონსტიტუციაში არარსებული ცნებების "სექსუალური ორიენტაციისა" და "გენდერული იდენტობის" შემოტანა ხალხში დიდ ვნებათაღელვას იწვევს, რადგან ჩვენი მოქალაქეების პიროვნული უფლებები ისედაც თანაბრად დაცულია საქართველოში დღეს არსებული კანონმდებლობით. ღვთის მცნებებიდან გამომდინარე, მორწმუნე საზოგადოება არატრადიციულ სექსუალურ ურთიერთობებს სამართლიანად მიიჩნევს მომაკვდინებელ ცოდვად, ხოლო წარმოდგენილი ფორმით ანტიდისკრიმინაციულ კანონპროექტს თვლის ის ამ ცოდვის პროპაგანდად და დაკანონებად“. ამავე თემაზე შედგა სასულიერო წარმომადგენლებისა და პარლამენტარების შეხვედრა სხდომაზე სადაც იხილებოდა ეს კანონპროექტი, სადაც გაისმა დეკანოზ ისაკაძის პირიდან მუქარის შემცვლელი განცხადებები, „თქვენ როცა მოდიოდით, "ქართულ ოცნებას", უმრავლესობას გეკითხებით, ქალბატონ მანანას, ქალბატონ ეკას, თქვენ სულ ყველა, როცა მოდიოდით, დაპირებებში რომ გეთქვათ, ჩვენ მივიღებთ ამ კანონებს, რომელი ქართველი მოგცემდათ ხმას? მიპასუხეთ! გეკითხებით! ეს არის უზნეობა და ვინც ხელს მოაწერს ამ კანონს, იცოდეთ, რომ უზნეო ადამიანები იქნება სულ ყველა და მეორე, გაუგებარი თანხებით რომ იკვებებიან ეს არასამთავრობო ორგანიზაციები, საიდან მოდის, ეს კარგად ვიცით, ერთი ფული გადაგიხადონ და... წადით სოლომ-გომორში, (ნახეთ) რა ხდება - დღესაც ცეცხლი უკიდია იმ მიწას, რომელსაც სოლომი და გომორი ჰქვია, იმიტომ, რომ თქვენნაირი ხალხის ცოდვების გამო დაიწყო ეს ყველაფერი, ეს ბიბლიაში წერია და ჭკუით იყავით თქვენ ცოტა!"(http://resonancedaily.com/index.php?id_rub=2&id_artc=20094).

ანტიდისკრიმინაციულ კანონამდე იყო დაპირისპირება ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის ეგრედ წოდებულ „ID ბარათებზე“ სადაც ეკლესიის პოზიცია იყო „რომ მასზე არის მხეცის ნიშანი, რადგან ამ ბარათებზე არის პირის ყველა მონაცემი, ის ავტომატურად „მხეცის“ ხელში ვარდება“, ამ საკითხთან დაკავშირებით სასულიერო წარმომადგენლებმა აქციაც გამართეს იუსტიციის სამინისტროსთან. ასევე ამ

საკითხთან დაკავშირებით განმარტება გააკეთა იუსტიციის მინისტრმა, ქალბატონმა თეა წულუკიანმა „სამწუხაროდ, ახლა მე მიწევს ამის კეთება. ღიად ვამბობ, ვიმყოფები იმ რთულ მდგომარეობაში, როდესაც უკვე არსებული ფენომენის ფუნქციონირების პირობებში მიწევს იმ სამუშაოს ჩატარება, რაც მანამდე უნდა ჩატარებულიყო. არავინ უარყოფს, რომ ევროკავშირი ჩვენგან მოლაპარაკების გაგრძელების ერთ-ერთ წინაპირობად აყენებს იმას, რომ საქართველოს მოქალაქეებს ID ბარათი უნდა ჰქონდეთ. ამას არავინ აპროტესტებს. მე ვამბობ იმას, რომ როდესაც ასეთი სიახლე შემოგაქვს, და იცი, რომ არის სერიოზული წინააღმდეგობა ამგვარი ფენომენისადმი, ჯერ უნდა ახსნა-განმარტებითი სამუშაო ჩაატარო. სხვათა შორის, პიარკამპანია, რომელიც ბატონმა ვაშაძემ აწარმოა ID ბარათთან დაკავშირებით, იყო აბსოლუტურად ტყუილზე დაფუძნებული. იქ იყო ნათქვამი, რომ ეს ბარათი არის უფრო მეტი, ვიდრე პირადობის მოწმობა. ამ დროს ID ბარათი არ არის უფრო მეტი, ვიდრე პირადობის მოწმობა და არ შეიცავს არანაირ ისეთ ინფორმაციას, რომელიც საშუალებას აძლევს ვიღაცას, კოსმოსში გვაკონტროლოს,” (<http://netgazeti.ge/news/21122/>). საბოლოოდ, ID ბარათები მაინც იქნა მიღებული მიუხედავად გარკვეული სასულიერო პირების წინააღმდეგობისა.

მართლმადიდებლური რელიგიური ინსტიტუციის შემდეგ ყველაზე მრავალრიცხოვან კონფესიას საქართველოში წარმოადგენს მუსლიმური თემი. დაახლოებით მოსახლეობის 17 – 20%-ს. მათ იმხელა ძალაუფლება არ აქვთ, რამდენიც მართლმადიდებლურ კონფესიას, რადგან არ წარმოადგენენ მრავალრიცხოვან კონფესიას საქართველოში, ასევე, ისტორიულად საქართველოში წამყვანი რელიგია იყო ქრისტიანობა, მიუხედავად იმისა რომ, ერთი საუკუნის განმავლობაში საქართველოს მართავდნენ მუსლიმი აღმსარებლობის ბაგრატიონი მეფეები, მაშინაც ეს მმართველები სიფრთხილით ეკიდებოდნენ მართლმადიდებლ კონფესიის წარმომადგენლებს. მუსლიმურ სასულიერო წარმომადგენლებს ძალაუფლება გააჩნიათ ადგილობრივ, ლოკალურ, დონეზე, იქ სადაც მუსლიმური კონფესიის წარმომადგენლები პროცენტულად ყველაზე მეტნი არიან, ასეთებს წარმოადგენენ, ბოლნისის რაიონი, მარენულის რაიონი, და გარდაბნის რაიონი. აქ მნიშვნელოვანი პოლიტიკური საკითხები მაჰმადიანი სასულიერო წარმომადგენლების გარეშე არ წყდება. ყველა მთავრობა ცდილობს ახლო და კარგი ურთიერთობა ჰქონდეს ისლამური კონფესიის მაღალი წოდების პირებთან, რადგან, მომავალ არჩევნებში ისინი არსებულ მთავრობას დიდ დახმარებას გაუწევენ. ასე იყო დამუკიდებელი საქართველოს ისტორიიდან დღემდე, ნებისმიერი მთავრობის დროს, იქნებოდა შევარდნაძე, სააკაშვილი თუ დღევანდელი მთავრობა. შევარდნაძის დროს, მუსლიმურად დასახლებურ ტერიტორიებზე ხმებს როგორც უნდოდა ისე ითვლიდენ

და რამდენი პროცენტით უნდოდათ ისე წერდნენ. სააკაშვილმაც დაახლოებით იგივე პროცესი გაატარა ოღონდ უფრო კანონის ფარგლებში, 2004 წლიდან მუსლიმური თემი სამართლებრივი სუბიექტი გახდა, რაც მანამდე არ ყოფილა(<https://ge.boell.org/ka/2015/07/07/islamuri-saxelmunicipio-da-sakartvelos-muslimuritemi>). აქედან მოყოლებული ეს თემი ყველაფერს კანონიერად აკეთებდა, შესაბამისად თემის თითოეული წევრიც სრულუფლებიან წევრი გახდა საქართველოსი, არჩევნებშიც კანონიერად შეეძლოთ მიეღო, მართალია სულიერი ლიდერის რჩევა - დარიგებით, მაგრამ ეს ყველაფერი იყო კანონის ფარგლებში იყო მოქცეული, რაც არსწორი იყო როგორც შევარდნაძის დროს, ასევე სააკაშვილის დროსაც. სამწუხაროდ იგივე პოლიტიკას ატარებს დღევანდელი მთავრობაც, რადგან, სწორი პოლიტიკის გატარება ავტომატურად ნიშნავს პოლიტიკური პარტიებისთვის ხმების დაკარგვას, რაც მომავალ არჩევნებში შეიძლება ძვირად დაუჯდეთ, ამიტომ არ რისკავს არცერთი მთავრობა და არც ერთი სამთავრობო პარტია გაატაროს სწორი პოლიტიკა რელიგიურ უმცირესობებში და იტოვებენ როგორც „ბელელად“ არჩევნების წინ(<http://netgazeti.ge/news/12310/>). ის რომ მუსლიმურ თემში სულიერი ლიდერები ბევრს წყვიტავენ ამის კარგი მაგალითია ბოლო ორი არჩევნების შედარება ბოლნისში, მარნეულისში და გარდაბანის რაიონებში, სადაც კარგად ჩანს ის ფაქტი რომ რასაც რელიგიური ლიდერი მოუწოდებს მუსლიმ მრევლს იმას ხაზავს იგივე კონფესიის ამომრჩეველი, მაგალითისთვის: 2012 წელს, როცა ყველაზე დისკრედიტირებული იყო „ნაციონალური მოძრაობა“ მან მარნეულში აიღო 78,91 %, ხოლო „ქართულმა ოცნებამ“-17,42% (http://results2012.cec.gov.ge/olq_22.html), ბოლნისში იმავე წელის არჩევნებში „ნაციონალურმა მოძრაობამ“ აიღო 66,99%, ხოლო „ქართულმა ოცნებამ“ – 29,49(http://results2012.cec.gov.ge/olq_23.html), გარდაბანში კი 5-ანი შემოხაზა 55,5%, ხოლო 41 შემოხაზა 41,29% (http://results2012.cec.gov.ge/olq_21.html). 2016 წლის არჩევნებში კი თითქმის 180 გრადუსიანი შემობრუნებაა ამ რაიონებში, ყველგან გაიმარჯვა ქართულმა ოცნება როგორც პარტიებში ასევე მაჟორიტარებში, მაგალითად: მარეულში, ოცნება იღებს 55,28% ხოლო ნაციონალური მოძრაობა 37,55%, ბოლნისში - ოცნება-48%, ნაციონალური- 40%, გარდაბანში - ოცნება-51%, ნაციონალური - 34% (<https://on.ge/elections/2016/results>). ისმის ლეგიტიმური კითხვა, რამ გამოიწვია ამ რაიონებში პოზიციის ასეთი მკვეთრი შეცვლა, თითქმის ასოთხმოდ გრადუსიანი შემობრუნება ერთი არჩევანიდან მეორეზე, თან მაშინ როცა ეს ორი პარტია ურთიერთდაპირისპირებულია. ჩემი აზრით, ამაში დიდი წვლილი, მუსლიმურ სასულიერო პირებს მიუძღვის. მაშინ, როცა, ნაციონალური მოძრაობა იყო სათავეში ამ კონფესიის სასულიერო პირები ნაციონალური მოძრაობის სასარგებლოდ ქადაგებდნენ, რათა რაც შეიძლება უფრო მეტად ესია მოვნივინათ მთავრობისთვის,

ხოლო როცა შეიცვალა მთავრობა ახალი ხელისუფლების სასარგებლოდ დაიწყეს მოწოდებები.

ქართულ მუსლიმურ თემში თავიანთ სასულიერო პირებზე ასეთი დამოკიდებულება განაპირობებს ქართული ენის სრულფასოვნად არ ცოდნამ. მუსლიმურ თემში ქართული ენა სრულყოფილად არ ისწავლება დღეს, საუბარი აღარ მაქვს საბჭოთა კავშირის დროს, იქ საერთოდ მიგდებული იყო ქართული ენა. შესაბამისად, მუსლიმური აღმსარებლობის წარმომადგენლებს არ აქვთ სრული ინფორმაცია თუ რა პროცესები მიმდინარეობს ქართულ პოლიტიკაში, ვერ უსმენენ ქართულ ენაზე საინფორმაციო გადაცემებს, ვერ კითხულობენ გაზეთებს და ასე შემდეგ. ვინც კარგად იცის ქართული ენა არიან სასულიერო პირები, თუმცა რელიგიურ უმცირესობებში მარტო ინსტიტუციის წარმომადგენლებმა აღარ იციან ქართული ენა, ნელ - ნელა ახალგაზრდებიც სწავლობენ ქართულ ენას. ასევე, ამას ემატება ის ავტორიტეტი რომელიც გააჩნიათ ადგილობრივ მოლებს ხალხში. ყველაფერი ეს, განაპირობებს მუსლიმი აღმსარებლობის ამომრჩეველის დამოკიდებულებას თავიანთ რელიგიურ წარმომადგენლებზე. ამას ასევე განაპირობებს ის იმედგაცრუება რაც პოლიტიკურმა პარტიებმა და მთავრობებმა გამოიწვიეს რელიგიურ უმცირესობებშიც.

საქართველოში კონფესიებს შორისაც არსებობს ურთიერთდაპირისპირება. ეს ყველაფერი გამოწვეულია ძალაუფლების განმტკიცებისა და გავლენის ზონების უფრო გაფართოებისთვის. ძირითადად დაპირისპირებული მხარეები არიან საქართველოში არსებული ორი ყველაზე დიდი კონფესია, ესენია: მართლმადიდებლური ეკლესია და მუსლიმური აღმსარებლობა. ამ ორ სასულიერო ინსტიტუციას შორის შეუთანხმებლობის მთავარი მიზეზი არის სასულიერი შენობა - ნაგებობები, რომელიც ადრე ერთი კონფესიის იყო, ხოლო დროთა განმავლობაში მეორე კონფესიის გახდა. ასეთი დაპირისპირება იყო სოფელ მოხეში, გამომწვევი მიზეზი იყო ძველი მეჩეთესი დემონტაჟის დაწყება და მის ადგილას კულტურის სახლის აშენება. ამ ფაქტმა უარყოფითი რეაქცია გამოიწვია ადგილობრივ მაჰმადიანურ თემში და გამოხატეს პროტესტი, რაც ასევე არ დარჩა მართლმადიდებელი მრევლის ყურადღების გარეშე, მათ მოაწყვეს კონტრპროტესტი მუსლიმური თემის საწინააღმდეგოდ, ყოველივე ამან გამოიწვია სოფელში დაძაბული სიტუცია და ურთიერთდაპირისპირება(<http://sknews.ge/index.php?newsid=4433>). ვის აწყობდა ამ ორ თემში დაპირისპირება? ადგილობრივმა ხელისუფლებამ რატომ მაინც და მაინც ძველი რელიგიური შენობა აიჩნია კულტურის სახლის ასაშენებლად? შიდა დაპირისპირება რომ მთავრობის გეგმებში არ შედის, მითუმეტეს რელიგიური,

ეს ცხადია. მაგრამ მთავრობა მაინც მიდი პროვოკაციულ ნაბიჯზე რატომ? ჩემი აზრით, აქ ადგილობრივი მართლმადიდებელი სასულიერო პირები უნდა იყვნენ ჩართულნი, რადგან ეს რეგიონი გამოირჩევა რელიგიური უმცირესობების სიჭარბით, აქ მრავლად არიან სომხური ეკლესიის წევრი მოსახლეობა, არიან მუსლიმები და ებრაელებიც, ამიტომ ეკლესიას თავის რეალური ძალის დასანახებლად და იმის საჩვენებლად რომ ადგილობრივი მთავრობა მათ მხარეზეა აწყობს პროვოკაციას, რომელიც არცერთი მხარისთვის და არც საქართველოს იმიჯისთვის არ არის კარგი. მართლმადიდებელ მღვდელთა ნაწილი უფრო შორს მიდის და აცხადებს რომ, „მაჰმადიანი ქართველი მართლა ქართველია? მე არ მჯერა. არ მჯერა იმიტომ, რომ მისი ორიენტაცია სულ სხვა არის. ჩვენი წინაპრები ისლამის წინააღმდეგ იბრძოდნენ, რომლებსაც მახვილით უნდოდათ გაევერცელებინათ საქართველოში მაჰმადიანობა. ჩვენი წინაპრები ამას ებრძოდნენ. და აი ამ, სისხლით მორწყულ მიწაზე აღიმართა დღეს მინარეთი...“ (<http://www.newposts.ge/?l=G&id=24830>). მართალია ეს ერთი დეკანოზის პირადი მოსაზრებაა, მაგრამ ამაზე საპატრიარქოდან ოფიციალური განცხადება არ ყოფილა.

საინტერესოა როგორ იქცევა ხოლმე სახელმწიფო კონფესიებს შორის დაპირისპირების დროს? ხელისფლება ასეთი კონფლიქტების დროს იმ კოფესიის მხარეს იჭერს რომელსაც მეტი მრევლი ჰყავს, ან ამ კონფლიქტს „ყინავს“ როგორც მოიქცნენ იმავე მოხესის დაპირისპირების დროს. იმდროინდელი საქართველოს პრემიერ - მინისტრი, ირაკლი ღარიბაშვილი, მოხესის ამბების შემდეგ შეხვდა მაჰმადიანურ სასულიერო პირებს და დაპირდა ამ კონფლიქტის შესწავლას, თუმცა დღემდე ეს საკითხი ისევ ღიაა და ეს ტერიტორია ისევ სადავო (<http://sknews.ge/index.php?newsid=4435>).

რელიგიური ინსტიტუტების ამხელა ძალაუფლება, აისახება არა მხოლოდ ქვეყნის შიდა პოლიტიკაში, არამედ ქვეყნის საგარეო პოლიტიკაზეც. ითვლება რომ, დღევანდელი ქართული მართლმადიდებელი ეკლესია რუსეთის რბილი ძალის მნიშვნელოვანი დასაყრდენია. ამ პოზიციას აძლიერებენ ის ფაქტები, რომ საერთაშორისო ასპარეზზე ქართული ეკლესია და რუსეთის ეკლესია ძირითადად ერთ პოზიციაზე დგანან. არსებობს დაპირისპირება ქართულ ეკლესიასა და მსოფლიოს მართლმადიდებლურ საპატრიარქოს შორის, ასევე დაპირისპირებული მხარეა რუსეთის საპატრიარქო ეკლესიაც. ნაცვლად იმისა ქართულმა მხრემ საერთაშორისო ასპარეზი გამოიყენოს პლაცდარმად და მსოფლიოს გააგებინოს ის თუ რა ხდება ქართულ ეკლესიებში ოკუპირებულ ტერიტორიაზე, როგორ ანადგურებს რუსული მხარე ქართულ ხატმწერობას ეკლესიებში, ჩვენ კვერს ვუკრავთ რუსული

მართლმადიდებელი ეკლესიის საერთაშორისო წარმომადგენლებს, ამის მაგალითია 2016 წლის მსოფლიოს მართლმადიდებლური კრება, რომელზეც ჩვენი წარმომადგენლები არ წავიდნენ, ასევე არ წავიდა რუსეთის ეკლესია და რამდენიმე მათთან დაახლოებული ეკლესია (<https://www.radiotavisupleba.ge/a/tsiteli-zona/28576521.html>). თუმცა არის სასიკეთო ძვრებიც, მაგალითად მართლმადიდებლური სასულიერო პირების შეხვედრა ნატოს შტაბ - ბინაში (<http://cdd.ge/608-seminari-saqarthvelo-da-nato-dasrulda.html>), საიდანაც სასულიერო პირები კმაყოფილები გამოვიდნენ. როგორც ჩანს, მართლმადიდებლურ ეკლესიაში არიან პროდასავლურად მოაზროვნე სასულიერო პირები, თუმცა უმცირესობაში არიან, ამიტომ ამ საკითხზე ეკლესიას ერთიანი პოზიცია არ აქვთ ჩამოყალიბებული. ეს დამოკიდებულია შიდა ძვრებზე, რომელიც მართლმადიდებელი ეკლესიის შიგნით მიმდინარეობს, იმედი ვიქონიოთ, რომ პროდასავლური მღვდლები წარმატებას მიაღწევენ და ეკლესია დაუბრუნდება იმ გზას რომელსაც ქართული სახელმწიფოებრიობა ადგას და რომელსაც თვითონ ეკლესია ედგა ისტორიულად, სანამ რუსული, შოვინიზმით აღსავსე მართლმადიდებლური ეკლესია არ შემოვიდა ძალით.

ამ თავის შესაჯამებლად, შეიძლება ითქვას, რომ სასულიერო ინსტიტუციას დღევანდელ საქართველოში დიდი ძალაუფლება უპყრია და ამ ძალაუფლების შესანარჩუნებლად ყველაფერს აკეთებენ, პარლამენტარებს აცვლევიანებენ კანონებს, რომლებიც თვითონ არ მოეწონებათ, მნიშვნელოვან წილად განსაზღვრავენ შიდა პოლიტიკას და ცდილობენ გადაწვდნენ საგარეო პოლიტიკასაც, აწყობენ აქცია - მსვლელობებს, ძალის დემონსტრირების მიზნით, ყავთ უამრავი ინტერეს ჯგუფი, რომლებიც რელიგიური ინსტიტუციის აზრებს ღიად ახმოვანებენ. ასევე, განსაზღვრავენ არჩევნების შედეგებს. თუმცა არსებობს საკითხები სადაც რელიგიურ ინსტიტუტებსა და სახელმწიფოს შორის ჭიდილი მიმდინარეობს, ეს ნებისმიერ შემთხვევაში მოსალოდნელი იყო, ამიტომ უნდა იყოს რელიგიური ინსტიტუტები და სახელმწიფო გამიჯნული, რომ არ მოხდეს ღირებულებების აღრევა, რომელიც ჩვენს ქვეყანაში სამწუხაროდ არის.

თავი მესამე

პარტიების პროგრამის ანალიზი, პარტიების ურთიერთმიმართება

რელიგიური ინსტიტუტების ასე გაძლიერება ჩვენს ქვეყანაში გამოწვეულია, ერთი მხრივ, ამ ინსტიტუტების „სწორი“ პოლიტიკით, რომელსაც ატარებენ ხალხში. მეორე მხრივ პოლიტიკური პარტიების ბრალია საზოგადოებაში მათი დაბალი რეიტინგი და ნდობა(<https://sputnik-georgia.com/politics/20170405/235486941/IRI-gamokitxva-mosaxleobis-problemebi.html>). ბოლო არჩევნებშიც გამოჩნდა, რომ მართველ პარტიას, რომელმაც საკონსტიტუციო უმრავლესობა მოიპოვა, საქართველოს მთლიანი მოსახლეობის 30%-იც არ უჭერს მხარს, რაც სავალალო სურათია. ყოველი საპარლამენტო არჩევნების დროს პარტიების ნდობა ეცემა, ამ სურათს გვიხატავს საქართველოში ჩატარებული ყველა საპარლამენტო არჩევნები. მაგალითად 1990 წლის არჩევნებში ზვიად გამსახურდიას პარტიამ „მრგვალი მაგიდა - დამოუკიდებელი საქართველომ“ 54% აიღო (<http://infocenter.gov.ge/elections2016/history.pdf>) და მოიპოვა უმრავლესობა, იმასაც თუ გავითვალისწინებთ რომ მეორეზე გასული „კომუნისტური პარტია“ დაიშალა მელევე, რეალური ძალაუფლება „მრგვალ მაგიდას დარჩა“. ამის შემდეგ, საქართველოში მოხდა სამხედრო გადატრიალება. იმდროინდელი პრეზიდენტი, ზვიად გამსახურდია, და მაგის პარტია ჩამოაგდეს. 1992 წელს კი დაინიშნა ახალი საპარლამენტო არჩევნები. ეს არჩევნები შერეული სისტემით გაიმართა. მისი ჩატარების წესი მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდა სხვა არჩევნებისგან. მაჟორიტარული საარჩევო სისტემის საფუძველზე აირჩიეს 75 დეპუტატი (ერთმანდატიანი ოლქებიდან), პროპორციული სისტემით კი (მრავალმანდატიანი ოლქები) 150 დეპუტატი. საარჩევნო ბარიერი 2% იყო. უნდა აღინიშნოს, რომ არათუ საკონსტიტუციო უმრავლესობა, ჩვეულებრივი უმრავლესობაც ვერაფერ მიიღო, ასევე ეს არჩევნები იყო ყველაზე მრავალპარტიული პარლამენტი საქართველოს პარლამენტარიზმის ისტორიაში. შემდეგი არჩევნების ჩატარებას წინ უსწრებდა 1995 წლის 14 აგვისტო, დღე, როცა საქართველომ კონსტიტუცია მიიღო, ამით განისაზღვრა შემდეგი არჩევნების თარიღი, 5 ნოემბერი. კონსტიტუციით განისაზღვრა, არჩევნების ჩატარების წესი, პროპორციულით აირჩეოდა 150 კაცი, ხოლო მაჟორიტარული წესით 85 კაცი. არჩევნებში გაიმარჯვა მოქალაქეთა კავშირმა, რომელმაც აიღო ამომრჩევლების 23,71% და მოიპოვა უმრავლესობა, თუმცა უნდა

აღინიშნოს, რომ თითქმის მილიონი ამომრჩეველი არ მივიდა არჩევნებში რაც იმ დროს საკმაოდ დიდი რიცხვი იყო. შემდეგი არჩევნები ჩატარდა 1999 წლის 31 ოქტომბერს, აქ დამაჯერებლად იმარჯვა „მოქალაქეთა კავშირმა“ და პარლამენტში უმრავლესობა კვლავ მას დარჩა, თუმცა ასევე მილიონამზე ცოტა მეტი ამომრჩეველი არ მივიდა არჩევნებში. შემდეგი საპარლამენტო არჩევნები ჩატარდა 2003-ი წლის 2 ნოემბერს, რომელიც უამრავი უხეში დარღვევის გამო გაუქმდა, რიგგარეშე საპარლამენტო არჩევნები ჩატარდა 2004 წლის 28 მარტს, სადაც დამაჯერებლად გაიმარჯვა „ერთიანმა ნაციონალურმა მოძრაობამ“ 66%, ასევე, ამ არჩევნებში არ მივიდა მილიონზე ცოტა ნაკლები კაცი. მომდევნო არჩევნები ჩატარდა 2008 წლის 21 მაისს, ნაციონალურმა მოძრაობამ კი გაიმარჯვა, მაგრამ ისე დამაჯერებლად არა როგორც წინა არჩევნებში, მან ამომრჩეველთა 59% მიიღო, თუმცა საკონსტიტუციო უმრავლესო მოიპოვა მაჟორიტარების ხარჯზე. ეს არჩევნები „გამორჩეული“ იყო იმითაც, რომ მოქალაქეების დიდი ნაწილი არ მივიდა არჩევნებში, ადრე თუ ეს ციფრი მილიონ ადამიანი იყო, ან ცოტა მეტი, ან ცოტა ნაკლები, ახლა ეს ციფრი მილიონნახევარზე მეტი იყო, არჩევნებში მისული და არ მისული ადამიანების ციფრი თითქმის თანაბარი იყო, ასეთი რამ 1990 წლიდან მოყოლებული ჯერ არ დაფიქსირებულა აქამდე. ეს გამოწვეული იყო 2007 წლის 7 ნოემბრის გამო, როცა ხელისუფლებამ მშვიდობიანი მომიტინგეები დაარბია, რამაც ქართულ საზოგადოებაში სრული აპათია გამოიწვია მმართველი პარტიის მიმართ, მაგრამ მეორე უბედურება იყო ის რომ ამ დროს ქართველი ამომრჩეველებში ალტერნატიური ვარიანტი არ ჩანდა, ამიტომ იყო სრული გაუკვევლობა, ვისთვის უნდა მიეცა ხმა არ იცოდნენ. რეალური აჩევანის გარეშე დარჩენილი ქართული საზოგადოება არ მივიდა არჩევნებში(<http://infocenter.gov.ge/elections2016/history.pdf>). შემდეგი არჩევნებში გაიმართა 2012 წლის 1 ოქტომბერს. სადაც, პირველად საქართველოს არჩევნების ისტორიაში მმართველმა პარტიამ წააგო არჩევნებში და გადაინაცვლა ოპოზიციაში, თან ისე რომ ამას არანაირი რეველუცია ან სამხედრო გადატრიალება არ მოჰყოლია. ამ არჩევნებში გაიმარჯვა ოპოზიციურმა პარტიამ „ქართულმა ოცნებამ, რომელიც ამომრჩეველთა მოსახლეობის 55% აიღო, ხოლო იმ დროს მოქმედმა სამთავრობო პარტიამ 40% (<http://results2012.cec.gov.ge/>), ამომრჩეველის კუთხით წინა არჩევნებთან შედარებით დიდი მატება იყო თითქმის ნახევარმილიონიანი (<http://cesko.ge/res/docs/shemajamebeli2012.pdf>). მომდევნო არჩევნები გაიმართა 2016 წლის 8 ოქტომბერს, ეს არჩევნების ისტორიული იყო, რადგან ვერცერთმა პარტიამ ვერ აიღო 50%-ზე მეტი, თუმცა პარტია „ქართულმა ოცნებამ“ მაინც მოიპოვა საკონსტიტუციო უმრავლესობა ისევე მაჟორიტარების ხარჯზე, გამარჯვებულმა პარტიამ აიღო ამომრჩეველების 48 პროცენტი, ხოლო მეორეზე გასულმა

„ნაციონალურმა მოძრაობა“ ელექტორატის 27 პროცენტი (https://elections.jumpstart.ge/ka/event_type/3/event/45). ასევე ეს არჩევნები გამორჩეული იყო მოსახლეობის დაბალი აქტივობით, ამ არჩევნებმა 2008 წლის არჩევნებსაც „აჯობა“ ამ კუთხით, შესაბამისად ყველაზე დაბალი აქტივობა ისტორიაში დაფიქსირდა 2016 წლის 8 ოქტომბერს გამართულ არჩევნებში, მოსახლეობის 49 პროცენტი არ მივიდა არჩევნებში (<http://cesko.ge/res/docs/monacileqalebi.pdf>), შესაბამისად ამ არჩევნებში მთავრობაში მოვიდა მთლიანი საქართველოს ყველაზე დაბალპროცენტულად არჩეული ხელისუფლება. საქართველოში ყველა ჩატარებული არჩევნებიდან ჩანს რომ ხალხს პარტიული ინსტიტუტებისადმი ნდობა 90-იანი წლების დასაწყისში ქონდათ, ზვიად გამსახურდიას დროს, ასევე 1992 წლის პოლიტიკურ პარტებსაც გამოუცხადა ნდობა, მაგრამ ეს ნდობა გაქრა, რამაც მიიყვანა რევულუციამდე ხალხი, აქ კიდევ ერთხელ გაუჩნდათ ხალხს ნდობა „ნაციონალური მოძრაობისა“, მაგრამ ამათმაც იმედი გაუცრუეს, შემდგომ ამისა, პატარა იმედი გაუჩნდათ „ქართული ოცნების“ მიმართ, მაგრამ როგორც ბოლო არჩევნებმა გვანახა ეს იმედიც უკვე გაქრა და დღევანდელ ქართულ საზოგადოებაში პარტიებისადმი სრული გულგრილობა შეინიშნება. რამ გამოიწვია ეს? ამაში, ერთადერთი დამნაშავე პარტიები და მათი ლიდერები არიან. თუ რატომ დაკარგა პარტიულმა ინსტიტუტმა საქართველოში ნდობა ამისთვის საკმარისია გავიხსენოთ რას გვპირდებოდა საქართველოს სათავეში მოსული ყველა პარტია და რეალურად რა გააკეთა მან. 1990 წელს ზვიად გამსახურდია და მისი პარტია მოვიდა სათევაში, იგი ხალხს პირდება ეკონომიკის გაჯანსაღებას, საქართველოს დამოუკიდებლობას და ხალხის უკეთესად ცხოვრებას ვიდრე ტოტალიტარულ, ერთპარტიულ სისტემაში. საქართველოს ამომრჩეველი ენდო ზვიადს და მისი პარტიის ამ დანაპირებებს. პარტიამ მთავარი დანაპირები შეასრულა, საქართველომ დამოუკიდებლობა მიიღო, მაგრამ ეს დიდად პარტიის დამსახურება არ იყო, უფრო საგარეო ფაქტორის დამსახურება იყო. პარლამენტის სათავეში მყოფმა პარტიამ, სხვა დანაპირები ვერ შეასრულა, მას ურთიერთობა გაუფუჭდა რუსეთთან, რამაც გამოიწვია, ჩვენი პროდუქციის შეზღუდვა რუსეთის ბაზარზე, რაც იმ დროს სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი იყო იმ დროის ქართველი მოსახლეობისთვის. დაიძაბა ქვეყნის შიგნით ურთიერთობები ადგილობრივ სეპარატისტულ ორგანიზაციებთან, რამაც ქვეყანა მიიყვანა, ჯერ სამაჩაბლოში, ეგრედ წოდებულ „სამხერთ ოსეთში“ ომი, რის შედეგადაც ეს ტერიტორია დროებით მოწყდა საქართველოს, ამას მოჰყვა აფხაზეთში კონფლიქტი. შესაბამისად, ასეთ არეულ დროს სხვა დანაპირები რაც ზვიად გამსახურდიამ და მისმა პარტიამ მისცა ქართულ მოსახლეობას ვერ შესრულდა, ამ ყველაფერმა გამოიწვია თბილისში სამოქალაქო ომი, რამაც ისედაც გაჭირვებული ქვეყანა უფრო

გაჭირვებაში ჩააგდო. სამოქალაქო ომის შედეგად ზვიად გამახურდია და მისი პარტია დაიშალა, შეწყვიტა არსებობა, რასაც ახალი არჩევნები მოყვა. მოვიდა დროებითი მთავრობა 1992 – 1995 წლებში. პარლამენტში მოსული ყველა პარტია, არადა ეს პარლამენტი საკმაოდ ჭრელი იყო, ჰპირდებოდა ხალხს ეკონომიკური სიდუხჭირის გამოსაწორებას, არსებული კონფლიქტების მოაგვარებას და აშენებას ნამდვილი ღირსეული დასავლური სახელმწიფოსი. მაგრამ, ამის ნაცვლად, ჩვენ მივიღეთ გაღრმავებული კონფლიქტები, აფხაზეთის დაკარგვა, მთლიან საქართველოში არაფორმალური დაჯგუფებების მმართველობა, მაგალითად, „მხედრიონი“ ან „გვარდია“, ამ ყველაფერს ემატებოდა უკიდურესი გაჭირვება ქვეყანაში. დროებითმა მთავრობამ ერთი რაც კარგი გააკეთა იყო კონსტიტუციის მიღება. ახალ კონსტიტუციას მოყვა ახალი საპარლამენტო და საპრეზიდენტო არჩევნები, პარტიები, ისევე როგორც პრეზიდენტი ხალხს პირდებოდა, არსებული სიტუაციის დასტაბილურებას, გამოჯანსაღებას, როგორც ეკონომიკური ასევე ქვეყნის შიგნით მიმდინარე პროცესებისას. ამ დანაპირების გამო აირჩიეს მოქალაქეებმა პარლამენტარები, რომ მათი ურთიერთობა გაუმჯობესებულიყო, მაგრამ არაფერი შეიცვალა. ქვეყანაში არსებითად სიტუაცია არ შეიცვალა 1999 წლის არჩევნების მერეც, იგივე პარლამენტი და იგივე პრეზიდენტი იყო, სიტუაცია უფრო და უფრო უარესობისკენ მიდიოდა, კორუფცია გაღმავდა, ხალხი უფრო გაღარიბდა. ეს ყველაფერი აუტანელი და გაუსაძლისი იყო, ამომრჩევლებმა 2003 წლის არჩევნებზე უარი უთხრა პარლამენტს, მაგრამ იმ დროინდელმა ხელისუფლებამ არჩევნები გააყალბა, რაც ქართულმა საზოგადოებამ ვერ მოითმინა და მშვიდობიანი რევოლუციის გზით გადააგდო არსებული ხელისუფლება. ქართველ ამომრჩევლებს იმედი მიეცათ, რომ პარტია რომელსაც ისინი უჭერდნენ მხარს, „ნაციონალური მოძრაობა“, შეცვლიდა არსებულ სიტუაციას და მათი ცხოვრება უკეთესობისკენ წავიდოდა. თავად ნაციონალური მოძრაობა ხალხს დაპირდა, კორუფციის აღმოფხვრას, დემოკრატიის დამკვიდრებას და სახელმწიფო ინსტიტუტების რეალურად ამუშავებას და ფუნქციონირებას(<http://cesko.ge/res/old/other/0/491.pdf>). უნდა ითქვას, ნაციონალურმა მოძრაობამ თავიდან კარგად დაიწყო, აღმოფხრა კორუფცია, გაატარა ქვეყნისთვის საჭირო და სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი რეფორმები, მაგალითად: პოლიციის და განათლების რეფორმა, რამაც ქვეყანა დაამსგავსა სახელმწიფოს, ხალხმა დაიწყო გაჭირვებიდან გამოსვლა, თუმცა ეს ყველაფერი ხდებოდა ერთი სახელმწიფო ინსტიტუციის ხარჯზე, კრემოდ პრეზიდენტის ინსტიტუცია იყო განუზომლად ძლიერი, რამაც საბოლოოდ ქვეყანა ავტორიტარულ მმართველობამდე მიიყვანა. ამას ემატებოდა ქვეყნის ტერიტორიის გადაუჭრელი პრობლემა და ბოლოს ამას დაემატა 2007 წლის 7 ნოემბრის მოვლენები,

რომელმაც სიტყვის თავისუფლება მნიშვნელოვან წილად დააყენა საფრთხის ქვეშ, ეს ყველაფერი ხალხმა მოითმინა, მაინც „ნაციონალური მოძრაობის“ ძველი დამსახურებების გამო და ეგონათ ქართველ ამომრჩევლებს რომ ისინი თავიანთ შეცდომაზე ისწავლიან და შეცდომებს გამოსწორებდნენ, ასევე თავიანთ დანაპირებს აღასრულებდნენ. ეს ასე არ მოხდა, „ნაციონალურმა მოძრაობამ“ იგივე პოლიტიკა გააგრძელა, ისევ ავტოკრატიული ნიშნებით მართავდა. ქვეყანაში არსებული უმეტესი მედია საშუალებები მთავრობასთან დაახლოებული პირები ფლობდნენ, რაც სიტყვის დამოუკიდებლობასთან დაკავშირებით კითხვებს კიდევ აჩენდა, ეს ყველაფერი საქართველოს მოსახლეობას ყელში ამოუვიდა და როცა გაჩნდა ახალი ალტერნატივა „ქართული ოცნების“ სახით მაშინვე შეცვალეს არსებული პარტიაც და მთავრობაც. „ქართული ოცნება“ ხალხს პირდებოდა ეკონომიკურ აღმასვლას, ქვეყანაში არსებულ ავტორიტარულ მმართველობის დასრულებას, პლურალიზმის დამკვიდრებას ასევე, ნამდვილი სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტების შექმნას, სიტყვის თავისუფლებას(<http://www.ivote.ge/images/doc/pdfs/ocnebis%20saarchevno%20programa.pdf>). არჩევნების შემდეგ ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური სიტუაცია დიდად არ შეიცვალა, არ შეიქმნა რეალური ინსტიტუტები, ქვეყნის მმართველი, რომელსაც მისცეს ხმა ამომრჩეველთა უმეტესობამ, ბიძინა ივანიშვილი, ჩრილდში გადავიდა და იქიდან მართავს ქვეყანას, რასაც ჩრდილოვანი მმართველობა ეწოდება, რაც დამლუპველია ქვეყნისთვის. ასე რომ, რეალური ინსტიტუტები კი არ მივიღეთ არჩევნების შემდეგ, შეიძლება ითქვას უფრო უარესიც, ჩრდილოვანი მმართველობა. ასევე მნიშვნელოვანი დაპირება იყო ეკონომიკური შეღავათები, რომელიც ასევე არ შესრულდა. აქედან გამომდინარე, ქვეყნის მოსახლეობის ნახევარს იმედი საბოლოოდ გაუცრუვდა და გადაეზარდა სრულ აპათიაში, რაც დაფიქსირდა არჩევნებში, სადაც, ქვეყნის მოსახლეობის 49% არ მივიდა არჩევნებზე, რაც კატასტროფულად დიდი მაჩვენებელია ჩვენნაირი ქვეყნისთვის. ქვეყანა რომელსაც აგრესორი და ოკუპანტი მეზობელი ყავს, ასევე ჩვენ ვართ ქვეყანა რომელიც ეხლა დგება ფეხზე და მას თითოეული მოქალაქის მიშველება ჭირდება, ამ პირობებში პოლიტიკური აპათია შეიძლება დალუპველი აღმოჩნდეს. აპათია კი გამოიწვია იმ იმედგაცრუებებმა რომელიც ჩვენმა მოქალაქეებმა 1990 წლიდან დღემდე გამოიარეს. ასევე ამ იმედგაცრუებამ გამოიწვია პოლიტიკური პარტიის, როგორც ინსტიტუციის დაკნინება, პოლიტიკური პარტიები კი მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში, შეიძლება ითქვას, პოლიტიკაც ქართულ საზოგადოებაში, დღეს - დღეისობით დაკნინებულია.

ვინაიდან ადამიანი ისეთი არსებაა, რომ უნდა ვინმეს ან რამეს ენდოს. ასეთი დასაყდრენი მან ნახა არაპოლიტიკური ინსტიტუტები საქართველოში, რელიგიური

ორგანიზაციების სახით, რომლებიც, განსახვავებით პოლიტიკური პარტიებისგან არაფერს მატერიალურს არ პირდებიან, ისინი ესაუბრებიან მრევლს სულიერებაზე, იმ ქვეყნიურ ცხოვნებაზე და ასწავლიან გზებს თუ როგორ ცხოვრებენ იმ ქვეყანაში, მაშინ როცა პარტიებმა და მთავრობებმა ხალხს უამრავი დაპირება მისცეს და უმეტესობა მათგანისა არ შეასრულეს. ხალხის თვალში რელიგიური ინსტიტუტები სანდომიანი ორგანიზაციები გახდნენ, შესაბამისად, მათი ძალაუფლებაც იზრდებოდა და დღეს ჩვენ გვაქვს სურათი, როცა სახელმწიფო ინსტიტუტებს ჯაბნის არასახელმწიფო ინსტიტუტია. ამის გამო პოლიტიკური პარტიები მიმართავენ რელიგიურ ინსტიტუტებს დასახმარებლად.

თუმცა საქართველოში იყო პერიოდი როცა სახელმწიფო ინსტიტუტის უფრო მაღალი ნდობის რეიტინგი ქონდა ვიდრე რელიგიურ ინსტიტუტებს. ეს ორი სტრუქტურა ერთი პერიოდი ერთმანეთში დაპირისპირებულებიც კი იყვნენ, მაგალითად ზვიად გამსახურდიას დროს, როცა მისი რეიტინგი 90 პროცენტზე მეტი იყო, იგი გამოდიოდა და აკრიტიკებდა რელიგიურ ინსტიტუტებში მყოფ სასულიერო პირებს. „დღესაც მტერმა პირველ რიგში ჩვენს ეკლესიას დაუმიზნა, შემოგზავნა სამღვდელოების რიგებში მართლმადიდებლობის მტრები, ცხვრის ქურქში გახვეული მგლები, რომელთაც დააკნინეს და თითქმის გაანადგურეს მართლმადიდებლური რწმენა. მტრის სადაზვერვო სამსახურების აგენტების ადგილი ეკლესიაში არ არის. ჩვენი ეკლესია უნდა განიწმინდოს მათგან, რათა ერი არ დაიღუპოს. აუცილებელია ახალი რუის-ურბნისი“ (<http://news.ge/ge/news/story/28324-zviad-gamsakhurdia-autsilebelia-akhali-ruis-urbnisi>). ამის შემდეგ იყო სახელმწიფო გადატრიალება, სამოქალაქო ომი, კონფლიქტები აფხაზეთში და სამაჩაბლოში, რამაც ქვეყანა უკიდურეს გაჭირვებამდე მიიყვანა და რელიგიისთვის ხალხს ნაკლებად ეცალა. პრობლემატური იმ დროს ქვეყანაში ლუკმა - პურის შოვნა იყო. საქართველოში არსებული სიტუცია ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისში ცოტა დასტაბილურდა, სახელმწიფომ და რელიგიურმა კონფესიებმა დადეს კონკორდატი, რის შემდეგაც სახელმწიფო „აღიარებდა საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებული როლი ქვეყნის ისტორიაში და მისი დამოუკიდებლობა სახელმწიფოსაგან“. ასევე წარსულში გადატანილი ზარალის გამო სახელმწიფო ვალდებული იყო ბიუჯეტიდან გადაეხადა გარკვეული თანხა (<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626>). რელიგიური ინსტიტუტების რეალური აღმასვლა იწყება 2004 წლიდან, როცა ქვეყნის სათავეში მოვიდა მიხეილ სააკაშვილი, ხოლო პარლამენტში უმრავლესობა მოიპოვა „ნაციონალურმა მოძრაობამ“. სააკაშვილმა იგრძნო რელიგიური ინსტიტუტების მზარდი რეიტინგი და გადაწყვიტა მათთან კარგი და თბილი ურთიერთობა ქონოდა. ავიღოთ თუნდაც სააკაშვილის

ფიცი, რომელიც მან დადო გელათის ტაძარში, ეს ირიბად მიგვანიშნებს იმაზე რომ მას არანაირი დამაბულობა არ უნდა არცერთ რელიგიურ კონფესიასთან, რომელიც საქართველოში არსებობს, მაგრამ, განსაკუთრებით არ უნდა ურთიერთობის გაფუჭება მართლმადიდებელ ეკლესიასთან, რომელსაც ყველაზე მრავალრიცხოვანი მრევლი ყავს საქართველოში. ამის გამო სააკაშვილს და მის მთავრობას აკრიტიკებდნენ თავის დროზე, მაგალითად სახალხო დამცველი, რომელმაც 2005 წლის დეკემბერში პარლამენტში წაიკითხა ანგარიში სადაც ეწერა რომ სააკაშვილი და მისი პარტია არღვევდა კონკორდატს და „ანიჭებს უპირატესობას მართლმადიდებლურ ეკლესიას საქართველოში არსებულ სხვა რელიგიურ ჯგუფებთან შედარებით“ (<http://liberali.ge/articles/view/12/akhali-saqartvelo-20042008>), ასევე პარლამენტმა გაუზარდა დაფინანსება რელიგიურ ინსტიტუტებს, განსაკუთრებით მაშინ როცა ეს სააკაშვილს და ნაციონალურ მოძრაობას უჭირდა, ანუ 2008 წლის შემდეგ, თითმის ორჯერ გაეზარდათ რელიგიურ კონფესიებს დაფინანსება, სახელმწიფო მათ გადაცემდა მიწებს, სიმბოლურ ფასებში, მაშინ როცა გადაცემული მიწების საერთო რაოდენობა ათეულობით მილიონს აჭარბებდა, ყიდულობდნენ ძვირადღირებულ მანქანებს და კომფორტის სხვა ნივთებს, სამინისტროები უგზავნიდნენ საჩუქრებს რელიგიურ ინსტიტუტებს (<http://www.transparency.ge/ge/blog/mokle-mimokhilva-sakartvelos-sapatriarkos-dapinansebis-shesakheb>). „ნაციონალურმა მოძრაობამ“ 2008 წლის არჩევნების პროგნოზში ჩაწერა რომ ისინი გამარჯვების შემთხვევაში ვალდებულებას დებულობდნენ რელიგიური შენობა - ნაგებობების რესტავრაციაზე, საკუთარი სახსრებით(<http://cesko.ge/res/old/other/0/491.pdf>), ეს მაშინ როცა მსოფლიოში ეკონომიკური კრიზისი იყო, ასევე საქართველოს ახალი გამოვლილი ქონდა 2008 წლის აგვისტოს ომი. შედეგად ჩვენ მივიღეთ ის რომ ნაციონალურმა მოძრაობამ ხელშეორედ გაიმარჯვა და პარლამენტში მოიპოვა საკონსტიტუციო უმრავლესობა, ასევე პრეზიდენტის არჩევნებში გაიმარჯვა ბატონმა მიხეილ სააკაშვილმა. არჩევნებში გამარჯვების შემდეგაც პარლამენტი და მთავრობა იგივე პოლიტიკას აგრძელებდნენ რელიგიური ინსტიტუტების მიმართ, ანუ მაქსიმალურად ყველაფერს უთმეობდნენ, მომავალი არჩევნებში დახმარების მიზნით, ამის გამო სააკაშვილს და მის გუნდს რელიგიური ინსტიტუციის მაღალი იერარქიის წარმომადგენლები საკურთხეველიდან ლოცავდნენ და ხოტბას ასხავდნენ, ამის კარგი მაგალითია ქუთაისი მიტროპოლიტი კალისტარტე (http://www.newposts.ge/?l=G&id=2836-meufe_kalistratem_prezidenti_da_eri_daloca). დროთა განმავლობაში სააკაშვილის, მისი პარლამენტის და კონფესიების ურთიერთობა გაფუჭდა. განსაკუთრებით პრეზიდენტს დაეძაბა ურთიერთობა მართლმადიდებელ ეკლესიასთან და მის

საქეთმპყრობელ, უწმინდეს და უნეტარეს, ილია მეორესთან. ურთიერთობის დაძაბვა ნათლად გამოჩნდა 2010 წელს, როცა ახალი კონსტიტუცია მიიღო პარლამენტმა. ამ კონსტიტუციით საქართველოში არსებული ყველა კონფესია გათანაბრდა და არცერთ რელიგიურ ინსტიტუცია უპირატესობა არ ენიჭებოდა, ამის გამო მართლმადიდებლურმა ეკლესიამ დაიწყო ქუჩაში გამოსვლები, კრიტიკა ხელისფლების მიმართ. კრიტიკას არც ილია მეორე მოერიდა(<http://www.foreignpress.ge/faqtebi/1777-saqarthvelos-marthlmadidebeli-eklesiis-patriarqi-saakashvils-omis-gamo-akritikebs.html?lang=ka-GE>), ნათელი იყო რომ სააკაშვილს საქართველოში ყველაზე რეიტინგულ ორგანიზაციასთან ურთიერთობა გაუფუჭდა. ამის პარალელურად ოპოზიციურ ველზე გამოჩნდა ახალი მოთამაშე, ბიძინა ივანიშვილის სახით, რომელმაც ჩამოაყალიბა პარტია „ქართული ოცნება“ და რომელმაც 2012 წლის არჩევნებში მონაწილეობის სურვილი დააფიქსირა. ბატონმა ბიძინა ივანიშვილმა გადაწყვიტა ესარგებლა ეკლესიასა და მთავრობას შორის გაფუჭებული ურთიერთობით და თავისი პირველი ბრიფინგიდან ერთ თვეში 15 ნომებერს იგი მივიდა საპატრიარქოში და შეხვდა კათალიკოს - პატრიარქს. შეხვედრის შემდგომ ბრიფინგზე ილია მეორემ განაცხადა „ჩვენ მოხარულები ვართ, რომ დღეს საპატრიარქოში მობრძანდა ბატონი ბიძინა ივანიშვილი. ჩვენ ვისაუბრეთ ბევრ საკითხზე და განსაკუთრებით, საქართველოს მომავალზე, საქართველოს დღევანდელ დღეზე. და ვფიქრობ, რომ ყველაფერი კარგად იქნება“, ასევე პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილს მოუწოდა რომ ბიძინა ივანიშვილისთვის დაებრუნებინა მოქალაქეობა. ამ შეხვედრით გახარებული იყო ბატონი ბიძინა ივანიშვილიც მან განაცხადა „ეს იყო კიდევ ერთი ბედნიერი დღე ჩემს ცხოვრებაში. მე რამდენჯერმე ვარ შეხვედრილი მის უწმინდესობასთან. ეს იყო ძალიან საინტერესო შეხვედრა. მე მივიღე ბევრი რჩევა, ძალიან ბევრი ბრძნული რჩევები მივიღე მისი უწმინდესობისაგან, რომლებსაც გავითვალისწინებ და დამეხმარება მომავალ მოღვაწეობაში“(<http://www.civil.ge/geo/article.php?id=24789>). ამ შეხვედრის შემდეგ ნათელი გახდა თუ ვისკენ იხრებოდა ილია მეორის სიმპათიები და მართლმადიდებლური ეკლესია ვის დაუჭერდა მხარს. აქედან მოყოლებული ბევრი ეკლესია სააკაშვილის და მისი პარტიის ცუდად მოიხსენიებდნენ, ხოლო ბიძინა ივანიშვილს და „ქართულ ოცნებას“ დადებითად. საბოლოოდ ამ ყველაფერმა შედეგი გამოიღო, 2012 წელის ოქტომბერში „ნაციონალური მოძრაობა“ დამარცხდა, „ქართულმა ოცნებამ“ - კი გამარჯვება მოიპოვა. გამარჯვებული პარტიამ არ შეცვალა პოლიტიკას რელიგიურ ინსტიტუტებთან მიმართებაში, ანუ ისევ უამრავი შეღავათით სარგებლობენ, სახელმწიფო კვალვ ყოველწლიურად ურიცხავს ბიუჯეტიდან მილიონობით ფულს, რელიგიური ინსტიტუციის წარმომადგენლებს უწესებს

ეკონომიკურ შედეგებზე, ჩუქნიან მანქანებს და კონფორტის სხვა ნივთებს, რაც ბიუჯეტს მძიმედ აწვება კისერზე, ასევე რელიგიური ინსტიტუციას აქვს უფლება მოქალაქე დაიცვას სამხედრო სავალდებულო ჯარიდან, ამის მსგავსი სხვა პატარა-პატარა შედეგები ბევრია კანონმდებლობაში. ეს ყველაფერი გამოწვეულია იმით რომ, პოლიტიკურ პარტიებს ნდობა ხალხში არ აქვთ, ხოლო რელიგიურ ინსტიტუტებს მყარი მაღალი ნდობა აქვთ, ასეთი დამთბობი პოლიტიკით პარტიები იმედოვნებენ რომ რელიგიური კონფესიები მათ დაუჭერენ მხარს და ამით გამარჯვებას დიდ წილად დაიბევენ. ასეთი პოლიტიკა ხორციელდება, იმიტომაც რომ სასულიერო პირმა უქადაგოს საკუთარ მრევლს ამა თუ იმ პარტიის სიკარგე, რაც საარჩევნო ყუთთან ხმის მიცემის დროს აისახება. თუმცა ისტორიის განმავლობაში არ ყოფილა არცერთი ხელისუფალი, იქნებოდა ეს მეფე, პრეზიდენტი თუ პრემიერ - მინისტრი, რომელსაც სასულიერო ინსტიტუციასთან ურთიერთობა არ გაფუჭებოდა. ასეთი პერსპექტივა აქვს, ჩემი აზრით, „ქართული ოცნებისა“ და რელიგიურ ინსტიტუციების ურთიერთობას, იმასაც თუ გავითვალისწინებთ რომ ეს ურთიერთობა ისეთივე მყარი აღარ არის როგორც იყო 2011 წლიდან 2013 წლამდე, ამ ურთიერთობის გაფუჭება დაიწყო ანტიდისკრიმინაციული კანონის მიღებით, შემდგომ ამას მოჰყვა „აიდი ბარათების“ შემოღება. ურთიერთობის გაფუჭების საფუძვლად უნდა ჩავთვალოთ საქართველოს საგარეო კურსიც. საქართველოს მთავრობას დეკლარირებული აქვს პროდასავლური კურსი, ხოლო რელიგიური ინსტიტუციის უმეტესი წარმომადგენლები უფრო მეტად პრორუსულები არიან ვიდრე პროდასავლურები, ამიტომ ამ საკითხში შეთანხმება საკმაოდ რთულია.

თუ რა დათმობებზე არიან წამსვლელი ქართული პოლიტიკური პარტიები რელიგიურ ინსტიტუტებთან, ამისთვის მარტო მმართველი პარტიების პროგრამების და მათი ლიდერების გამოსვლები არ კმარა, საჭიროა გადავხედოთ უმეტეს ქართულ პოლიტიკურ პარტიებს და მათ პროგრამებს, როგორც საპარლამენტოსას ასევე არასაპარლამენტო ოპოზიციური პარტიებისას 2008 წლიდან მოყოლებული. 2008 წლის 21 მაისის არჩევნებში მონაწილეობა მიიღო 12 პარტიულმა სუბიექტმა, აქედან ოთხმა პარტიამ გადალახა 5 პროცენტის ბარიერი: „ნაციონალური მოძრაობა“, „გაერთიანებული ოპოზიცია“, „ქრისტიან-დემოკრატიული მოძრაობა“ და „ლეიბორისტული პარტია“, აქედან მხოლოდ ორი პოლიტიკური პარტია შევიდა პარლამენტში, გარამჯვებული ნაციონალური მოძრაობა და ქრისტიან-დემოკრატიული მოძრაობა, სხვა სუბიექტებმა უარი განაცხადეს მანდატებზე (<http://cesko.ge/res/old/other/2/2675.pdf>). საინტერესო იყო მათი წინა საარჩევნო პროგრამები და მათი დამოკიდებულება რელიგიურ ინსტიტუტებთან. „რესპუბლიკური პარტია“, რომელმაც ვერ გადალახა 5 პროცენტის ბარიერი და

აილო 3,78% (<http://cesko.ge/res/old/other/2/2675.pdf>), თავის პროგრამის ერთ პუნქტში ნახსენები აქვთ სახელმწიფოსა და მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის ურთიერთობა, სადაც წერია, „რესპუბლიკელები რელიგიის საკითხებს განიხილავენ როგორც მკაცრად ინდივიდუალურ კერძო თემებს და ვეწინააღმდეგებით ეკლესიის ღია თუ ფარულ პოლიტიზების ყოველგვარ მცდელობას, მიუხედავად იმისა, ხდება ეს ხელისუფლების თუ რომელიმე ოპოზიციური გაერთიანების მხრიდან. ამასთანავე, გადაუდებელ ამოცანად ვთვლით საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის დადებული კონსტიტუციური შეთანხმების სრულად ამოქმედებას. ამ მიმართულებით რესპუბლიკური პარტია პირველი რიგის ამოცანად განიხილავს საქართველოს ეკლესიისთვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურებისთვის სამართლებრივი და ფინანსური გარანტიების შექმნას. ყოფილი საეკლესიო მიწები, რომელიც დღეს სახელმწიფოს საკუთრებაშია, უნდა დაუბრუნდეს ეკლესიას. დანარჩენი ზარალი უნდა დაიფაროს ფულადი სახით. ასეთი წესით ეკლესია ყოველწლიურად ბიუჯეტიდან მიიღებს ფულად თანხას (ჩვენი ვარაუდით წელიწადში 15-20 მილიონი). ეს იქნება ზარალის ანაზღაურების, არ იქნება ეკლესიის სუბსიდირება და ვერ ჩაითვლება რელიგურ დისკიმინაციად“ (<http://cesko.ge/res/old/other/0/494.pdf>). ეს არის კარგი მაგალითი, თუ როგორ ცდილობს სამ პროცენტის პარტია, რომელსაც დამოუკიდებლად არასადროს გადაულახავს საარჩევნო ბარიერი, გამოიყენოს მრევლის რელიგური სენტიმენტები ერთის მხრივ და მეორე მხრივ ლოიალურად განაწყოს მართლმადიდებლური ეკლესია თავიანთი პარტიის მიმართ. ისინი აპირებდნენ მიწების გადაცემას ერთ - ერთი რელიგიური ინსტიტუციისთვის. ისედაც მცირე მიწიან სახელმწიფოში როცა მიწას ისეთი ინსტიტუციას გადაცემ რომელიც ჩვეულებრივი დანიშნულებისთვის არ გამოიყენებს და გამოიყენებს საკუთარი, პირადი, ინტერესებისთვის დამლუპველი პოლუზიშია ქვეყნისთვის, რადგან საქართველოში თითმის ყოველ კილომეტრზე დგას ან იდგა ისტორიულად რელიგიური შენობა ნაგებობები და თუ ამ ინსტიტუციას გადავცემდით მიწებს მაშინ გლებს არაფერი დარჩებოდა დასამუშავებელი. მიწის გარდა რესპუბლიკური პარტია აპირებდა 15-20 მილიონის გადახდას მართლმადიდებელი ეკლესიისთვის, რასაც არ მივესალმები, მაგრამ ეს წინასაარჩევნო დაპირება თითქმის ყველა პარტია ქონდა და აქვს საკუთარ პროგრამებში, ზოგს უფრო ნაკლები, ზოგს უფრო მეტი, ამიტომ ამ დანაირებით ვერ გააცო და გული ვერ მოიღბო რესპუბლიკურმა პარტიამ იმ ინსტიტუციის რომელსაც ეს დაუწერა, შესაბამისად ამ ინსტიტუციამ მხარი არ დაუჭირა ამ პარტიას, რაც აისახა 2009 წლის არჩევნებში. აქ საინტერესოა ერთი დეტალი, რესპუბლიკური პარტია, დღიდან დაარსებიდან დღემდე, ხალხში აღიქმევა

როგორც ანტი-ეკლესიური პარტია, „მასონები“ „სოროსისტები“ და სხვა მსგავსი ეპითეტებით. ეს სიტყვები მართლმადიდებლურ მრევლში „სალანძღავ“ სიტყვებად გამოიყენება, ასეთ დროს პარტია გამოდის და დებს ღიად პრომართლმადიდებლურ პროგრამას, რაც ჩემი აზრით, ემსახურებოდა ერთ მიზანს, პარტიას ჩამოცილებოდა ანტი-მართლმადიდებლური კლიშე, ამით კი უბრალო ამომრჩევლის გული მოეგო. რაც არ გამოუვიდათ და საარჩევნო ბარიერიც ვერ გადალახეს. შემდეგი პარტია რომელმაც გადალახა საარჩევნო ბარიერი და აიღო 8,66% არის „ქრისტიან-დემოკრატიული მოძრაობა“(<http://cesko.ge/res/old/other/2/2675.pdf>). სახელიდან გამოდინარე ეს პარტია ვერ იქნებოდა დამოუკიდებელი რელიგიური ინსტიტუტებისგან, განსაკუთრებით მართლმადიდებლური ეკლესიისგან. მათი წინა საარჩევნო პროგრამე შეიძლება ითქვას ქსენოფობიურია, რადგან იგი იწყება ძახილით რომ, „ცვლილებების დროა კონსტიტუციაში და აპირებენ გაატარონ სამი ცვლილება 1) საქართველოში ოფიციალური რელიგია იქნება მართლმადიდებელი ქრისტიანობა, როგორც ქართველი ხალხის ტრადიციულად აღიარებული რელიგია 2) საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალიური მართლმადიდებელი ეკლესიის მწყემსთავარი - სრულიად საქართველოს კათალიკოს პატრიარქი იქნება ხელშეუვალი; 3) სახელმწიფო და ეკლესია ერთმანეთისგან დამოუკიდებელნი იქნებიან“(<http://cesko.ge/res/old/other/0/493.pdf>). ეს პარტია უპირველეს საქმედ მიიჩნევდა, გამარჯვების შემთხვევაში, გაეტარებინა ეს სამი კონსტიტუციური ცვლილება, ეს იმ დროს როცა უამრავი დევნილი იყო საქართველოში და რთული ეკონომიკური მდგომარეობა იყო. ისინი მთავარ პრობლემას მიიჩნევდნენ სახელმწიფოსა და რელიგიური ინსტიტუციების ურთიერთობას, თანაც იმ დროს სამივე ეს პუნქტი, რომელიც „ქრისტიან - დემოკრატიულმა“ მოძრაობა უპირველეს ამოცანად დაისახეს, ეწერა კონსტიტუციაში. ჯერ არ იყო გათანაბრებული საქართველოში ყველა კონფესია, ეს მოხდა 2010 წელს მიღებული ახალი კონსტიტუციით. პარტიის გათვლა აქ სხვა იყო, პირველ თავში ამ ცვლილებების ჩაწერით ისინი ცდილობდნენ მორწმუნე ამომრჩევლის გულის მოგებას, ასევე მართლმადიდებლური ეკლესიის წარმომადგენლების კეთილგანწყობის მოპოვებას, რაც მეტ - ნაკლებად გამოუვიდათ. ასევე, „ქრისტიან - დემოკრატებს“ განათვლების სიტემის რეფორმირებაში ეწერათ, „საჯარო სკოლებში მოხდება ქრისტიანული ღირებულებებზე დამყარებული სასწავლო სააღმზრდელო პროგრამის დანერგვა, რაც საპატრიარქოსთან ინტენსიური თანამშრომლობით და კოორდინაციით მიიღწევა“(<http://cesko.ge/res/old/other/0/493.pdf>). ასეთი ცვლილებების შემდეგ როგორ აპირებდა ეს პარტია დამოუკიდებლობის შენარჩუნებას ძნელი წარმოსადგენია, ანუ თუ ის სასწავლო რეფორმა გავიდოდა რელიგიურ უმცირესობებს რას უპირებდა? მაგრამ

მთავარი იყო რაც შეიძლება მეტი პოპულისტური განცხადება ჩაეწერათ, რათა მართლმადიდებლური ეკლესიის მრევლის გული მოეგოთ, ამ მიზნით პარტიამ საკუთარ დროშაზე დაიხატა ჯვარი, რომელიც სიმბოლოა მთელი ქრისტიანული სამყაროსი და მათ შორი მართლმადიდებლობისაც. პარტიას ეს ყველაფერი გამოუვიდა, მან მოიგო როგორც ეკლესიის წარმომადგენლების გული, ასევე ორწმუნე ამომრჩევლის გულიც და არჩევნებში გადალახა ხუთ პროცენტის ბარიერი, არადა პარტია არჩევნებმადე ოთხი თვით ადრე იყო შექმნილი, რაც პარტიისთვის ცოტა დროა.

2008 წლის არჩევნების შემდეგ იყო 2012 წლის არჩევნები. ამ არჩევნებში გამოჩნდა ახალი მოთამაშე, რომელმაც შეძლო და მანამდე დაქსაქსული ოპოზიცია გააერთიანა. გარდა ამისა, მას ქონდა უზარმაზარი ფული, რაც აქამდე მუდმივად პრობლემა იყო ქართული ოპოზიციისთვის, ისინი მუდმივად აპელირებდნენ სახსრების არ არსებობით, რის გამოც, მათი აზრით აგებდნენ არჩევნებს. მაგრამ ეხლა სიტუაცია შეიცვალა, მოვიდა პიროვნება რომელსაც დიდი ფული ქონდა და მზად იყო ეს ფული პოლიტიკაში დაეხარჯა. იმის გამო, რომ ოპოზიციური პარტიები გაერთიანდნენ საინტერესო წინა საარჩევნო პროგრამები სულ რამდენიმე იყო. ერთი ასეთი იყო, იმ დროს მმართველი პარტიის, „ნაციონალური მოძრაობის“, პროგრამა. ამ პროგრამაში რელიგიურ ინსტიტუტებზე თითქმის არაფერია ნახსენები, სუულ საუბარია თავიანთ მიღწევებზე, მაშინ როცა ისინი იყვნენ მმართველები, ასევე საუბარია იმ ეკონომიკურ გეგმებზე რომლებსაც ისინი აპირებდნენ გაეკეთებინათ არჩევნებში გამარჯვების შემთხვევაში(<http://www.ivote.ge/images/doc/pdfs/nacionalebis%20programa.pdf>). ჩემი აზრით, ასეთი ურთიერთობა მმართველ პარტიასა და რელიგიურ ინსტიტუტებს შორის გამოიწვეული იყო, იმისგამ რომ, სახელმწიფო აღარ უსმენდა რელიგიური ინსტიტუტების წარმომადგენლებს. მათ რამდენიმე ისეთი მნიშვნელოვანი კანონპროექტი მიიღეს რომელსაც ზოგი რელიგიური ინსტიტუტები მხარს არ უჭერდა, ამას დაემატათ ფაქტიც, რომ ზოგმა რელიგიურმა ინსტიტუტებმა ღიად დაუჭირა, იმ დროს მთავარ ოპოზიციურ ძალას მხარი. ამიტომ „ნაციონალური მოძრაობა“ გაბრძობული იყო ამ ინსტიტუტებზე და გადაწყვიტეს წინასაარჩევნო პროგრამაში მათზე არაფერი ეთქვათ. არადა აქამდე ყველგან ახსენებდნენ, ბევრ რამეში მხარს უჭერდნენ, ეხლა კი უცხად მათზე არაფერს ამბობდნენ. ეს უფრო გაბუტვას გავს ამ ორ ინსტიტუტის შორის. შედეგმაც არ დააყვანო და მმართველმა პარტიამ არჩევნები წააგო.

2012 წელს მთავარი ოპოზიციური ძალა ახლად ჩამოყალიბებული პარტია „ქართული ოცნება“ იყო, ამიტომ მათი წინასაარჩევნო პროგრამა ძალზე საინტერესოა.

„ქართული ოცნების“ წინა საარჩევნო პროგრამა, გარდა იმისა, რომ აკრიტიკებს იმ დროინდელ მთავრობას, თითქმის ყველაფერში, ასევე წარმოდგენილი აქვს გეგმა თუ რის გაკეთებას აპირებს, დამატებით ამისა, ახსენებს ამომრჩევლებს თუ რა გაუკეთებია ბიძინა ივანიშვილს საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან 2012 წლამდე, სადაცა დიდი ნაწილი მის მიერ აღდგენილ რამდენიმე ეკლესიას უჭირავს, განსაკუთრებით სამების ეკლესიას. ასევე, ნახსენებია ისიც რომ, ბატონი ბიძინა ივანიშვილი ფულს ახარჯავდა სამღვდელოების წევრებს, იგი პირადად ყიდულობდა სხვადასხვა ნივთებს რელიგიური ინსტიტუციების წარმომადგენლებს, ახარჯავდა მათ ფულს, აკეთებდა უამრავ შესაწირს ეკლესიებისთვის, ასევე ნახსენებია მართლმადიდებლური ეკლესიის განსაკუთრებული როლი, აქ ნახსენებია „გასაჭირის დროს“ ალბათ გულისმობენ იმ დროს მოქმედი მთავრობას და ხალხის თვალში წარმოაჩენენ როგორც გასაჭირს (<http://www.ivote.ge/images/doc/pdfs/ocnebis%20saarchevno%20programa.pdf>).

რელიგიურ სენტიმენტებზე ასეთი თამაში ქართული პოლიტიკისთვის სამწუხაროდ არ ახალია. ყველა დამწყები თუ შემდგარი პარტია ამ გრძნობაზე თამაშობს, „ქართული ოცნებაც“ არაა გამონაკლისი, ისინიც თამაშობენ მორწმუნე ადამიანის გრძნობებზე. მთავარი ისაა, რომ ამის უფლებას თვითონ რელიგიური ინსტიტუტები აძლევენ, ასე იყო ქართული ოცნების შემთხვევაშიც. პარტია „ქართული ოცნების“ დაარსებიდან მალევე მოხდა რელიგიური ინსტიტუტებისა და ამ პარტიის დაახლოება. ეს გამოწვეული იყო კონფესიების ურთიერთობის გაფუჭებით მმართველ პარტიასთან, ამავდროულად, ახალი ალტერნატივის გამოჩენასთან დაკავშირებით. ამით ისარგებლა ბიძინა ივანიშვილმა და მისმა პარტიამ. მას ჭირდებოდა მაღალრეიტინგული ინსტიტუციის მხარდაჭერა, რაც უზრუნველყოფდა მხარდამჭეთა გარჯვეული ჯგუფის მობილიზებას, ეს აუცილებელია ნებისმიერი პოლიტიკური პარტიისთვის, რათა მომავალში უზრუნველყოს არჩევნებში გამარჯვება. „ქართული ოცნების“ და რელიგიური ინსტიტუციის თბილმა დამოკიდებულებამ 2012 წლის არჩევნებში მნიშვნელოვანი შედეგები გამოიღო და „ქართულმა ოცნებამ“ გამარჯვება მოიპოვა.

„ქრისტიან - დემოკრატიული მოძრაობის“ წინასაარჩევნო პროგრამა, საკმაოდ საინტერესოა. 2008 წლის პროგრამასთან სედარებით, უფრო რაციონალური, მაგრამ მიანც არღვევს სეკულარიზმის პრინციპს დაიხრება ერთი რელიგიური ინსტიტუტის სასარგებლოდ. თუ წინა არჩევნებში პარტია გვთავაზობდა მკვეთრად პრომართლმადიდებლურ კონსტიტუციას, 2012 წლის პროგრამაში უწერიათ რომ „ქრისტიან-დემოკრატები მხარს ვუჭერთ დაბალანსებულ საკონსტიტუციო სისტემას“, ასევე, წინა პროგრამისგან განსხვავებით ამ პროგრამაში უმცირესობის

უფლებებიც გათვალისწინებული აქვთ, ოღონდ ისევ რელიგიური კუთხით და საქართველოში არსებული კონფესიური უმცირესობების წარმომადგენლების გულის მოგების მიზნით, მათ პროგრამაში ვკითხულობთ, „სასწავლო და რელიგიური დაწესებულებების სუბსიდირებას მუნიციპალური და სახელმწიფო ბიუჯეტებიდან მოხდება“, ეს გათვლილია არა ხუმცირესობის გულის მოსაგებად, არამედ მათი სულიერი ლიდერებისთვის, რომ მათ მხარი დაეჭირა ამ პარტიისთვის. ქრისტიან - დემოკრატები არც ამ პროგრამაში არ ცვლიან სასკოლო რეფორმას და გამარჯვების შემთხვევაში აპირებდნენ „მართლმადიდებლური კულტურის ისტორიის სწავლებას სკოლებში“, ოღონდ არც აქ ჩანს რელიგიური უმცირესობების წარმომადგენელ მოსწავლეებს რას უშვებოდნენ? მაგათთვის როგორ უნდა ესწავლებინათ მართლმადიდებლობა(http://www.ivote.ge/images/doc/pdfs/christian_democratic_movement_fullprogram_geo.pdf), ეს ყველაფერი, რა თქმა უნდა, პოპულიზმის ელემენტებს შეიცავს, მაგრამ არა იმდენს რამდენსაც წინა საარჩევნო პროგრამა. ეს გამოწვეული უნდა იყოს, პარტიის როგორც ინსტიტუციის გაზრდით, თუმცა ბოლომდე ჩამოყალიბებული არ არაინ. თუ „ქრისტიან - დემოკრატება“ 2008 წელს საარჩევნო ბარიერი გადალახეს, 2012 წლის არჩევნებში იგივე ვერ მოახერხეს, რადგან, მოკლდათ მხარდაჭერა სასულიერო ინსტიტუტებისგან, მათი სიმპათია „ქართული ოცნებისკენ“ იყო მიმართული, ასევე იმ დროს ხალხში იყო გავცელებული აზრი, რომ „ქრისტიან - დემოკრატები“ სამთავრობო პარტიის სატელიტები იყვნენ, ამ აზრმა მათ როგორც ამომრჩეველი დააკარგინა, ასევე დააკარგინა რელიგიური ინსტიტუტების ნდობაც, რამაც შედეგი გამოიღო და ქრისტიან - დემოკრატიულმა მოძრაობამ ბარიერი ვერ გადალახა.

2008 წელს ბარიერი გადალახეს, მაგრამ პარლამენტში არ შევიდა „ლეიბორისტული პარტია“. მათ საკმაოდ საინტერესო პროგრამა დადეს 2008 წლის საარჩევნოდ, შეიძლება ითქვას, თავიანთ ფუნდამენტურ ღირებულებებზე თქვეს უარი ბარიერის გადალახვის გამო. ამ პარტიამ დაივიწყა ის ფაქტი რომ არიან ლეიბორისტები, შესაბამისად მემარცხენეები, ეს პროგრამა კი აპელირებს ეროვნულობაზე, კონსერვატიზმზე, ასევე ლეიბორისტული პარტიის პროგრამა პრომართლმადიდებლურია და შეიცავს შოვინიზმისა და ქსენოფობიის ელემენტებსაც, მაგალითად „სამუდამოდ დასრულდება ეკლესია-მონასტრების ნგრევის, ეროვნული ღირებულებების, ტრადიციებისა და ისტორიული მემკვიდრეობის ხელყოფის არსებული გამანადგურებელი პოლიტიკა, გარდა ამისა, ჩემს ისტორიულ მოვალეობად მიმაჩნია, უპირობოდ ადვასრულო კონსტიტუციური შეთანხმება სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის: არ დარჩება არც ერთი თემი, სოფელი, სადაც არ იქნება მოქმედი

ეკლესია, ჩვენი სულიერი ძლიერების საფუძველთა-საფუძველი (<http://www.ivote.ge/images/doc/pdfs/leiboristebis%20programa.pdf>). ეს რა თქმა უნდა არ არის ევროპოლი ტიპის მემარცხენეობა, ვერსად ვერ ნახავთ ევროპაში მემარცხენე პარტია რომელიც სარწმუნოებით ეროვნულობით აპელირებდეს. ლეიბორისტულ პარტიას ეს ყველაფერი დაჭირდა მორწმუნე ამომრჩევლის გულის მოსაგებად, ასევე შოვინისტურად მოაზროვნე ამომრჩევლის დასარწმუნებლად, რომ ისინიც „მაგარი პატრიოტები არიან“. სინამდვილეში ეს ყველაფერი პოპოლიზმია და მეტი არაფერი, ხალხის მოსატყუებლად გადადგმული ნაბიჯი. ამან არ გაჭრა, რადგან იმ დროს ამომრჩეველი პოლარიზებული იყო, არსებობდა ორი ძალა, ან „ნაციონალური მოძრაობა“ ან „ქართული ოცნება“, სხვა ალტერნატივა არ არსებობდა. ამან მნიშვნელოვნად დააზარალა ლეიბორისტული პარტია, მათ მხარი არც რელიგიურმა ინსტიტუტებმა დაუჭირეს მხარი და არც შოვინისტურად განწყობილმა ამომრჩეველებმა. შედეგად ლეიბორისტული პარტია კიდევ ერთხელ დამარცხდა არჩევნებში.

ბოლო არჩევნები რომელცი საქართველოში ჩატარდა იყო 2016 წლის 8 ოქტომბერს. საკმაოდ საინტერესო არჩევნები იყო, ამ არჩევნებით გამოჩნდა რომ ხალხს ნდობა დაკარგული აქვთ პარტიების მიმართ. სულ მონაწილეობდა 28 პარტია, შესაბამისად პროგრამების კუთხით საკმაოდ საინტერესო იყო. დავიწყოთ მმართველი პარტიით. „ქართულ ოცნებას“ 2012 წლის არჩევნებისგან განსხვავებით უკვე ქონდა გამოცდილება, ამიტომ ეს პროგრამა არა ერთი კაცის გაკეთებულ საქმეზე იყო აწყობილი, არამედ იმაზე თუ რა გააკეთეს და რის გაკეთებას აპირებდნენ მომავალში. რელიგიურ ინსტიტუტებთან ურთიერთობის კუთხით კი ამ პროგრამაში მაქსიმალურადაა დაცული საქართველოში არსებული ყველა კონფესიის უფლებები, რადგან ისინი ხელისუფლებაში იყვნენ და ყველა აღმსარებლობის მქონე მოქალაქის მხარდაჭერა ჭირდებოდათ, ასევე როგორც მმართველ პარტია მათ მართებდათ მეტი ტოლერანტობის გამოჩენა აღმსარებლობის კუთხით. თუმცა ამ პროგრამაშიც არის რამდენიმე საკამათო დეტალი რელიგიურ ინსტიტუტებთან მიმართებაში. მაგალითად „ქართულ ოცნებას“ პროგრამაში უწერია „უზრუნველყოფილია რწმენის თავისუფლება და რელიგიური მრავალფეროვნება. სახელმწიფო ხელს უწყობს საზოგადოებაში რელიგიური შემწყნარებლობის სულისკვეთების შემდგომ განვითარებას. რელიგიური თანასწორობის განმტკიცებისა და კონფესიური თვითმყოფადობის ხელშეწყობის მიზნით, შეიქმნა რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტო. სახელმწიფო ახორციელებს საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის ფინანსურ მხარდაჭერას, ასევე სახელმწიფო ვალდებულებას ღებულობს სხვა კონფესიების ფინანსური მხარდაჭერისას

<http://41.ge/program>). ეს შეიძლება აღქმული იქნას როგორც მათი მოსყიდვის საშუალება, რადგან ვინც ფულს უხდის რელიგიური ინსტიტუციის წარმომადგენლებს, იმათ უჭერენ ისინიც მხარს, ასე იყო სააკაშვილის დროსაც და ასე იყო ახლაც, იმ რეგიონში სადაც სააკაშვილს და მის მთავრობას 80 პროცენტის მხარდაჭერა ქონდა უცხად ბოლო არჩევნებში 60 პროცენტი აიღო „ქართულმა ოცნებამ“, ეს ყველაფერი მთავრობის მიერ ბიუჯეტიდან გამოყოფილი ფინანსური დახმარებების წყალობით მოხდა. გარდა ამისა, პოლიტიკური ლიდერები და პარტიის სახეები ხშირად ჩნდებოდნენ რელიგიურ ლიდერებთან, რომ ხალხის თვალში აღქმულიყვნენ როგორც მათთან დაახლოებული პირები. თუმცა, მართლმადიდებლური ეკლესიიდან მხარდაჭერა ისეთი ძლიერი არ იყო, როგორც 2012 წლის არჩევნებში, ეს გამოწვეული იყო იმ რიგირ კანონებით და გადაწყვეტილებების მიღების გამო. ეს იყო ერთ - ერთი ფაქტორი იმისა რომ ქართულმა ოცნებამ ამომრჩევლების 48 პროცენტი აიღო.

„ნაციონალურმა მოძრაობამ“, რომელიც 2012 წლის არჩევნებში დამარცხდა, ამ არჩევნების წინაც წარადგინა თავიანთი პროგრამა, აქ საუბარია განათლების რეფორმაზე, ეკონომიკურ რეფორმაზე, სამართლო რეფორმაზე, მაგრამ მსგავსად 2012 წლის წინასაარჩევნო პროგრამისა აქ არაფერი ნახსენები რელიგიურ ინსტიტუტებზე, მათ დამოკიდებულებაზე, თუ რას ფიქრობენ ამ საკითხზე <http://www.ivote.ge/saparlamento-archvenebi-2016/programebi/22449-saarchevno-programa-saparlamento-archevnebi-2016-nacionaluri-modzraoba.html?lang=ka-GE>).

როგორც ჩანს, ის ურთიერთუთანხმოება რომელიც არსებობდა „ნაციონალურ მოძრაობასა და რელიგიურ ინსტიტუტებს შორის, მათ დამარცხებამდე არ განელებულა და ისევ არსებობს. ასევე, ვინაიდან „ნაციონალური მოძრაობა“ ამ არჩევნების წინ აღარ იყო ხელისუფლებაში და ბიუჯეტზეც ხელი ვეღარ მიუწვდებოდათ რელიგიურ უმცირესობებსაც ვეღა უხდიდნენ ფულს, რომ მათთვის დაეჭირათ მხარი, რამაც გამოიწვია მათი დამარცხება ეროვნული უმცირესობებით დასახლებულ ტერიტორიაზე. ყველა ამ ფაქტორის გათვალისწინებით, „ნაციონალურმა მოძრაობამ“ ბოლო არჩევნებში ამომრჩევლების 27 პროცენტი მიიღო და კვლავ მეორეზე გავიდა.

ყველასთვის მოულოდნელად 2016 წლის არჩევნებში პარლამენტში შევიდა „ქართველოს პატრიოტთა ალიანსი“, შესაბამისა, მათი პროგრამაც საინტერესოა, საინტერესოა რას პიდებოდნენ ხალხს, რას ფიქრობდნენ რელიგიურ ინსტიტუტებზე და როგორი დამოკიდებულება აქვთ მათ ამ საკითხზე. მათი პროგრამის კითხვივას თავლში მოგხვდებათ ერთი სვეტი რომელიც მთლიანად ეძღვნება

მართლმადიდებლური ეკლესიის საჭეთმპყრობელს, მის უმინდესსა და უნეტარეს, ილია მეორეს, იქვე იგავია მოთხრობილი სატანაზე და ღმერთზე თუ როგორ აუჯანყდა ეშმაკი ღმერთს. ამით პარტიოთა ალიანსი ალეგორიულად ეუბნევა ამომრჩეველს და ამ რელიგიური ინსტიტუციის წარმომადგენლებს, რომ ისინი არასდროს აუჯანყდებიან და სულ დაუჯერენ ილია მეორეს, რადგან მათ თავლში ილია მეორე გაიგივებულია ღმერთთან, ხოლო აჯანყებული და არ დამჯერი ხალხი სატანასთან. ეს საკმაოდ მარტივი და ეფექტური ხერხია ამომრჩევლების გულის მოსაგებად. გარდა ამისა, გაზიარებულია საპატრიარქოს წარმომადგენლების პოზიცია ID- ბარათებზე, რომ ეს ბარათები სატანურია და მსგავსი პოპულისტური აზრები, რომელიც მრევლში დადებით ემოციებს აღძრავს. ასევე, მათ პროგრამაში ნახსენებია სოფელ ჭელაში განვითარებული მოვლენები და აზიზის მეჩეთთან დაკაშირებული სიტუაცია, ორივეგან პარტია მართლმადიდებლური ეკლესიის პოზიციას იზიარებს, თან ისე გამოყავს რომ ამ რელიგიური ნაგებობების აშენება აწყობს ქვეყნის მტრებს და ვითომ თავად მუსლიმი მოსახლეობაა წინააღმდეგი ამ შენობების აგებისა. „პატრიოტთა ალიანსი“ ეხება რელიგიური ინსტიტუტების დაფინანსების საკთხსაც, „უნდა დავითვალოთ რამედნი მართლმადიდებელია. ჩვენი აზრით, მართლმადიდებელი სამი მილიონი მაინც არის. ეს სამი მილიონი უნდა გავამრავლოთ 50 ლარზე და აი, დაახლოებით 150 მილიონით ყოველწლიურად უნდა დააფინანსოს მართლმადიდებლური ეკლესია, ქართული მართლმადიდებლური ეკლესია“, მათი აზრით, ეს ქვეყანას მოუტანს უსაფრთხოებას და მშვიდობას (http://www.interpressnews.ge/ge/images/pdfpdf/inashvili_programa.pdf). გარდა ამისა პროგრამა სასვეა, შოვინიზმით და შეიცავს ქსენოფობიურ ელემენტებსაც. ეს ყველაფერი პარტიას დაჭირდა მორწმუნე ამომრჩევლის მოსაზიდად და „ურა-პატრიოტების“ ხმების მოსაპოვებლად. ამ პარტია ქონდა ტელევიზია, რომელშიც ხშირად გამოდიოდა მართლმადიდებლური ეკლესიის წარმომადგენლები და ულტრანაციონალური ჯგუფის წევრები, საიდანაც ქსენოფობიური განცხადებები კეთდებოდა. ეს ყველაფერი დაეხმარა „პატრიოტთა ალიანსს“ გადაელახათ 5 პროცენტის ბარიერი და მოხვედრილიყვნენ პარლამენტში.

არასაპარლამენტო ოპოზიციებიდან რამდენიმე პარტიის პროგრამაა საინტერესო. მაგალითად, ლეიბროსიტული პარტია, რომელმაც წინა არჩევნები წააგო, ამიტომ უნდა შეეცვალა პროგრამა, მაგრამ ლეიბორისტულა პარტია ამით დიდად არ შეიწუხარ თავი, თუ მაშინ სააკაშვილს და მის მთავრობას აკრიტიკებდა ეხლა ბიძინა ივანიშვილს და მის მტავრობას აკრიტიკებს, პარალელურად უწერია ბევრი პოპულისტური განცხადება. „ლეიბორისტული პარტია“ ეხება რელიგიურ ინსტიტუტებს, განსაკუთრებით მართლმადიდებლურ კონფესიას. მათი აზრით

„ქართული სახელმწიფო დაეფუძნება ეროვნულ-ქრისტიანულ ღირებულებებს“, ასევე, „ქრისტიანული კულტურა, წინაპართა ამაღლებული ტრადიციები, უდიდესი ისტორიული მემკვიდრეობა მომავალი თაობის აღზრდისა და განათლების სულიერი ბაზისი გახდება“, გარდა ამისა, ისინი ეხებიან ეკელსიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობას, სადაც საუბარია ეკლესიის დანიშნულებაზე, მათი აზრით. ასევე, სახელმწიფოს ვალდებულებად თვლიან ეკელსიის გაძლიერებას ხელი შეუწყონ (<http://www.ivote.ge/saparlamento-archvenebi-2016/programebi/22779-saarchevno-programa-saparlamento-archevnebi-2016-saqarthvelos-leiboristuli-partia.html?lang=ka-GE>).

ეს ყვალაფერი გათვლილია მორწმუნე ამომრჩევლის გულის მოგებაზე, მაგრამ ამ პარტიას ეს არ გამოდის, რადგან იგი ძალიან დიდი პოპულისტობის ელემენტებს შეიცავს. ამ არჩევნების ერთ - ერთი მთავარი მოლოდინელობა იყო თავისუფალი დემოკრატიების ვერ შესვლა პარლამენტში, ამიტომ მათი პროგრამაც საინტერესოა, იმასაც თუ გავითვალისწინებთ რომ ამ პარტიამ პირველად დადო წინასაარჩევნო პროგრამა. პარტია შეიქმნა 2010 წელს, როცა საპარლამენტო არჩევნები მოვიდა გაერთიანდა ბიძინა ივანიშვილთან, ამიტომ ის პროგრამა რომელიც 2012 წელს დაიდო მთლიანად კვალიციის პროგრამა იყო. 2016 წლის არჩევნებში პირველად ირებდა მონაწილეობას, როგორც დამოუკიდებელი სუქიექტი, ამ მხრივაც საინტერესოა ამ პარტიის წინასაარჩევნო პროგრამა. უნდა ავღნიშნო, რომ პირველი ჯერისთვის ეს პროგრამა საკმაოდ დახვეწილი, მასში არის კრიტიკი მთავრობის მიმართ, ასევე არის გეგმები თუ რას გააკეთებდნენ ხელისუფლებაში მოსვლის შემთხვევაში, რელიგიურ ინსტიტუტებთან მათი დამოკიდებულება თითქმის არ არის ნახსენები, არც ეროვნულ და რელიგიურ უმცირესობებზე აქვთ საუბარი(<http://www.ivote.ge/images/doc//final - fd platforma 2016.pdf>). ამის მიზეზი, ჩემი აზრით, ამ პარტიაში გამოცდილი ხალხის ყოფნა. პარტია კი ახალია, მაგრამ იქ მომუშავე პოლიტიკოსები სხვადასხვა დროს იყვნენ ხელისუფლების სათავეში, ძირითადად მუსაობდნენ საგარეო სფეროში, როგორც მაგალითად ირაკლი ალასიანია, იგი სააკაშვილის დროს გაეროში საქართველოს ოფიციალური წარმომადგენელი იყო, ასევე ქალბატონი ნათია ფანჯიკიძე, რომელიც ივანიშვილის მთავრობის საგარეო საქმეთა მინისტრი იყო, ამიტომ მათ იციან დასავლელი მეგობრების მოთხოვნები, რომ გაწონასწორებული პარტია და გაწონასწორებული პარტიის სამოქმედო გეგმა აუცილებელია, ალბათ, აქედან გამომდინარე გამოიტანეს ასეთი წინა საარჩევნო პროგრამა. მეორე პოლიტიკური პარტია რომელმაც ვერ გადალახა საარჩევნო ბარიერი, მაგრამ იყო პარლამენტში შევიდა 201 წელს „ქართულ ოცნებასთან“ ერთად არის „რესპუბლიკური პარტია. მ პარტიის დამოუკიდებელი პროგრამა რომელიც 2008 წლის არჩევნებში დადეს შეიძლება ითქვას იყო

პრომართლმადიდებლური. ისინი მზად იყვნენ ბიუჯეტიდან გადაეხადათ გარკვეული თანხა ეკლესიისთვის, ასევე მზად იყვნენ მათთვის ტერიტორიებს გადასაცემად, სადაც კი მათი სენობა ანგებობები იდგა. ამ პროგრამაში რელიგიურ ინსტიტუტებზე თითქმის არაფერი არ არის ნახსენები, მეტიც, ისინი რაღაც დოზით უპირისპირდებიან რელიგიურ ინსტიტუტებს, რადგან მათ ერთ - ერთ პრობლემად მესიანიზმი აქვთ გამოტანილი. ეს საკითხი მნიშვნელოვანი ქვაკუთხედაა მართლმადიდებლური ეკლესიისა. ამ კონფესიის წარმომადგენლები მუდმივად საუბრობენ ქართველი ერის დანიშნულებაზე, რომ მათი დანიშნულებაა მართლმადიდებლობის გადარჩენა. ამ ყველაფერს უპირისპირდება რესპუბლიკური პარტია თავიანთი პროგრამით „როგორ გავთავისუფლდეთ მესიანიზმისაგან“ (<http://www.ivote.ge/saparlamento-archvenebi-2016/programebi/22435-saarchevno-programa-saparlamento-archevnebi-2016-respublikuri-partia.html?lang=ka-GE>). რატომ შეიცვალა „რესპუბლიკურმა პარტია“ ასე მკვეთრათ პოზიცია ამ საკითხთან დაკავშირებით? ჩემი აზრით, ეს გამოწვეული იყო იმ იმედგაცრუებით რომელიც მათ იწვნეს 2008 წელის არჩევნებში. ამ არჩევნების პროგრამა გათვლილი იყო იმ სტერეოტიპების ჩამორეცხვაზე რომელიც არსებობდა ხალხში რესპუბლიკურ პარტიასთან დაკავშირებით, რომ ისინი არიან „მასონები“, „სოროსისტები“ „ანტიქრისტიანები“ და სხვა მსგავსი კლიშეები, რომელიც უარყოფითად აღიქმევა ქართულ საზოგადოებაში. იმ პროგრამით რომელიც წარადგინეს 2008 წელს ეს არ გამოუვიდათ. ამ არჩევნების წინ გადაწყვიტეს დაეწერათ და გამოეტანათ ის პროგრამა, რასაც რეალურად ფიქრობდნენ. შედეგმაც არ დააყოვნა და „რესპუბლიკურმა პარტია“ სამი პროცენტით ვერ აიღო 2016 წლის არჩევნებში.

შეჯამებისთვის, შეიძლება ვთქვა, პარტიების ნდობის დაკარგვა ამომრჩევლის თავლაში თავად პარტიების ბარლია. გამარჯვების მიზნით ისინი უამრავ სისულელეს პირდებიან ხალხს, ხოლო შემდეგ ამას როგორ განახორციელებენ აღარ ფიქრობენ. ასეთმა დამოკიდებულებამ გამოიწვია ელექტორატის თავლში სრული აპათია პარტიების მიმართ, ასეთმავე დამოკიდებულებამ პოლიტიკის მიმართ დაღუპა თვითონ პარტიებიც. სამაგიეროდ გაეზარდათ რეიტინგი რელიგიურ ინსტიტუტებს და პარტიებს არჩევნებში გამარჯვების გამო უხდებდათ ამ ინსტიტუტების გულის მოგება და მათთან პოზიციონირება. დღეს - დღეისობით არჩევნებში გაიმარჯვებს ის ვინც უფრო მეტ შეღავათს და სარგებელს დაპირდება ამა თუ იმ რელიგიურ ინსტიტუტს.

დასკვნა

დასკვნის სახით, შეიძლება ვთქვა, რომ პოლიტიკური პარტიების და რელიგიური ინსტიტუტების ურთიერთობა დღევანდელ საქართველოში საკმაოდ რთულია. ამ ურთიერთობას მოაქვს ბევრი პრობლემა, რომელიც უშლის საქართველოს ხელს განვითარებაში და დასავლურ ორგანიზაციებში გაწევრიანებაში. რადგან სეკულარიზმი არის ერთ - ერთი პრინციპი სახელმწიფოებრიობის.

ჩვენს ქვეყანაში ეს ორმაგად რთულია, რადგან სეკულარიზმის არანაირი გამოცდილება არ გვქონია მთელი ჩვენი ისტორიის განმავლობაში, დაწყებული ქრისტიანობის მიღების დღიდან დამთავრებული დღემდე. მთელი ამ ხნის განმავლობაში სულ მიდიოდა ჭიდილი რელიგიური წარმომადგენლებსა და სახელმწიფოს შორის. ისტორიულად, უფრო ხშირად რელიგიური წარმომადგენლები იმარჯვებდნენ, ეს იყო მაშინ როცა საქართველოს სახელმწიფო საკმაოდ დასუსტებული იყო, მაგალითად გვიან შუა საუკუნეებში, ან მაშინ როცა ჩვენი ქვეყანა სამთავროებად იყო დაქუცმაცებული, ამ დროს ეკლესია ქვეყნის გაერთიანებაზე კი არ ძრუნავდა, არამედ თავიანთი, პირადი მიზნების მოგვარებაზე. თუმცა ხდებოდა ისეც რომ ხელისუფლების წარმომადგენლები იმორჩილებდნენ რელიგიურ ინსტიტუტებს, ამ დროს საქართველო ყველაზე ძლიერი იყო ხოლმე, ამის მაგალითია, ვახტანგ გორგასლის მართველობის მეორე ნახევარი, ან წმინდა მეფე დავით აღმაშენებლის მმართველობა, რომელმაც სრულიად გაწმინდა ეკლესია მისთვის ურჩი სასულიერო პირებისგან. იყო ისეც რომ ეკლესია წყვეტდა ქვეყნის საგარეო პოლიტიკას. ერეკლე მეორემ რელიგიური კუთხით აირჩია მოკავშირედ რუსეთი იმპერია. ამ ყველაფერს შედეგად მოყვა ის რომ საქართველოში გაბატონდა რუსული შოვინიზმით გაჟღენთილი მართლმადიდებლობა, რომელმაც გამოუსწორებელი ზიანი მიაყენა ამ ინსტიტუტს. მთელი ჩვენი ისტორიის მანძილზე სამად სამი წელი იყო როცა ქართული სახელმწიფოებრიობა იყო სეკულარული, ეს იყო პირველი რესპუბლიკის დროს, როცა ამ მხრივ მართლა ევროპული სახელმწიფო ვიყავით, ვჯობნიდით კიდევ ბევრ იმდროინდელ სახელმწიფოსაც. ამას მოყვა უბედურება სახელად საბჭოთა კავშირი. ეს სახელმწიფო საწყის ეტაპზე ხოცავდ რელიგიურ პირებს, შემდეგ შეცვალა პოლიტიკა და მთაილანად დაიმორჩილა, გადააქცია როგორც „კაკებს“ ერთ - ერთ დანამატ ორგანოდ. ასეთი ისტორიული გამოცდილებით მივიდა საქართველო დამოუკიდებლობამდე. გამოცდილება კი ყველაფერში მნიშვნელოვანია, განსაკუთრებით პოლიტიკაში და ისეთ სენსიტიურ საკითხში როგორცაა სეკულარიზმი. ჩვენ რომ გვქონოდა სეკულარიზმის დიდხნიანი გამოცდილება არ ვიფიქრებდით რომ სეკულარიზმი ანტირელიგიურია და ის ეწინააღმდეგება ღვთიურ

მოდღვრებას, შესაბამისად არც ისე რთულად წავიდოდა სეკულარიზმი დანერგვა როგორც მიდის ეხლა.

საბჭოთა სისტემის დაშლის შემდეგ რელიგიური ინსტიტუტები საკმაოდ პოპულარულები გახდნენ. ეს განაპირობა ერთის მხრივ იმან რომ ეს ინსტიტუტები დაპირისპირებული იყო სსრ-თან და ხალხის თვალში ისინი მართალ და კარგ ორგანიზაციებად აღქმოდნენ, რადგან საბჭოეთი იყო „ბოროტების იმპერია“. მეორე მხრივ ამ ორგანიზაციების პოპულარობა განაპირობა და ეხლაც განაპირობებს უვიცი პოლიტიკოსები, რომლებმაც უამრავჯერ მოატყუეს ხალხი. შესაბამისა, მათ თვალში პოლიტიკურმა პარტიებმა და პოლიტიკოსებმა ნდობა დაკარგეს, ეს ნდობის მანდატი დაიმსახურეს რელიგიურმა ორგანიზაციებმა. რელიგიური ინსტიტუტები ამ ნდობით სარგებლობენ და მმართველ პარტიას აკეთებინებენ იმას რაც მათ უნდათ, წინააღმდეგ შეთხვევაში მმართველი პარტია წააგებს არჩევნებს და მათ შეცვლის სხვა პარტია, რომელიც ამ ორგანიზაციის დამჯერი იქნება. საქართველოში რელიგიური ორგანიზაციები ბევრ რამეს წყვეტენ, წყვეტენ თუ რომელი კანონი მიიღონ, რომელი არ მიიღონ, თუ მათ არ მოეწონებათ ეს თუ ის კანონი აქციებს მოაწყობენ და მთავრობას დაანახებენ თუ რამდენი არიან, არადა მაღტლა ბევრი არიან. მმართველი პარტია კი ამით, როგორც წესი, შეშინდება ხოლმე და ცვლის ამა თუ იმ კანონს ისე როგორც რელიგიურ ინსტიტუტებს უნდათ. კონფესიების წარმომადგენლები ამ ყველაფერს იყენებენ თავიანთი ძალაუფლების გასამყარებლად ან უფრო განსამტკიცებლად.

პოლიტიკურმა პარტიებმა ნდობა თავიანთი არასწორი პოლიტიკის გამო დაკარგეს. ისინი მოქალაქეებს მუდმივად პირდებოდნენ ისეთ ღამეებს რომლებსაც ისინი ვერ შეასრულებდნენ, ატყუებდნენ საკუთარ ამომრჩევლებს. როცა ვინმე მოგატყუებს ბევრჯერ ბუნებრივია მის მიმართ ნდობა გეკარგება, ასე იყო ქართული პოლიტიკის შემთხვევაში. ნებისმიერი პარტია პირდებოდნენ ეკონომიკურ წინსვლას, კეთილდღეობას, თუმცა დღემდე ეს ვერცერთმა პარტიამ ვერ შეძლო, ამიტომ ამომრჩევლებს მოუხდა ნდობა სხვა ინსტიტუციის მიმართ გამოეხატა, იმ ინსტიტუციის მიმართ, რომელიც არაფერს გპირდება გარდა სულის ცხოვნებისა, ოღონდ თუ წესებს დაიცავ. ამან გამოიწვია ის რომ დამოუკიდებლად პარტია აღარ შეეძლო არჩევნებში გამარჯვების მოპოვება, მას დაჭირდა ისეთი ინსტიტუცია რომელსაც მაღალი ნდობა აქვს საზოგადოებაში და რომლის სიტყვასაც ელექტორატის უმეტესობა დაიჯერებდა. ასეთი ინსტიტუცია აღმოჩნდა რელიგიური კონფესიები, რომლებმაც სახელმწიფოს სხვადასხვა სახის შეღავათები მოსთხოვეს. ქვეყანაში ბევრი პარტიაა და ყველამ ერთი - მეორეზე უკეთესი შერავათები დაწესებას დაპირდა რელიგიურ ინსტიტუტებს. ამ ინსტიტუტებს რომელიც მოეწონებათ იმას უჭერენ მხარს, როგორც წესი ის პარტია იმარჯვებს ხოლმე მომავალ არჩევნებში რომლის მხარეზეც არის რელიგიური კონფესიები. ამ დროს ყველას ავიწყდება სეკულარიზმის პრინციპი და სახელმწიფოებრიობა, მთავარია პარტია მოვიდეს

ხელისუფლებაში, ქვეყანას ეშველება. თუმცა ისტორიაში არ არსებობს შემთხვევა სახელმწიფოსა და რელიგიურ ინსტიტუტებს შორის უთანხმოება არ მომხდარიყო. გარკვეული დროის შემდეგ მაინც მოხდება ამ ორ ინსტიტუციას შორის დაპირისპირება, რაც არ უნდა მეტი დაუთმო ის მაინც უფრო მეტს მოინდომებს, საბოლოოდ სახელმწიფოს მაინც მოუწევს რაღაც დათმობებზე უარის თქმა და აქედან იწყება კონფლიქტი. ამიტომ, ყველაფერს ჯობს, სახელწიფმ და რელიგიური ინსტიტუტების შეთანხმდნენ რაღაცებზე, მეტი არც სახელმწიფომ მისცეს და არც რელიგიურმა ინსტიტუციებმა მოითხოვონ შეთანხმების გარდა რამე. ამას ჭირდება ძლიერი სახელმწიფო თავისი ძლიერი ინსტიტუტებით, ძლიერ სახელწიფოს კი ჭირდება ძლიერი პოლიტიკოსები.

გამოყენებული ლიტერატურა

- 1) https://books.google.ge/books?id=qBJmeM6DiBAC&pg=PR3&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false – „ახალი ცივი ომი“
- 2) <http://www.grassroots.ge/doc/NiniOkropiridze.pdf>
- 3) <http://www.tabula.ge/ge/story/84309-religia-sajaro-politikashi> - „რელიგია საჯარო პოლიტიკაში“
- 4) <https://iliauni.edu.ge/ge/ajax/downloadFile/10300/%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9D%E1%83%AA%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A3%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%97%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9E%E1%83%9D%E1%83%9A%E1%83%9D%E1%83%92%E1%83%98%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%97%E1%83%94%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%97%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%92%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%96%E1%83%94.pdf> – „მეოცე საუკუნის ანთროპოლოგიური თეორიები მითსა და რელიგიაზე“
- 5) <http://www.ambioni.ge/saxelmwifo-da-eklesia> - „სახელმწიფო და ეკლესია“
- 6) <http://www.culturedialogue.com/resources/library/translations/fox.shtml> - „ეთნორელიგიური კონფლიქტები მესამე სამყაროში: რელიგიის როგორც კონფლიქტის მიზეზის როლი“
- 7) <https://emcrights.files.wordpress.com/2016/09/e1839ee1839de1839ae18398e183a2e18398e18399e183a3e183a0e18398-e18397e18394e1839de1839ae1839de18392e18398e18398e183a1-e183a1e18390e18394.pdf> - „პოლიტიკური თეოლოგიის საეჭვო მემკვიდრეობის რაციონალური მნიშვნელობა“
- 8) <http://www.parliament.ge/ge/kanonmdebloba/constitution-of-georgia-68>) - საქართველოს კონსტიტუცია
- 9) (<https://iberiana2.wordpress.com/russia/stalin-and-church/>) - „სტალინი და ეკლესია: ხუთი ფაქტი“

- 10) <https://malkhaznakashidze.files.wordpress.com/2013/10/konstitucia-kart.pdf>) - საქართველოს 1921 წლის 21 თებერვლის კონსტიტუცია
- 11) (<http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0patriarc--00-1----0-10-0---0---0prompt-10---4-----0-11--11-ka-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&cl=CL3&d=HASH0521810ff9a47db51542d8.13.3&x=1>) - საქართველოს წმინდა მეფეები: რუის - ურბნისის კრება“
- 13) (<http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0period--00-1----0-10-0---0---0prompt-10---4-----0-11--11-ka-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&a=d&c=period&cl=CL2.15&d=HASH9c2e0e93f425d262f855b7.10>) - „საქართველოს წმინდა მეფეები“
- 14) (http://www.dzeglebi.ge/statiebi/istoria/davit_agmashenebeli.html) - „მეფე დავით აღმაშენებელი“
- 15) (https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%95%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%92_I_%E1%83%92%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%98) - „ვახტანგ პირველი გორგასალი“
- 16) (<http://samtavro.ge/index.php?m=384>) - „წმინდა მეფე მირიანი და წმინდა დედოფალი ნანა“
- 17) (<http://intermedia.ge/%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%90/27316-%E1%83%A4%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%93%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%AE-%E1%83%9C%E1%83%98%E1%83%AA%E1%83%A8%E1%83%94%E1%83%A1-%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%A5%E1%83%95%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98/95/>) - „ფრიდრიხ ნიცშეს გამონათვამები“
- 18)(<http://www.radiotavisupleba.ge/a/blog-giorgi-maisuradze-tsminda-giorgi/26996298.html>) - „გიორგი მაისურაძის ბლოგი „წმინდა გიორგი და ზიგმუნდ ფროიდი, ანუ მფარველი მამის ძიებაში““
- 19) <http://www.qwelly.com/group/sociology/forum/topics/iluzia?commentId=6506411%3ACom>

[ment%3A976167&groupId=6506411%3AGroup%3A886792](#)) – „რელიგიის სოციოლოგიის კლასიკური თეორიები: რელიგია როგორც სოციალური ილუზია“

20) (<https://burusi.wordpress.com/2013/08/17/marqs/>) – „კარლ მარქსი -ჰეგელის სარათლის ფილოსოფიის კრიტიკა“

21) (გიორგი მაისურაძე - სეკულარულობა და მისი კრიზისი თანამედროვე საქართველოში, ბათუმის უნივერსიტეტი, 01.06.2016)

22) (A History of the Church in the Middle Ages by f. Donald logan) - დონალდ ლოგანის წიგნი „ შუა საუკუნეების ეკლესიის სიტორია“

23) (<http://wol.jw.org/ka/wol/d/r20/lp-ge/2003280>) – „რა ემართება სულიერ ფასეულობებს“

24) <https://www.youtube.com/watch?v=4DEjbMX9ogw> — „ქართული ოცნების“ 2016 წლის არჩევნებში გამარჯვების ზეიმი

25) <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=20309> - სააკაშვილის ახალი სამაგალითო მოდელი

26) http://for.ge/view.php?for_id=44160&cat=3 - აჟიოტაჟი „მე და საზოგადოების“ გარშემო

27)<http://liberali.ge/articles/view/20867/me-da-sazogadoeba--ramdenime-mosazreba-realuri-gamotsvevebis-shesakheb> - „მე და საზოგადოება“

28)http://news.ge/ge/news/story/34258-ilia-meoris-mimart-internetshi-mimartva-gavrtselda?fb_comment_id=339113496184821_1792438#fad1a12bad1b7 - ილია მეორის მიმართვა

29) <https://www.youtube.com/watch?v=ac6KLvWLdW8> - ვითარება ხაშურში

30) <http://www.mediacity.ge/news.php?id=901> - ვალერი გელაშვილზე

31)<http://www.newposts.ge/?l=G&id=93802-%E1%83%9E%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98,%20%E1%83%9E%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%A0%E1%83%98%E>

[1%83%90%E1%83%A0%E1%83%A5%E1%83%98](#) - პატრიარქი პატიმრების შეწყალების უფლებას ითხოვს

32) <http://news.ge/ge/news/story/162111-patriarqis-mier-patimrebis-shetsyalebis-initsiativastan-dakavshirebit-saqartvelos-sapatriarqo-ganmartebas-aketebs> - საპატრიარქოს განცხადება

33) <http://rustavi2.ge/ka/news/33444> - სასჯელაღსრულების მინისტრის კომენტარი

34) <http://www.ambebi.ge/sazogadoeba/205051-ilia-meorem-monarqiis-mnishvnelobaze-iqadaga-qes-ra-thqma-unda-dghes-da-khval-ver-mokhdebaq.html> - ილია მეორე მონარქიაზე

35) <http://www.ambebi.ge/politika/205054-ras-fiqrobs-qqarthuli-ocnebaq-saqarthveloshi-monarqiis-aghdgenaze.html> - „ქართული ოცნება“ მონარქიის აღდგენაზე

36) <http://fortuna.ge/irakli-kobakhidzegrzelvadian-perspeqtivashi-konstituciuri-monarqiis-aghdgenis-sakitkhze-sheidzleba-fiqri/> - პარლამენტის თავჯდომარე მონარქიის აღდგენაზე

37) <http://rustavi2.ge/ka/news/78402>) - ვიცე პრემიერი საკონსტიტუციო მონარქიაზე

38) <http://www.opentext.org.ge/index.php?m=12&y=2011&art=8116>) - ქართული პრესის ელექტრონული არქივი

39) http://resonancedaily.com/index.php?id_rub=2&id_artc=20094 - ეკლესია „ოცნებას“ დაუპირისპირდა

40) <http://netgazeti.ge/news/21122/> - ID ბათები

41) <https://ge.boell.org/ka/2015/07/07/islamuri-saxelmcipo-da-sakartvelos-muslimuri-temi> - ისლამური სახელმწიფო და საქართველოს მუსლიმური თემი

42) <http://netgazeti.ge/news/12310/> - მუსლიმური თემი როგორც „ბელელი“

43) http://results2012.cec.gov.ge/olq_22.html - მარენულის არჩევნები 2012 წელს

44) http://results2012.cec.gov.ge/olq_23.html - 2012 წლის არჩევნების ბოლნისში

45) http://results2012.cec.gov.ge/olq_21.html - 2012 წლის არჩევნები გარდაბანში

- 46) <https://on.ge/elections/2016/results> - 2016 წლის არჩევნების შედეგები
- 47) <http://sknews.ge/index.php?newsid=4433> - მოხეში მუსლიმები და ქრისტიანები დაუპირისპირდნენ
- 48) <http://www.newposts.ge/?l=G&id=24830> - დეკანოძე დავით ისაკაძის განცხადება
- 49) <http://sknews.ge/index.php?newsid=4435> - პრემიერი მუსლიმებს მოხის მეჩეთის საკითხის შესწავლას დაპირდა
- 50) <https://www.radiotavisupleba.ge/a/tsiteli-zona/28576521.html> - რუსეთის საპატრიარქო, როგორც რბილი ძალა
- 51) <http://cdd.ge/608-seminari-saqarthvelo-da-nato-dasrulda.html> - სემინარი "საქართველო და ნატო" დასრულდა
- 52) <https://sputnik-georgia.com/politics/20170405/235486941/IRI-gamokitxva-mosaxleobis-problemebi.html> - IRI-ს გამოკითხვა
- 53) <http://infocenter.gov.ge/elections2016/history.pdf> - საქართველოს არჩევნების ისტორია
- 54) <http://results2012.cec.gov.ge/> - 2012 წლის არჩევნების შედეგები
- 55) <http://cesko.ge/res/docs/shemajamebeli2012.pdf> - 2012 წლის არჩევნების შემაჯამებელი ოქმი
- 56) https://elections.jumpstart.ge/ka/event_type/3/event/45 - 2016 წლის არჩევნების შედეგები
- 57) <http://cesko.ge/res/docs/monacileqalebi.pdf> - 2016 წლის არჩევნების აქტივობა
- 58) <http://cesko.ge/res/old/other/0/491.pdf> - ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის 2008 წლის წინასაარჩევნო პროგრამა
- 59) <http://www.ivote.ge/images/doc/pdfs/ocnebis%20saarchevno%20programa.pdf> - „ქართული ოცნების“ 2012 წლის წინა საარჩევნო პროგრამა
- 60) <http://news.ge/ge/news/story/28324-zviad-gamsakhurdia-autsilebelia-akhali-ruis-urbnisi> - ზვიად გამსახურდია:“ აუცილებელია ახალი რუის - ურბნისი“

- 61) <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626> - „საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის“ კონსტიტუციური შეთანხმების დამტკიცების შესახებ“
- 62) <http://liberali.ge/articles/view/12/akhali-saqartvelo-20042008> - ახალი საქართველო 2004-2008
- 63) <http://www.transparency.ge/ge/blog/mokle-mimokhilva-sakartvelos-sapatriarkos-dapinansebis-shesakheb> - მოკლე მიმოხილვა საქართველოს საპატრიარქოს დაფინანსების შესახებ
- 64) <http://www.newposts.ge/?l=G&id=2836-meufe.kalistratem.prezidenti.da.eri.daloca> - მეუფე კალისტრატემ პრეზიდენტი და ერი დალოცა
- 65) <http://www.foreignpress.ge/faqtebi/1777-saqarthvelos-marthlmadidebeli-eklesiis-patriarqi-saakashvils-omis-gamo-akritikebs.html?lang=ka-GE> - საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის პატრიარქი სააკაშვილს ომის გამო აკრიტიკებს
- 66) <http://www.civil.ge/geo/article.php?id=24789> - ილია მეორე ივანიშვილს შეხვდა
- 67) <http://cesko.ge/res/old/other/2/2675.pdf> - 2008 წლის არჩევნების შედეგები
- 68) <http://cesko.ge/res/old/other/0/494.pdf> - საქართველოს რესპუბლიკური პარტიის წინასაარჩევნო განაცხადი
- 69) <http://cesko.ge/res/old/other/0/493.pdf> - გორგი თარგამაძე - ქრისტიან დემოკრატების საარჩევნო პროგრამა
- 70) <http://www.ivote.ge/images/doc/pdfs/nacionalebis%20programa.pdf> – ნაციონალური მოძრაობის 2012 წლის წინასაარჩევნო პროგრამა
- 71) http://www.ivote.ge/images/doc/pdfs/christian_democratic_movement_fullprogram_geo.pdf - ქრისტიან-დემოკრატიული მოძრაობის 2012 წლის წინასაარჩევნო პროგრამა
- 72) <http://www.ivote.ge/images/doc/pdfs/leiboristebis%20programa.pdf> - ლეიბორისტული პარტიის 2012 წლის წინა საარჩევნო პროგრამა
- 73) <http://41.ge/program> - ქართული ოცნების 2016 წლის წინა საარჩევნო პროგრამა
- 74) <http://www.ivote.ge/saparlamento-archvenebi-2016/programebi/22449-saarchevno-programa-saparlamento-archevnebi-2016-nacionaluri-modzraoba.html?lang=ka-GE> - საარჩევნო პროგრამა საპარლამენტო არჩევნები 2016 (ნაციონალური მოძრაობა)

75) http://www.interpressnews.ge/ge/images/pdfpdf/inashvili_programa.pdf - პარტიოპთა ალიანსის 2016 წლის წინა საარჩევნო პროგრამა

76) <http://www.ivote.ge/saparlamento-archvenebi-2016/programebi/22779-saarchevno-programa-saparlamento-archevnebi-2016-saqarthvelos-leiboristuli-partia.html?lang=ka-GE> - საარჩევნო პროგრამა საპარლამენტო არჩევნები 2016 (საქართველოს ლეიბორისტული პარტია)

77) <http://www.ivote.ge/images/doc//final - fd platforma 2016.pdf> - თავისუფალი დემოკრატების პლატფორმა

78) <http://www.ivote.ge/saparlamento-archvenebi-2016/programebi/22435-saarchevno-programa-saparlamento-archevnebi-2016-respublikuri-partia.html?lang=ka-GE> - საარჩევნო პროგრამა საპარლამენტო არჩევნები 2016 (რესპუბლიკური პარტია)